

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

**AZERBAYCAN VE TÜRKİYE MERKEZ BANKALARININ
DENETİM VE GÖZETİM POLİTİKALARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans

CENGİZ MUSA-ZADE

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. HAYATİ ERİŞ

İSTANBUL, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Azerbaycan ve Türkiye Merkez Bankalarının Denetim ve Gözetim Politikalarının Karşılaştırılması

TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Cengiz MUSA-ZADE

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ : 12.11.2010

JÜRİ ÜYELERİ :

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Yrd.Doç.Dr.Hayati ERIŞ

Üye

Yrd.Doç.Dr.Murat AKBALIK

Üye

Yrd.Doç.Dr.Gülcan ÇAĞIL

ÖNSÖZ

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, başlangıcından sonuna kadar, gerekli bütün yardım, tavsiye ve yönlendirmeleri yapan, karşılaştığım problemlerin çözümünde deneyimlerinden yararlandığım sayın hocam Yrd.Doç.Dr. Hayati ERİŞ' e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca, aileme gösterdikleri özveri ve desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2010

ÇENGİZ MUSA-ZADE

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNDE İÇ VE DIŞ DENETİM KAVRAMLARI VE ETKİN BANKACILIK DENETİMİ

1.1. Denetim Kavramı	3
1.2. Gözetim Kavramı Ve Denetim Sistemi Ile İlişkisi	4
1.3. Denetim Türleri.....	6
1.3.1. Finansal Tablo Denetimi	6
1.3. 2. Uygunluk Denetimi	6
1.3. 3. Faaliyet Denetimi	7
1.4. Bankalarda Denetim Ve Gözetim Kavramı Ve Prensipleri.....	7
1.4.1. Basel Komitesinin Tarihçesi Ve Üyeliği.....	10
1.4.2. Bankacılık Denetim Ve Gözetim Sürecinde Basel Prensiplerinin Rolü.....	12
1.4.3. Basel Komitesinin Denetim İle İlgili Yayınları	122
1.5. Bankalarda İç Ve Dış Denetim Sistemi.....	12
1.5.1. İç Denetim Sisteminin Önemi Ve Amaçları	13
1.5.2. Bankacılık'ta İç Denetimi İlkeleri	14
1.5.3. İç Denetim Sisteminin Temel Unsurları	16
1.5.3.1. İç Denetim Sisteminde Tarafların Rolü.....	17
1.5.3.1.1. Üst Yönetim Ve Yönetim Kurulu	17

1.5.3.1.2. Denetim Komitesi.....	20
1.5.3.1.3. Banka Teftiş Kurulu.....	22
1.5.3.2. Risk Tanıma Ve Değerlendirme.....	23
1.5.3.3. Denetim Faaliyetleri Ve Fonksiyonel Ayrım.....	24
1.5.3.4. Bilgi Ve İletişim.....	25
1.5.3.5. İzleme Faaliyetleri Ve İç Denetim Sisteminde Hataların Düzeltilmesi.....	26
1.6. Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelikte Getirilen Düzenlemeler.....	27
1.7. İç Kontrol Ve İç Denetim Bağlantısı.....	29
1.8. Dış Denetim Ve Türleri.....	30
1.8.1. Bağımsız Dış Denetim.....	31
1.8.2. Kamu Denetimi (Public Supervision / State Auditing /).....	34
1.9. Diğer Denetim Türleri.....	36
1.9.1. Konsolide Bazda Gözetim Ve Denetim.....	36
1.9.2. Yüksek Denetim (Supreme Audit).....	36
1.10. Denetleme Sürecinin Sağladığı Yararlar.....	37
1.10.1. Denetimin Bankaya Sağladığı Yararlar.....	37
1.10.2. Denetimin Kamu Kuruluşlarına Sağladığı Yararlar.....	37
1.10.3. Denetimin İş Hayatının Diğer Üyelerine Sağladığı Yararlar.....	38

II. BÖLÜM

BANKALARDA RİSK YÖNETİMİ VE ULUSLARARASI DENETLEME KURUMLARI

2.1. Genel Olarak Risk Kavramı.....	39
2.2. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Tarihsel Gelişimi.....	41
2.3. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Önemi.....	43
2.4. Bankalarda Risk Yönetimi Prensipleri.....	44
2.4.1. Risk Yönetiminin Bankadaki Yapılanması.....	45
2.4.2. Risk Yönetimi Fonksiyonunun İcradan Bağımsızlığı.....	45
2.4.3. Risk Yönetiminin Gücü Ve Kaynağı.....	46
2.4.4. Yönetim Kurulunun Risk Yönetimi Sorumluluğu.....	46

2.5. Bankacılıkta Risk Yönetimi	46
2.5.1. Kredi Riski	47
2.5.2. Piyasa Riski	49
2.5.2.1.Faiz Riski	52
2.5.2.2.Kur Riski	53
2.5.2.3.Hisse Senedi Pozisyon Riski	55
2.5.3. Operasyonel risk ve Yönetim Teknikleri	56
2.5.3.1. Personel Riski	57
2.5.3.2. Teknolojik Riskler	57
2.5.3.3. Organizasyon Riski	57
2.5.3.4.Yasal Riskler	57
2.6. Basel Komitesi'nin Bankacılık Denetimine İlişkin Temel Prensipleri	58
2.6.1. Bazel I Önemi ve Tarihi Gelişimi	58
2.6.2. Bazel II Önemi ve Tarihi Gelişimi	59
2.6.3. Etkin Denetim için Ön Şartlar	60
2.6.4. Faaliyet İzni Verilmesi ve Kurum Yapısındaki Değişikliklerin Onaylanması	61
2.6.5. Bankaların Bilgi Yeme Yükümlülükleri	63
2.7. Denetleme ile İlgili Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar	64
2.7.1. İç Denetçiler Enstitüsü (TIDE)	64
2.7.2. Uluslararası Yüksek Denetleme Kuruluşları Örgütü (INTOSAI)	66
2.7.3. Treadway Komisyonu Sponsor Kuruluşlar Komitesi (The Committee Of Sponsoring Organisations Of The Treadway Commission-COSO)	66
2.7.4. Bilgi Sistemleri Denetimi Ve Kontrolü Derneği (ISACA)	67

III. BÖLÜM

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE MERKEZ BANKALARININ İÇ VE DIŞ DENETİM SİSTEMİ VE DİĞER DENETİM KURUMLARININ FAALİYETİ

3.1. Türkiye Bankacılık Sektöründe Etkin İç Denetim Sistemi	68
--	----

3.2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren İç Ve Dış Denetim Kurumları	71
3.2.1 Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu (BBDK)	72
3.2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)	73
3.2.3. T.C. Merkez Bankası (TCMB)	77
3.2.4. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)	80
3.2.5. Bağımsız Denetim Yapmaya Yetkili Kuruluşlar	82
3.2.6. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)	83
3.2.7. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)	88
3.3. Azerbaycan Merkez Bankasının (AMB) Denetim Ve Gözetim Politikası	89
3.3.1. Azerbaycan Merkez Bankasının Denetim Süreci	91
3.3.1.1. Azerbaycan Merkez Bankasının Denetime Hazırlık Proseduru	92
3.3.1.2. Azerbaycan Merkez Bankasının Denetim Sonuçlarının Resmileştirilmesi ...93	
3.3.2. Azerbaycan Bankalarında İç Denetimin Yapısı	95
3.3.3. Özel Bankalarda Denetleme Süreçleri	100
3.3.4. Azerbaycan Merkez Bankasının Bankaların İç ve Dış Denetçileri ile İlişkileri 106	
3.3.4.1. Azerbaycan Merkez Bankasının Bankaların İç Denetim Komitesi ve İç Denetim Bölümü İle İlişkileri	108
3.3.4.2. AMB ve Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler	108
3.3.4.3. İç Denetçilerle Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler	109
3.3.4.4. AMB, Dış Denetleyiciler ve İç Denetleyiciler Arasında İşbirliği	111
3.3.5. Azerbaycan Bankalarında İç Denetimi Sağlayan Komiteler Ve Onların Temel İşlevi	112
3.3.5.1. Risklerin Yönetimi Komitesi	112
3.3.5.2. Denetim Komitesi	115
3.3.5.3. Enformasyon Teknolojileri Komitesi	117
3.3.5.4. Kredi Komitesi	119
3.3.5.5. Aktif ve Pasif Yönetim Komitesi	122
3.4. Azerbaycan ve Türkiye Merkez Bankalarının Denetim ve Gözetim Politikalarının Karşılaştırılması	125
SONUÇ	130
KAYNAKLAR	133

ÖZET

AZERBAJCAN VE TÜRKİYE MERKEZ BANKALARININ DENETİM VE GÖZETİM POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Tez çalışmasında iç ve dış denetim kavramlarının banka faaliyetinde önemli etkenlerden biri olduğu belirtilmektedir. İç ve dış denetim sisteminin temel amaçları, görevleri, unsur ve türleri geniş şekilde ele alınmakta olup, iç ve dış denetleyicilerin ilişkilerine önem verilmektedir. Denetim sistemi ile beraber gözetim prensiplerinin ve bu prensiplerin iç ve dış denetimle ilişkisi ile gözetim ve denetim prensiplerinin Basel açısından değerlendirilmesine yer verilmektedir. Basel Komitesinin Piyasa Disiplini, Sermaye Yeterliliği ve Banka faaliyet sürecine kontrolü, bankaların gözetim ve denetim sürecinin etkinlik kazanması ve risk yönetiminin sağlanması için çok önemlidir.

Denetim açısından banka riskleri ve onların yönetimi teknikleri, bu konuda Basel prensiplerinin rolü tezde geniş şekilde açıklanmaktadır. İç ve dış denetim sisteminin özel kuruluşları, kamu kuruluşları ve bankaların kendi iç denetleme komiteleri tarafından gerçekleştirilmesi, özellikle Azerbaycan Merkez Bankasının denetleme süreci, bankaların uymak zorunda olduğu sorumluluklar, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının denetim araçları ile farklı yöntemleri, Türkiye’de faaliyet gösteren kamu denetleme kuruluşlarından temel yönetim, prensip ve teknik farkları yer almaktadır.

Türkiye ekonomisi içinde ayrı bir öneme sahip olan bankacılık sektörü hem dünyadaki gelişmelerden en çok etkilenen ve hem de mali sistem içindeki yeri itibariyle tüm sektörlerin gelişimini ve tümüyle ekonomik yapıyı en çok etkileyen sektördür. Dünya ekonomisinde ve uluslararası mali piyasalardaki yeni gelişmelere paralel olarak Türkiye’de bankaların mali durumlarının güçlendirilmesi ve uluslararası normlarda denetim ve gözetim sisteminin kurulması yönünde önemli adımlar atılması tezde etraflı

şekilde ele alınmıştır.

Çalışmada özellikle Azerbaycan ve Türkiye Merkez Bankalarının denetim politikalarındaki temel farklar, temel piyasa denetim araçları ve genel olarak dış denetim sistemindeki benzer ve farklı tarafların karşılaştırılması yer almaktadır. Azerbaycan ve Türkiye Merkez Bankalarının denetim sürecini aynı model esasında (Fransa Banka modeli) gerçekleştirilmesi ve para – kredi politikalarında kullandıkları mali araçların benzer olması risk yönetimi ve genel piyasa disiplini açısından etkili olmaktadır.

ABSTRACT

COMPARISON OF AZERBAIJAN AND TURKEY CENTRAL BANKS AUDIT AND INSPECTION POLICIES

In this thesis the concepts of internal and external audit noted that one of the important factors in bank activities and operations. Internal and external audit system, the basic objectives, tasks and types are examined, the internal and external auditors relationships are being receive priority consideration. Audit Control system principles and these principles together with the relationship between internal and external auditing, oversight and auditing of the assessment are given in terms of the Basel principles. Basel Committee on Market Discipline, Bank Capital Adequacy and the current operating process control columns are very important in order to take effect of risk management of banks to provide oversight and audit process.

Banks in terms of their audit risks and management techniques widely described in the thesis in this regard the role of the Basel principles. Internal and external audit system, private organizations, government agencies and banks internal audit performed by its own committees, especially Azerbaijan the Central Bank's inspection process, banks responsibilities, compared with the Central Bank of Turkey by means of different methods of inspection, auditing of public companies based in Turkey management, principles and technical differences are described in thesis.

In Turkish economy banking sector has a special importance and mostly affected by developments in the world and because of its place in the financial system as well as it can influence in development of all sectors in the economic structure. New developments in the world economy and international financial markets and strengthening the financial status of banks in Turkey beside with international norms and important steps towards the establishment of auditing and oversight system which have been taken are discussed with all details in the thesis.

Central Banks in Azerbaijan and Turkey on the basis of the audit process with the same model (France Banks model) and financial instruments which are used to be similar in money - credit policies are effective in terms of risk management and general market discipline.

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Faiz Oranı Riski – Spesifik Risk İçin Dikkate Alınma Oranları.....	53
Tablo 2: Azerbaycan Merkez Bankasının İç Denetimin Sınıflandırılması.....	99
Tablo 3: Azerbaycan’da İç Denetçilerle Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler.....	111

KISALTMALAR LİSTESİ

- AMB** : Azerbaycan Merkez Bankası
- BDDK** : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- HA** : İç Denetçiler Enstitüsü
- SPK** : Sermaye Piyasası Kurulu
- TCMB** : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- TMSF** : Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
- TBB** : Türkiye Bankalar Birliği
- TKBB** : Türkiye Katılım Bankaları Birliği
- TİDE** : Türkiye İç Denetim Enstitüsü
- INTOSAI** : Uluslararası Yüksek Denetleme Kuruluşları Örgütü
- ISACA** : Bilgi Sistemleri Denetimi Ve Kontrolü Derneği

GİRİŞ

Son yıllarda global ekonomi krizin ortaya çıkması bankaların denetim sisteminin boşluklarını ortaya çıkarmış oldu ki, bu da bankalarda aktif kalitesinin kötüleşmesi ve likidite sorunu gibi problemlerin yaşanmasına neden oldu. Krizin etkisini artırması ve global karakter alması kamu denetiminin, özellikle Merkez Bankalarının ve Kamu Dış Denetim kuruluşlarının bankalar üzerindeki etkin denetim sisteminin gerçekleştirilmesinin ne kadar önemli olduğunu bir daha kanıtlamış oldu. Bankaların iç denetim yapısındaki sorunların giderilmesi ve etkin kamu denetim araçlarının oluşturulması çağdaş bankacılık sisteminin temel ilkelerinden biridir. İç ve dış denetim, bankacılık sisteminde mali sağlam faaliyetin temin olunması, bankaların risk faaliyetleri açısından denetimini sağlayan temel unsurdur. Söz konusu tezin temel amacı bağımsız denetim kuruluşları ve kamu kuruluşlarının faaliyetini incelemektir ve bu konuda yeni teklifler vermektir.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Denetim sisteminin genel kavramından, tanımından, iç ve dış denetimin bankaların mali faaliyetindeki etkinliğinden, gözetim kavramının denetim sistemi ile ilişkisinden, bankalarda gözetim ve denetim prensiplerinden ve etkin denetim sisteminde Basel prensiplerinin önem ve rolünden bahsedilmiştir.

Basel Komitesinin denetimle ilgili yayınları ve iç denetim sürecinde tarafların temel rolü, bu süreçte Üst Yönetim ve Yönetim Kurulunun temel görevleri, Denetim Komitesi ve Teftiş Kurulunun bu süreci desteklemesi tezin birinci bölümünde yer almaktadır.

İkinci bölümde genel olarak risk kavramında bankacılıkta risk yönetiminin tarihsel gelişiminden, risk yönetimin bankaların mali faaliyetindeki önemi ve prensiplerinden, Yönetim Kurulunun risk yönetimindeki temel sorumluluklarından bahsedilmiştir. Bankalarda risk türleri, Basel Komitesi'nin Bankacılık Denetimine ilişkin temel prensipleri ve bu prensiplerin risk yönetiminde temel rolü, Basel I ve II'nin önemi ve tarihi gelişimi, etkin denetim için ön şartları yer almaktadır.

İkinci bölümde Denetleme ile ilgili uluslararası kurum ve kuruluşların faaliyetinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde dış denetim sisteminde Azerbaycan ve Türkiye Merkez Bankalarının temel denetim araçları, banka faaliyetlerinde dış denetim sürecini desteklemesi yer almaktadır.

Söz konusu bölümde Türkiye’de faaliyet gösteren iç ve dış denetim kurumları, özellikle BDDK, TMSF, TCMB, TKBB, SPK, TBB gibi kamu kuruluşların faaliyeti ve denetim sistemindeki rolü açıklanmaktadır.

Üçüncü bölümde ayrıca Azerbaycan Merkez Bankasının denetim ve gözetim Politikası, denetim süreci, Azerbaycan Merkez Bankasının bankaların iç ve dış denetçileri ile ilişkileri, Azerbaycan bankalarında iç denetimi sağlayan komitelerin faaliyetinden ve onların temel işlevinden bahs edilmiştir, bu konu ile ilgili tezde kapsamlı çalışmalara yer verilmiştir.

Tezde özellikle Azerbaycan ve Türkiye Merkez Bankalarının denetim politikalarındaki temel farklar, temel piyasa denetim araçları ve genel olarak dış denetim sistemindeki benzer ve farklı yönlerin karşılaştırılması yer almaktadır. Azerbaycanda bankaların dış denetimi sadece Azerbaycan Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilmektedir. Tassaruf Mevduat Sigorta Fonunun bağımsız kamu kuruluşu olmasına rağmen politikası Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. Türkiye Cümhuriyetinde ise bankalar üzerinde dış denetim politikasını Merkez Bankası ile beraber bağımsız kamu kuruluşları da gerçekleştirmektedir. Söz konusu kuruluşların faaliyeti, yetki ve görevleri tezde geniş şekilde ele alınmaktadır.

I. BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNDE İÇ VE DIŞ DENETİM KAVRAMLARI VE ETKİN BANKACILIK DENETİMİ

1.1. Denetim Kavramı

Günümüzde çoğu kez kontrol kavramıyla karıştırılan denetim kavramı eski dilde murakebe ile örtüşmekte olup genellikle İngilizce audit sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır.¹ Muhasebe biliminde muhasebe denetimi veya sadece denetim terimi ile ifade edilen "denetim (auditing)" kavramı uygulamada da bu şekilde yerleşmiş ve genel kabul görmüş bulunmaktadır.²

Denetim eylemleri denetimin aşağıda verilen tanımlarından da anlaşılacağı üzere kontrol eylemlerine benzer. Bu nedenle zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan sözcükler olması doğaldır. Ancak teori ve uygulamada bunların farkını ortaya koymak ve kavram tanımında hem fikir olmak neyi açıkladığımız bakımından çok önemlidir. "Muhasebe denetimi, belli bir ekonomik birim veya döneme ait rakamlarla ifade edilebilir bilgilerin önceden tespit edilmiş kıstaslara uygunluk derecesinin belirlemek ve bu konuda bir rapor vermek amacıyla bağımsız bir uzman tarafından yapılan kanıt toplama ve değerlendirme sürecidir."³

Denetimle ilgili standartları dünya çapında benimsenen bir kurum olan AICPA ise muhasebe denetimini şöyle tanımlamıştır: "*Bir ekonomik birim veya döneme ait bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere olan uygunluk derecesini araştırmak ve bu konuda bir rapor düzenlemek amacıyla bağımsız bir uzman tarafından yapılan kanıt toplama ve değerlendirme sürecidir*". Bu tanımdan hareketle denetimin özellikleri şöyle sıralanabilir;

¹ Mustafa YAVAŞOĞLU, **Sermaye Piyasası Mevzuatında Bağımsız Denetim: Yorum Uygulama ve Açıklamalar**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2001, s.55

² Eyüp YILMAZ, **Bankacılıkta ve Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Düzenlemeleri**, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Yayın Listesi, Yayın No: 156, 2004, s.32

³ Nejat BOZKURT, **Muhasebe Denetimi**, 1.b., İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1998, s.23

- i. Denetim ekonomik bir birim veya döneme ait bilgilere uygulanır.
- ii. Denetimde işletmenin sunduğu ve doğru olduğunu iddia ettiği bilgiler ile denetçinin doğru olarak kabul ettiği önceden belirlenmiş ölçütler karşılaştırılır.
- iii. Bu karşılaştırmanın yapılabilmesi için yeterli sayı ve kalitede kanıt toplanır.
- iv. Denetim çalışması sonucunda bir rapor düzenlenir.

Denetimin yapılmasının ana sebebi, finansal bilgilerden etkilenen veya finansal kararlarını söz konusu bilginin adil ve güvenilir olduğunu bilmeden veren birçok insanın varolmasıdır. Bu nedenle denetimin amacı; işletmenin çevresine, finansal tablolarında yer alan bilgilerin gerçeğe uygun ve güvenilir olup olmadığı hakkında bilgi vermek, olması gerekeni ve olanı tespit edip ilgili makama durumu rapor biçiminde sunmaktır.⁴

1.2. Gözetim Kavramı Ve Denetim Sistemi İle İlişkisi

Banka gözetim ve denetim komitesi, büyüklüğüne bakılmaksızın tüm bankalardan, faaliyet yapısı ve kapsamı ile bilanço ve bilanço dışı işlemlerinde taşıdıkları risklere uyumlu ve değişen koşullara cevap verebilecek nitelikte bir iç denetim sistemine sahip olmasını istemelidir. Banka gözetim ve denetim otoritesi, bankanın taşıdığı riskler açısından yeterli ve etkin bir iç denetim sisteminin bulunmadığının belirlenmesi durumunda gerekli düzenleyici tedbirleri almalıdır.⁵

Gözetim günlük, haftalık ve orta vadede aylık olarak bankaların faaliyetlerinin izlenmesi suretiyle mali bünyelerinin kontrol altında tutulması ve gerektiğinde müdahale dâhil gerekli tedbirlerin alınmasına imkân veren mali bir işlem olarak algılanmaktadır.

⁴ Uğur OKTAY; "Türkiye'de Bağımsız Dış Denetim Uygulamaları", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı 214, Haziran, (1999), s.38

⁵ Ebru TUNCER, "Basel II Gerekliliklerinden Bir Diğeri: İçsel Sermaye Değerlendirme Süreci Oluşturma Zorunluluğu", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 60, Mart, (2007), s.49

Gözetim otoritesi, dış denetçi ve iç denetçi arasındaki işbirliğinin amacı, ilgili bütün tarafların katkılarının daha verimli ve etkili hale getirilerek gözetimin optimize edilmesidir. Ruh işbirliği, gözetim otoritesi ile iç ve dış denetçi arasında düzenli aralıklarla toplantılar yapılmasına dayanır.⁶

Yönetim Kurulu, üst yönetimin bir iç kontrol sistemi ve sermaye değerlendirme usulü tesis etmesini ve bunları yılda en az bir kez gözden geçirmesini sağlamalıdır. Üst yönetim, iç kontrol sisteminin ve sermaye değerlendirme usulünün kapsamı ve performansı konusunda yılda en az bir kez yönetim kuruluna rapor vermelidir. Banka gözetim yetkilileri, bankanın iç denetim bölümünün çalışmasını değerlendirip tatmin oldukları takdirde potansiyel risk alanlarının saptanmasında bu çalışmaya dayanabilirler.⁷

İç kontrollerin kalitesini değerlendirmek için gözetim yetkilileri çeşitli yaklaşımlar deneyebilirler. Gözetim yetkililerinin kullanabileceği bir yaklaşım, üst yönetimin risk saptama, ölçme, izleme ve kontrol süreçlerinin test edilmesi dahil olmak üzere bankanın iç denetim bölümünün yaptığı çalışmaları değerlendirmektir. Gözetim yetkilileri, iç denetim bölümünün çalışmalarından tatmin olurlarsa, denetçilerin yakın zamanda incelemedikleri potansiyel risk alanlarını saptamak için veya bankadaki kontrol sorunlarının saptanması için iç denetçilerin raporlarını esas bir mekanizma olarak kullanabilirler. Banka, sermaye değerlendirme usulünün incelenmesinden sorumlu kişi veya bölümü açıkça belirlemelidir. Bu iç denetim bölümü tarafından veya bankanın faaliyetlerinden yeterince bağımsız olan başka bir bölüm veya kişi tarafından yapılabilir. Gözetim otoriteleri, saptanan risk alanlarını ve alınan tedbirleri tartışmak üzere bankanın iç denetçileri ile belirli aralıklarla görüş alışverişinde bulunmalıdır. Buvesiyle, bankanın iç denetim bölümü ile bankanın dış denetçileri arasında ne ölçüde işbirliği yapılacağı da tartışılabilir.⁸

⁶ Peter HÖRDAHL ve Frank PACKER, "Understanding Asset Prices: An Overview", *Bank for International Settlements (BIS) Papers*, 2007, No. 34, <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap34.pdf>, 3-ay s.15

⁷ TUNCER, a.g.e., s.10

⁸ HÖRDAHL ve PACKER, a.g.e., s.10

Bir bankanın gözetim otoritesi için dış denetçi tarafından yapılan çalışmanın yasal veya akdi bir temeli olmalıdır. Gözetim otoritesi tarafından dış denetçiye verilen herhangi bir görev, dış denetçinin normal denetim işini tamamlayıcı nitelikte olmalı ve uzmanlık alanına girmelidir.⁹

1.3. Denetim Türleri

Amacına göre Denetim türleri üçe ayrılmaktadır.

- i. Finansal tablo denetimi
- ii. Uygunluk denetimi
- iii. Faaliyet denetimi

1.3.1. Finansal Tablo Denetimi

Finansal tabloların bir bütün olarak finansal durumu, faaliyet sonuçlarını ve finansal durumdaki değişimleri genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ışığında dürüst bir biçimde yansıtmakta olduğu hususunda bir yargıya ulaşmak amacıyla bağımsız denetçi tarafından yapılan denetime denir.¹⁰ Finansal tabloların denetiminde, bunların önceden belirlenmiş ölçütlere uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği hususunda bir görüş belirtilir. Bu denetimle finansal tabloların düzenlenme ilkelerine, muhasebe usul ve esaslarına, yasalara ve önceden saptanmış diğer tüm ölçütlere uygunluk derecesi ölçülerek güvenilirliği ortaya konulur.¹¹

1.3. 2. Uygunluk Denetimi

Her işletme faaliyet amaçlarına ulaşmak için, işletme içinde bir dizi yordamı, kuralı ve politikayı oluşturmak ve bunları uygulamak zorundadır.¹² Uygunluk denetimi bir örgütün faaliyetlerinin veya finansal işlerinin önceden tespit edilmiş politika, prosedür, kurallara, yönetmeliklere, mevzuata uygun olup olmadığının belirlenmesini

⁹ HÖRDAHL ve PACKER, a.g.e., s.11

¹⁰ Ersin GÜREDİN, **Denetim**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 10.b., İstanbul, Ekim, 2000, s.5

¹¹ Celal KEPEKÇİ, **Bağımsız Denetim**, Genişletilmiş 5.b. İstanbul: Avcıol Basım Yayım, 2004, s.3

¹² Aytekin ÇELİK, **Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sorumluluğu**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2005, s.14

amaç edinen denetim türüdür. Bu denetim, genellikle işletmenin tepe yöneticileri ve iç denetçiler tarafından gerçekleştirilir.

1.3.3. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi iç denetiminin doğal olarak gelişmiş olduğu bir uzantısıdır. Organizasyonların büyümesi, holdingleşmenin artması ve merkezleşme eğiliminin kuvvetlenmesi sonucu özellikle son 25 yılda faaliyet denetimi gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Aslında faaliyet denetimi çok eskilere dayanmaktadır. İşletmedeki sayısız finansal olmayan sorunlara uygulanması ise son yıllarda ortaya çıkmıştır. Faaliyet denetimi her türde denetçi tarafından yapılabilirse de, uygulamada bu faaliyetin genellikle iç denetçiler ve devlete bağlı kamusal denetçiler tarafından sürdürüldüğü görülmektedir.

Faaliyet denetimi iç denetimden daha kapsamlıdır. Faaliyet denetimi işletmenin örgütsel yapısını, iç kontrol sistemlerini, iş akışlarını ve yönetimin başarısını saptamaya yönelik geniş kapsamlı bir faaliyettir. Faaliyet denetimi bir organizasyonun saptanmış hedef ve amaçlarına ulaşip ulaşmadığını ölçmeye çalışır. İç denetim finansal nitelikli muhasebe konularının incelenmesi ile uğraşırken; faaliyet denetimi işletme politikası ve belirlenmiş stratejiler ışığında amaçlara ne derecede ulaşılmış olduğunu, yöneticilerin kişisel başarılarının derecesini ve faaliyetlerle ilgili finansal nitelikli olmayan her türlü konuları araştırır.¹³

1.4. Bankalarda Denetim Ve Gözetim Prensipleri

Denetim görevi, bankaların emniyetli ve sağlam bir şekilde faaliyet göstermelerini ve işlerinin gerektirdiği riskleri karşılayabilecek miktarda sermaye ve rezerv tutmalarını sağlama fonksiyonudur. Güçlü ve etkili bankacılık denetimi, piyasadan sağlanması mümkün olmayan bir kamusal faydadır. Etkili bir makroekonomik politikayla birlikte ülkelerin mali istikrarı için son derece önemlidir. Bankacılığın denetimi maliyetli bir iştir, ancak yetersiz denetimin maliyetinin daha da

¹³ Arslan YÜZGÜN, Genel Denetim Yaklaşımı, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı 16, Ankara, 1995, s.14

fazla olduğu ispatlanmış bir gerçektir.¹⁴ Kural olarak denetim ve gözetim birbirinden ayrı kavramlar olmakla beraber uygulamada birlikte dikkate alınmaktadır. Denetim belli aralıklarla banka içi ve dışı denetim elemanlarınca banka tarafından yapılan işlemlerin ve bunlara ilişkin kayıtların yasal düzenlemelere uygunluğunun sağlanmasının teminine yönelik bir işlemdir. Gözetim ise günlük, haftalık ve orta vadede aylık olarak bankaların faaliyetlerinin izlenmesi suretiyle mali bünyelerinin kontrol altında tutulması ve gerektiğinde müdahale dâhil gerekli tedbirlerin alınmasına imkan veren mali bir işlem olarak algılanmaktadır.

Bankacılıkta gözetim ve denetim, mali piyasalarda istikrarın sağlanmasına yönelik mevcut düzenleme ve uygulamalar bütünüünün önemli bir parçasıdır. Gözetim ve denetimi de içine alan bu düzenlemeler şunlardır¹⁵:

- i. Güvenilir ve doğru makroekonomik politikalar:
- ii. Gelişmiş ve sağlam kamu altyapısı,
- iii. Etkin piyasa disiplini,
- iv. Bankalardaki problemlerin etkin biçimde çözümlenmesine yönelik prosedürler,
- v. Sistematik korumayı sağlayan uygun mekanizmalar.

i. Güvenilir ve doğru makroekonomik politikaların uygulanması gözetim ve denetim otoritesinin sorumluluk alanı içinde değildir. Ancak mevcut politikaların bankacılık sisteminin sağlamlığı ve güvenilirliğine zarar vermesi durumunda bu politikalara karşı gerekli tepkileri göstermeleri beklenmelidir. Güvenilir makroekonomik politikaların olmaması durumunda bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin sorumluluklarını yerine getirmesi oldukça güçleşecektir. Bu nedenle, güvenli makroekonomik politikalar mali sistemde istikrarın sağlanmasının en temel

¹⁴ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), Basel, 1997, s.9

¹⁵ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), a.g.e., s.11-14

unsurudur.

ii. Kamu altyapısında aşağıda sayılan unsurların bulunmaması ya da yetersiz olması mali sistemde istikrarsızlığa yol açacaktır.

- a. Taraflar arasındaki anlaşmazlıkların adil biçimde çözümüne imkân verecek bir hukuk sistemi (şirketler hukuku, icra ve iflas hukuku, tüketicinin korunması kanunu, ticaret hukuku, özel mülkiyet hukuku vb. kapsamak üzere);
- b. Diğer mali piyasalara ve bu piyasalardaki katılımcıların faaliyetlerine ilişkin etkin düzenlemeler ve bunların uygun gözetim ve denetimi;
- c. Etkin ve güvenilir ödeme ve takas sistemleri.

iii. Etkin piyasa disiplini, piyasa katılımcıları arasında yeterli bilgi akışına, iyi önerilen kuruluşların ödüllendirilmesine yönelik uygun finansal teşviklerin bulunmasına ve yatırımcıların kararlarından ötürü ayrıma tabi tutulmayacaklarını temin eden düzenlemelere bağlıdır. Önem verilmesi gereken diğer hususlardan birisi de şirket yönetimine ilişkin doğru, anlamlı, şeffaf ve güncel bilginin ödünç alanlarca yatırımcılara ve kreditorlere aktarılması gereğidir. Hükümetin serbest piyasada alınan kararlar üzerinde etkisinin olması ve/veya bunları hükümsüz kılmaya yetkili olması, özellikle kamu politikalarına ilişkin hedefler doğrultusundaki kredi işlemleri söz konusu olduğunda, piyasa sinyallerinin seyrini ve piyasa disiplinini bozar. Bu gibi koşullarda, kredi karşılığında teminat alınıp alınmadığı ve söz konusu kredilerin geri dönmemesi halinde finansal kuruluşların ayıplarının karşılanmasına yönelik düzenlemelerin bulunması önem taşımaktadır.

iv. Bankadaki problemlerin etkin biçimde çözümü için banka yönetiminin yetkilerinin yeterli olması gerekmektedir. Herhangi bir bankanın çözümlenebilir problemlerinin olması durumunda gözetim ve denetim otoritesi gerekli önlemlerin alınması ve uygulanmasını sağlar. Ancak gözetim ve denetim sisteminin gerektirdiği yükümlülükleri yerine getiremeyecek bankaların bir an önce usule uygun biçimde sistemin dışına çıkması mali sistemde etkinliğin ve istikrarın sürdürülmesinin bir

gereğidir. Çoğu zaman politik baskılar bankalardaki problemlerin daha da kötüleşmesine ve daha yüksek maliyetle yol açmasına neden olur. Mevduat sahiplerinin haklarının korunması ve bankanın mevcut kaynakları ile (Mevduat Sigorta fonu da dahil) müşterilere ait fonların geri ödenmesi için, problemlili bankaların usule uygun biçimde sistem dışına çıkarılmasından gözetim ve denetim otoritesi sorumlu olmalıdır.

v. Sistematik korumanın seviyesi, kamu fonlarının kullanılmasını gerektirebileceğinden ilgili otoritelerin (merkez bankası gibi) alacağı kararlara bağılıdır. Ancak gözetim ve denetim otoritesi bankalarla ilgili sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübesi dolayısıyla bu konuda da önemli bir rol oynar. Gözetim ve denetim otoritesinin faaliyetlerine ilişkin bağımsızlığının sağlanması için sistemik koruma görevi ile olağan denetim işlevi arasındaki ayırım açık şekilde yapılmalıdır.

1.4.1. Basel Komitesinin Tarihçesi ve Üyeliği

Basel Komitesi, "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi" (Committee on Banking Regulations and Supervisory Practices) olarak 1974 yılının sonunda 10'lar Grubu Ülkeleri Merkez Bankaları Guvernörleri tarafından uluslararası bankacılık piyasalarında meydana gelen ciddi kriz sonrasında (özellikle Batı Almanyadaki Bankhaus Herstatt'm iflasından sonra) 1974 yılının sonlarında kuruldu. İlk toplantı Şubat 1975'te gerçekleştirildi ve o tarihten buyana her yıl üç veya dört kere olmak üzere düzenli toplantılar yapılmaktadır. Komite üyeleri, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Macaristan, Danmarka, Norveç, İslanda, İspanya, Portegiz, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden oluşmaktadır.¹⁶

Ülkeler, Merkez bankaları tarafından, Merkez bankasının bu konuda yetkili olmadığı ülkelerde merkez bankasıyla birlikte denetlemeden resmen sorumlu otorite tarafından temsil edilmektedir. Komite, üye ülkeleri arasında bankacılık denetimi konularında düzenli bir işbirliği platformu sağlamaktadır. Başlangıçta, denetim ağındaki boşlukları kapatmak için uluslararası işbirliği modeli konusunu tartıştı, ancak komitenin geniş amaç tanımını dünya genelinde denetimsel anlayışın ve bankacılık denetimi

¹⁶ Bank of International Settlements (BIS), History of the Basel Committee and Its Membership, 2009, <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (13.09.2009), ss.1-8

kalitesinin geliştirilmesi olagelmıştır. Bunu üç ana yöntemle başarmaya çalışmaktadır: ulusal denetim uygulamaları konusunda bilgi değişiminde bulunarak; uluslararası bankacılık işinin, denetimi konusundaki tekliklerin etkililiğini artırmak suretiyle ve uygun görülen alanlarda minimum denetimsel standartlar ihdas etmek suretiyle. Komitenin resmi bir uluslar üstü bir denetimsel yetkisi bulunmamaktadır ve ulaştığı sonuçların hukuki bir gücü bulunmamaktadır ve olması da planlanmamıştır. Aksine, geniş denetimsel standartlar ve kılavuz dokümanlar formüle eder ve her bir otoritenin kendi ulusal sistemine en iyi uyacak bir biçimde detaylı çalışmalarla -ana sözleşmelerinde veya başka bir şekilde- bunları uygulayacağı beklentisiyle en iyi uygulamaları tavsiye eder. Bu şekilde Komite, üye ülkelerin denetim tekniklerinin ayrıntılı bir eşgüdümlemesine yeltenmeksizin genel yaklaşımlara ve genel standartlara uyumu teşvik eder. Komite, Uluslararası Takas Bankası (Bank of International Settlements)'ta toplanan On'lar Grubu ülkeleri merkez bankası guvernörleri Komitesine rapor verir ve temel faaliyetleri ile ilgili guvernörlerin onayını ve desteklerini alır. Ancak Komitenin üyeleri arasında merkez bankaları dışında temsilciler de olduğundan, bu komitenin almış olduğu kararlar merkez bankalarının haricinde pek çok ulusal otoritenin de desteğini alır.¹⁷

1.4.2. Bankacılık Denetim Ve Gözetim Sürecinde Basel Prensiplerinin Rolü

Yaşanan finansal krizler sonrası finans yazınında daha sık ele alınmaya başlanan risk yönetimi, risk unsurlarının gün geçtikçe güçlenmesi ve çeşitlenmesi sonucu daha da önem kazanmaktadır. Risk unsurlarının sürekli değişen yapısı, ilgili birimlerin, bu değişimleri karşılayacak nitelikte risk ölçüm yaklaşımları kullanmasını zorunlu kılmaktadır. Bankacılıkta risk yönetimi alanında önemli bir açılım olarak ortaya konan Basel Uzlaşmaları da, risk unsurlarının gelişimine koşut bir biçimde sürekli yenilenmekte ve bu sayede, bankacılık risklerinin etkin olarak yönetilebilmesine olanak sağlamaktadır.¹⁸

¹⁷ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), a.g.e. s.16-19

¹⁸ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), a.g.e. s.21-23

1.4.3. Basel Komitesinin Denetim ile ilgili Yayınları

Komite diğerk pek çok yayının yanısıra en fazla yaygınlığa ulaşan belli başlı iki adet yayın hazırlamıştır. Bunlardan birincisi "Etkin Bankacılık Denetiminde Temel Prensipler" (Core Principles in Effective Banking Supervision), ve ikincisi de belirli aralıklarla revize edilen "Özet" (Compendium)¹⁹ Basel Komitesinin tavsiye, kılavuz doküman ve standartlarından oluşmaktadır. Bu dokümanlar pek çok noktada birbirilerini referans almaktadırlar.

Her iki doküman da G-10 merkez bankası guvernörlerince onaylanmıştır. Bu iki belge de tüm bu ülkelerde finansal istikrara katkıda bulunması ümidiyle 1997 Haziran'da Denver Zirvesinin hazırlıkları kapsamında G-7 ve G-10 ülkelerinin Maliye Bakanlarına sunulmuştur.

1.5. Bankalarda İç ve Dış Denetim Sistemi

Bankacılıkta gözetim ve risk yönetimi konusunda sürdürülen çalışmalar çerçevesinde Basel Bankacılık Gözetim Komitesi iç denetim sistemlerinin değerlendirilmesine ilişkin olarak bir dizi prensip oluşturmuştur.²⁰ Etkin bir iç denetim sistemi, banka yönetiminin en önemli unsuru ve aynı zamanda bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak sürdürülmesi için gerekli bir yapıdır. Güçlü bir iç denetim sistemi bankanın amaçlarına ulaşılması, uzun dönemli kar hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve güvenilir mali ve idari raporlamanın sürdürülmesi için gereklidir. İç denetim sistemi aynı zamanda bankaların hem ilgili yasa ve yönetmeliklere hem de kendi politika ve yöntemlerine uyumlu olarak faaliyet göstermesine ve bankanın ticari itibarını olumsuz etkileyebilecek beklenmedik risklerin en aza indirilmesine yardımcı olur. Bu dokümanda üye ülkelerdeki banka iç denetim sistemlerine ilişkin uygulamalar ve Komite'nin daha önce yaptığı çalışmalara paralel olarak iç denetime ilişkin temel prensipler tanımlanmıştır. Basel Bankacılık Gözetim Komitesi bankalarda etkin iç

¹⁹ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), a.g.e., s.24-26

²⁰ **Basel Committee On Banking Supervision**, Internal Audit In Banking Organisations And The Relationship Of The Supervisory Authorities With Internal And External Auditors. Basel, 2000, s.1

denetimin önemi konusundaki çalışmaların üye ülkelerin bankacılık gözetim ve denetim otoriteleriyle birlikte yürütmektedir. Bankalarda iç denetim konusu, pek çok bankanın önemli miktarlardaki zararları neticesinde daha da önem kazanmıştır. Banka zararlarına yol açan problemler analiz edildiğinde, etkin bir iç denetim sisteminin olmasıyla bu gibi zararların önlenebileceği sonucu ortaya çıkmıştır. İç denetim sistemi bankayı zarara uğratabilecek problemlerin çok daha önce fark edilmesine ve böylece olası zararların önlenmesine imkân vermektedir. Komite iç denetim prensiplerinin oluşturulmasında üye ülkelerdeki problemlili bankaların durumlarını değerlendirerek yaptığı tespitleri dikkate almıştır.

Bu prensiplerin genel kabul görmesi ve gözetim ve denetim otoritelerince bankaların iç denetim sistemleri değerlendirilirken uyguladıkları yöntem ve prosedürlerde bu prensiplerin dikkate alınması beklenmektedir. Üye ülkelerdeki bankacılık gözetim ve denetim otoritelerinin uygulamaları, yerinde ve uzaktan denetim, teknikleri gibi faktörler ile bağımsız denetçilerin banka gözetiminde ne ölçüde kullanıldığına bağlı olarak farklılık göstermekle birlikte, Basel Gözetim Komitesi'nin tüm üyeleri bu dokümanda ifade edilen prensiplerin bankaların iç denetim sistemlerinin değerlendirilmesinde kullanılması gerektiği konusunda hemfikirdirler. Basel Gözetim Komitesi, banka iç denetim sistemlerinin etkin olarak gözetiminde bu prensiplerin kullanılmasını yaygınlaştırmak üzere kılavuz niteliğindeki bu dokümanı tüm ülkelerin gözetim ve denetim otoritelerine göndermektedir.²¹ Böylelikle Komite, iç denetimin bankaların ihtiyatlı faaliyetlerinin sürdürülmesi ve bütün olarak finansal sistemde istikrarın sağlanması için taşıdığı önemi belirtmek istemiştir. Komite bu dokümanda yer alan kuralların tamamıyla uygulanmayacağına farkında olmakla birlikte, bütünüyle uygulanabilmesi için bankaları yönlendirmeye çalışmaktadır.

1.5.1. İç Denetim Sisteminin Önemi ve Amaçları

İç denetim, banka yönetim kurumu, üst düzey yönetim ve diğer banka personelinin içinde yer aldığı bir işlemdir. Sadece belli bir zamana ilişkin bir politika ya da uygulama değil, bankanın her seviyesinde süreklilik gösteren bir faaliyettir. Banka

²¹ Neymetullah İSMAİLOV, Bazel Komitesinin Gözetim ve Denetim Prensipleri ve Uygulamalar, **Ekonomi Yayınları**, 2008, s.14

yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi etkin bir iç denetim sisteminin yürütülmesine ilişkin banka içi kültürünün oluşturulmasından, etkinliğinin sürdürülmesinden ve izlenmesinden sorumludur. Ancak tüm banka personelinin de denetim işlevine katılımı gerekmektedir. İç denetimin işlevinin amaçları şöyle sıralanabilir²²;

- i. Faaliyetlerin verimliliği ve etkinliği, (performans amaçları)
- ii. Mali ve idari konulara ait bilginin güvenilirliği, bütünlüğü ve zamanlama; (bilgi sistemlerine ilişkin amaçlar),
- iii. Mevcut yasalara ve düzenlemelere uygunluk.

İç denetimin performansa ilişkin amaçları, banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılması ve olası zararların önlenmesidir. Bilgi sistemlerine ilişkin temel amaç, banka karar organlarına güvenilir ve doğru bilgi ile raporların zamanında temin edilmesidir. Aynı zamanda yılsonunda bilanço verileri ve diğer mali rakamlara ve hissedarlara, gözetim ve denetim otoritelerine ve diğer üçüncü kişilere verilen raporların doğru ve güvenilir olması amaçlanmaktadır. Tüm banka faaliyetlerinin ilgili yasal düzenlemelere, gözetim ve denetim otoritelerini belirlediği standartlara ve bankanın politika ve yöntemlerine uygun olması amaçlanır Banka itibarının korunması için söz konusu esaslara uygunluk önemlidir.

1.5.2. Bankacılıkta İç Denetimin İlkeleri

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi Temmuz 2000'de yayımladığı "Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi" konulu danışma belgesinde iç denetimin ilkelerini şu şekilde sıralamıştır.²³

a) Süreklilik

Bir bankadaki iç denetim daimi bir işlev olmalıdır. Üst yönetim görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, bankanın büyüklüğüne ve faaliyetlerin niteliğine

²² **Basel Committee On Banking Supervision**, Framework For Internal Control Systems in Banking Organisations, Basel, 1998, s.8

²³ **Basel Committee On Banking Supervision**, Internal Audit in Banking Organisations and the Relationship of the Supervisory Authorities with Internal and external Auditors, a.g.e., s.15

uygun ve yeterli bir iç denetim işlevine sürekli itibar edebilmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirleri almalıdır.

b) Bağımsız İşlev

Bankanın iç denetim bölümü, denetlenen faaliyetlerden bağımsız olmalıdır. Bölüm aynı zamanda gündelik iç kontrol sürecinden de bağımsız olmalıdır. Bu, iç denetim bölümüne banka içinde uygun bir konum verilmesi ve görevlerini nesnel ve tarafsız bir biçimde yerine getirmesi anlamına gelir.

c) Denetim Tüzüğü

Denetim tüzüğü, iç denetim bölümünün banka içindeki konumunu ve yetkisini garantiye alır. Denetim tüzüğü²⁴;

- i. İç denetimin hedeflerini ve kapsamını,
- ii. İç denetim bölümünün kuruluş içindeki yetki ve sorumluluklarını,
- iii. İç denetim bölümünün başkanının hesap verme sorumluluğunu belirler.

Tüzük iç denetim bölümü tarafından hazırlanarak üst yönetim tarafından onaylanmalıdır.

d) Yansızlık

İç denetim bölümü nesnel ve yansız olmalı, yani görevlerini müdahaleye uğramaksızın ve önyargısız olarak yapabilecek konumda olmalıdır.

İç denetçi, çalışmaları sırasında ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarından uzak kalmalıdır. Dürüstlük ve yansızlığını etkileyebilecek hiçbir müdahaleye izin vermemelidir. Ayrıca denetim çalışmaları sonucunda ulaştığı görüşünü, başkalarının

²⁴ Necmettin PEKER, “Bankacılıkta İç Denetim”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 34, İstanbul, Eylül 2000, s.102

çıkarlarını düşünmeden raporunda açıklamalıdır.

e) Profesyonel Yeterlilik

Her iç denetçinin ve bir bütün olarak iç denetim bölümünün profesyonel yeterliği, bankanın iç denetim işlevinin uygun biçimde işleyişi açısından vazgeçilmez önem taşır. Profesyonel yeterlilik, her elemanın sistematik olarak sürekli eğitime tabi tutulması yoluyla sürdürülmelidir.

Personelin rutin işler yapmasının önlenmesi için rotasyona tabi tutulması da önemlidir.²⁵

1.5.3. İç Denetim Sisteminin Temel Unsurları

Başlangıçta dolandırıcılık, suistimal ve hata olasılıklarını en aza indirmek için öngörülen bir işlev olan iç denetimin kapsamı zamanla daha da genişlemiş ve bir bankanın karşılaşılabileceği her türlü riski ortaya çıkarabilen bir sistem haline gelmiştir. Banka amaçlarının gerçekleştirilmesi ve faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için iç denetim sistemi önem, arz etmektedir.

İç denetim sistemi birbirleriyle ilişkili beş temel unsurdan oluşmaktadır²⁶:

- i. Banka yönetiminin gözetim faaliyetleri ve kurum içi denetim
- ii. Risk tanıma ve değerlendirme
- iii. Denetim faaliyetleri ve fonksiyonel ayırım
- iv. Bilgi erişim sistemi ve kurum içi iletişim
- v. İzleme faaliyetleri ve iç denetim sisteminde hataların düzeltilmesi

Önemli miktarlarda zararı olan bankalarda gözlenen problemler bu unsurlar

²⁵ **Basle Committee On Banking Supervision**, Internal Audit in Banking Organisations And The Relationship Of The Supervisory Authorities With Internal And External Auditors, a.g.e, s.19

²⁶ **Basel Committee On Banking Supervision**, Framework For Internal Control Systems In Banking Organisations, a.g.e, s..2

kapsamında sıralanabilir. Banka iç denetim işlevindeki performans, bilgi sistemleri ile yasal ve diğer düzenlemelere uygunluğuna ilişkin amaçların gerçekleştirilmesi yukarıdaki beş temel unsurun etkin olarak çalışmasına bağlıdır.

1.5.3.1. İç Denetim Sisteminde Tarafların Rolü.

Bankaların iç gözetim ve denetimi, bankanın üst karar organı olan banka yönetim kurulu ve denetim organı olan banka murakıpları ile bankanın icraya yetkili üst yönetimi ve üst yönetime bağlı teftiş kurulu tarafından yerine getirilir.

1.5.3.1.1. Üst Yönetim ve Yönetim Kurulu

Banka Yönetim Kurulu, kanun hükmü gereği (Bank md.22; TTK md. 317 ve 331), üst yönetimle ilgili sadece bir karar organı değil, aynı zamanda bankanın gözetim ve denetimi ile görevlidir. Yönetim kurulu bankanın stratejisini oluşturmanın yanında etkili bir iç kontrol sisteminin oluşturulması ve etkinliğinden sorumludur.²⁷ Yönetim kurulu, üst yönetimin risk yönetimi ve iç kontrol için uygun yapı oluşturmasını, sürdürmesini sağlamaktan; üst yönetim ise bankanın karşı karşıya olduğu riskleri belirlemek, değerlendirmek, azaltmak ve ilgili kontroller dâhil, risk yönetim süreçlerinin etkinliğinden emin olmakla sorumludur.²⁸ Banka Yönetim Kurulunun üst gözetim ve denetim faaliyetinin kapsamına, bankanın uygulaması yapılmış olan işlemleri ile mali gelişmelerinin yasa, yönetmelik, statü ve iç talimatlara uygunluğu açısından kritik şekilde değerlendirilmesi girmektedir.

Bankada Yönetim Kurulunun Görevleri

i. Bankanın organizasyon yapısını ve insan kaynakları politikasını oluşturmak, üst düzey yönetimin atanmasında aranılacak kriterleri belirlemek,

²⁷ Bank of International Settlements (BIS), Observed range of practice in key elements of Advanced Measurement Approaches (AMA), October, 2006, <http://www.bis.org/publ/bcbs131.pdf>, (27.03.2009), s.8

²⁸ Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE), ECIIA, (Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu – European Confederation of Institutes of Internal Auditing), Konum Raporu Avrupa’da İç Denetim, İstanbul, 2005, s.18

ii. İç sistemler sorumlusunun görev ve sorumluluklarını açık bir şekilde yazılı olarak belirlemek ve faaliyetlerini izlemek,

iii. İç sistemler kapsamındaki birimlerin faaliyetlerine ilişkin strateji ve politikalar ile uygulama usullerini yazılı olarak belirlemek, bunların etkin bir şekilde uygulanmasını ve idame ettirilmesini, birbirleri ile koordinasyonunu sağlamak,

iv. İç sistemler kapsamındaki bilimlerin ve yöneticilerinin görev, yetki ve sorumluluklarını açık ve görev çatışmaları olmayacak şekilde belirlemek ve bu birimlerde görevlendirilen personelin çalışma usul ve esaslarını onaylamak, gerekli kaynakların tahsisini sağlamak,

v. İç sistemlere ilişkin uygulamalar ile ilgili olarak Kurumca ya da bağımsız denetçilerce tespit edilen veya banka denetim komitesince yönetim kurulu gündemine getirilen hata veya eksiklikleri zamanında dikkate alarak gidermek için gerekli önlemleri almak; tespit edilen eksiklik ve hataları değerlendirerek aynı veya benzer eksiklik ve hataların oluşabileceği alanlara ilişkin iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin yönlendirilmesini sağlamak,

vi. İç sistemler kapsamındaki birimlerin yöneticilerinin seçimine ve görevden alınmasına karar vermek,

vii. İç sistemler kapsamındaki birimlerde görev yapan personelin mesleki yeterlilik ve gelişimlerini teminen ulusal ve uluslararası düzeyde konuları ile ilgili alanlarda sertifika edinmelerine yönelik eğitim programlarına katılımlarını sağlamak.

viii. Bankanın maruz kaldığı riskler ve bu risklerin ölçüm yöntemleri ile yönetimi konusunda bilgi sahibi olmak,

ix. Bankanın genel olarak ve her bir risk türü itibarıyla risk yönetimine ilişkin politika ve stratejilerini, alabileceği risk seviyesini ve bunlara ilişkin uygulama usullerini yazılı olarak belirlemek, birimler ve yöneticileri ya da bu birimlerde çalışan personel itibarıyla azami risk limitleri tahsis etmek,

x. Bankanın gelir ve giderlerini önemli ölçüde etkileyecek risklerin alınmasına, izlenmesine, yönetilmesine ve raporlanmasına ilişkin politikaları ve bu politikalardaki değişiklikleri onaylamak ve bunların uygulanmasını gözetmek,

xi. Bankanın, üstlenilen risk düzeyi ile ilişkili özkaynak seviyesini belirleyen bir sürece ve özkaynak yönetim stratejilerine sahip olmasını temin etmek,

xii. Üst düzey yönetimin bankanın karşı karşıya olduğu önemli riskler konusunda kendisine zamanında ve güvenilir raporlamalar vermesini sağlamak,

xiii. Risk yönetim sistemlerinin etkinliğini izlemek.

xiv. Müşterilerin şikayetlerinin araştırılmasını ve sonucu hakkında ilgililere cevap verilmesini sağlayacak bir sistem geliştirilmesini ve bunların belirlenecek hususları ihtiva edecek şekilde kendisine düzenli raporlanmasını sağlamak ile yetkili ve sorumludur.

Yönetim kurulu, iç kontrol sisteminin işleyişiyle ilgili üst düzey yönetimle toplantılar düzenlemeli, bilgi alışverişinde bulunmalı, üst düzey yönetimin ve iç ve dış denetçilerin iç kontrol sistemine ilişkin değerlendirmelerine değinmeli, bağımsız denetçilerin yaptıkları tavsiyeleri dikkate almalıdır.²⁹ Özellikle banka hesaplarının incelenmesi. 3 ve 6 aylık ara bilançolar ile yıllık bilanço, kâr ve zarar hesaplarının, bağımsız denetçi kuruluşu tarafından yıllık hesaplar hakkında verilen raporun değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bankada Üst Düzey Yönetiminin Görevleri

i. Görev ve sorumlulukları kapsamındaki işlerin gereklerine göre yerine getirilmesi, etkinliğinin sağlanması ve geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan uygulamalar konusunda öneriler geliştirmek³⁰,

29 Yaşar BERDİBEK, **İç Denetimin Amacı**: Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul: TBB Yayını, Mart 1998, s.13

30 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik (Madde 8)”, 26333 Sayılı **Resmî Gazete**, 1 Kasım 2006.

ii. Sorumlu oldukları birimlerde görev yapan banka personeli koordine etmek, yeterliliklerini gözetenek görev dağılımı yapmak ve görev ve sorumluluklarını etkin olarak yerine getirip getirmediğini izlemek,

iii. Sorumlu oldukları birimlerde ortaya çıkan eksiklik veya hataları çözümlenmek ve bunları ya da alınması gerekli görülen tedbirleri ilgili iç sistemler sorumlusuna raporlamak,

iv. Beklenmedik durumların ortaya çıkması halinde kendilerine tanınan yetki çerçevesinde inisiyatif kullanmak,

v. Bankanın karşı karşıya olduğu önemli riskler konusunda yönetim kuruluna zamanında ve güvenilir raporlama yapmak,

vi. Yönetim kurulunca verilen diğer görevleri yerine getirmek ile görevli ve sorumludur.

Bir bankanın bir işletme olarak iyi yönetilmesi, üs ve alt düzey yöneticiler arasındaki işbirliği çalışmasının pürüzsüz yürütmesine bağlıdır.

1.5.3.1.2. Denetim Komitesi

Bankanın, bir anonim şirket olarak, yönetim kurulu yanında, bir denetleme organına sahip olması yasal bir şarttır. Denetim Kurulu veya denetçiler, Yönetim Kurulu gibi, bankanın daimi bir organıdır. İyi bir kurumsal yönetim yapısının kurulabilmesi için, doğrudan yönetim kuruluna bağlı, icradan bağımsız ve yetkin üst düzey yöneticilerden kurulu bir denetim komitesi olması gerekir.³¹ 5411 Sayılı Yasada, banka denetçileriyle ilgili hükümler yer almamıştır. Ayrıca yasada banka yönetim kurulunca oluşturulacak "denetim komitesinin" yönetim kurulu üyeleri arasından seçilecek en az iki üyeden oluşması öngörülmüştür. Bu komite yönetim kuruluna bağlıdır.³² Komitenin görevleri arasında, banka müfettişlerinin ve bağımsız

³¹ Selda AYTEKİN ve Arzu PİŞKİNOĞLU," Bankalarda Risk Yönetimi, Teftiş kurulu ve İç kontrol Birimlerinin Organizasyonu, **Aktif Bankacılık ve Finans Dergisi**, Cilt:6, Sayı:32 Eylül-Ekim 2003, s.29

³² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), "Bankaların 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu (Madde 24)", 25983 Sayılı **ResmiGazete**, 1 Kasım 2005

denetçilerin gözetimi, atanmaları, işten çıkarılmalarının onaylanması, denetim kapsamının ve ne sıklıkta yapıldığının incelenmesi bulunmaktadır.

Denetim Komitesi

i. Bu Yönetmelikte yer alan iç kontrole ilişkin düzenlemelere ve yönetim kurulunca onaylanan banka içi politika ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığını gözetmek ve alınması gerekli görülen önlemler konusunda yönetim kuruluna önerilerde bulunmak,

ii. İç denetim biriminin bu Yönetmelik ve iç politikalarla belirlenen yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini gözetmek,

iii. İç sistemler kapsamındaki birimlerin personelinin doğrudan kendisine ulaşabilmesini sağlayacak iletişim kanallarını oluşturmak,

iv. İç denetim sisteminin bankanın mevcut ve planlanan faaliyetlerini ve bu faaliyetlerden kaynaklanan risklerini kapsayıp kapsamadığını gözetmek, yönetim kurulunun onayıyla yürürlüğe girecek iç denetime ilişkin banka içi düzenlemeleri incelemek,

v. İç sistemler kapsamındaki birimlerden denetim komitesine bağlananların yöneticilerinin seçimine yönelik yönetim kuruluna önerilerde bulunmak, yönetim kurulunun bunları görevden alması sırasında görüş vermek,

vi. İç sistemlere ilişkin olarak üst düzey yönetimin görüş ve önerilerini almak ve bunları değerlendirmek³³,

vii. Banka içi usulsüzlüklerin doğrudan kendisine veya iç denetim birimine ya da müfettişlere bildirilmesini sağlayacak iletişim kanallarının tesis edilmesini sağlamak,

viii. Müfettişlerin görevlerini bağımsız ve tarafsız şekilde yerine getirip getirmediğini izlemek,

³³ Gürdoğan YURTSEVER, **Teftiştten İç Denetime Banka Müfettişliği**, İstanbul: Baskı yapım, Kasım 2009, s.17-19

- ix. İç denetim planlarını incelemek,
- x. Yönetim kuruluna, iç sistemler kapsamındaki birimlerde görev yapacak personelde aranması gereken nitelikler ile ilgili önerilerde bulunmak,
- xi. İç denetim raporlarında tespit edilen hususlar konusunda üst düzey yönetimin ve bunlara bağlı birimlerin aldığı önlemleri izlemek,
- xii. İç sistemler kapsamındaki birimlerde görevli yönetici ve personelin mesleki eğitim düzeylerini ve yeterliliğini değerlendirmek,
- xiii. Bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araç ve uygulama usullerinin mevcut olup olmadığını değerlendirmek,
- xiv. Müfettişler ve bankanın bağımsız denetimini yürüten bağımsız denetim kuruluşunun bağımsız denetçileri ile düzenli aralıklarla yılda dört defadan az olmamak üzere belirlenecek program ve gündemler dahilinde görüşmelerde bulunmak gibi görevlere sahiptir.

1.5.3.1.3. Banka Teftiş Kurulu

Banka Teftiş Kurulu, banka idare meclisi ve genel müdürü tarafından çıkarılan ve yürürlüğe konulan yönetmelik hükümlerine göre atanan ve banka iç inceleme-gözetim ve denetimi ile görevli kılınan, kurula bağlı müfettişlerden oluşan bir iç denetim organıdır. Bu kurul doğrudan idare meclisi ve genel müdüre bağlı olarak görevlerini yürütür ve teftiş ve inceleme raporlarını, bu organlara sunar.³⁴ 5411 sayılı Yeni Bankacılık Kanununun 32. maddesinde banka müfettişlerinden söz edilmektedir. Teftiş kurulu banka müfettişleri vasıtasıyla denetim yapar. Teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetim grubunun yetki ve sorumluluk alanları, eleman sayısı ve bunların aralarındaki işbirliği, yönetim kurulunca belirlenir.

³⁴ Ahmet BATTAL, Bankacılık Kanunu Şerhi, l.b. Ankara: Seçkin Yayıncılık, Ocak 2007, s.172

1.5.3.2. Risk Tanıma Ve Değerlendirme

Etkin bir iç denetim sistemi, banka amaçlarına ulaşılmasını engelleyebilecek maddi risklerin tespit edilmesini ve değerlendirilmesini gerektirir. Risklerin değerlendirilmesinde bankanın ve konsolide bazda banka grubunun karşı karşıya olduğu tüm riskler (kredi riski, ülke riski, transfer riski, piyasa riski, faiz riski, likidite riski, faaliyet riskleri, yasal risk, itibar riski vb.) dikkate alınmalıdır. İç denetimlerin, yeni ya da daha önceden test edilmemiş risklere yönlendirilmek üzere yeniden yapılandırılması gerekebilir.

Bankalar faaliyetleri gereği risk alan kuruluşlardır. Bu nedenle, bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi ve değerlendirilmesi iç denetim sisteminin bir gereğidir. Bu açıdan bakıldığında banka amaçlarının gerçekleştirilmesini olumsuz yönde etkileyecek her türlü iç ve dış faktörlerin tespiti ve değerlendirilmesi gereklidir. Söz konusu işlev bankanın karşı karşıya kaldığı tüm riskleri kapsamlı ve bankanın organizasyon, yapısındaki tüm seviyelerde sürdürülmelidir. Risk değerlendirme işlevi, bankanın çeşitli faaliyet alanlarında kar maksimizasyonuna ilişkin risklerin ve stratejilerin incelenmesini hedefleyen risk yönetiminden bu anlamda farklılık gösterir.³⁵

Etkin risk değerlendirilme işlevi, banka faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek kurum içi (kurumsal yapının karmaşık yapısı, banka faaliyetlerinin içeriği, personel kalitesi, kurumsal değişiklikler, personelin devamlılığı gibi) ve kurum dışı (ekonomik etkenler, sektördeki değişimler ve teknolojik gelişmeler gibi) tüm faktörlerin tespit edilmesini gerektirir. Risk değerlendirmesi kapsam olarak hem bankanın organizasyon yapısındaki tüm seviyelerde hem de bankanın yan kuruluşlarının faaliyetlerini de içine almak üzere tüm faaliyetleri kapsayan geniş bir yelpazede yapılmalıdır. Risk değerlendirilmesine ilişkin çeşitli yöntemler kullanılabilir.³⁶

Etkin risk değerlendirmesi, ölçülebilir ve ölçülemez tüm riskleri kapsamlı ve

³⁵ **Basel Committee On Banking Supervision**, Framework For Internal Control Systems In Banking Organisations, a.g.e., s.14

³⁶ Doğan ŞENGÜL, Destek Hizmetleri Tanım Önemlilik Kıstasları ve Risk Değerlendirmesi, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 63, 2007, s.5

bu risklerin kontrolüne ilişkin kar ve maliyet hesaplaması yapılmalıdır. Risk değerlendirmesi aynı zamanda risklerin kontrol edilebilirlik derecesinin belirlenmesini de içerir. Banka tarafından kontrol edilebilir riskler için kabul edilebilirlik derecesi ya da banka denetim sistemi içinde bu risklerin ne ölçüde azaltılabileceği hususunun değerlendirilmesi gerekir. Banka tarafından kontrol edilemeyen riskler hakkında da kabul edilebilirlik derecesi ya da etkilediği banka faaliyetlerinin azaltılması ya da sona erdirilmesi konusunda karar verilmesi gereklidir.

Risk değerlendirme işlevinin dolayısıyla da iç denetim sisteminin etkin olarak yürütülmesi için banka üst yönetiminin bankanın taşıdığı riskleri düzenli olarak değerlendirmesi ve değişen koşullara göre gerekli düzenleyici tedbirleri alması gereklidir. İç denetimlerin, yeni risklerin oluşması ya da mevcut risklerin kontrol edilemez duruma gelmesi karşısında yeniden gözden geçirilerek söz konusu bu risklere yönlendirilmesi gereklidir. Örneğin; yeni finansal araçlarla yapılan işlemlere ilişkin riskler değerlendirilmelidir. Söz konusu riskler, genellikle finansal araçların ve bunlarla yapılan işlemlerin getirilerinin ne olacağı ve bankanın nakit akışını ne şekilde etkileyeceği hususlarının, ekonomik koşullar ve diğer etkenler ile birlikte değerlendirilmesiyle en iyi şekilde analiz edilebilir. Operasyonel hatalardan müşterilerin yanlış algılamalarına kadar olası tüm problemlerin dikkate alınması denetim için önemli bir unsurdur.

1.5.3.3. Denetim Faaliyetleri ve Fonksiyonel Ayrım

Etkin iç denetim sistemi banka faaliyetlerine ilişkin uygun fonksiyonel ayrımların olmasını, farklı yetki ve sorumlulukların çakışmamasını gerektirir. Muhtemel çıkar çatışmalarının olabileceği faaliyet alanları belirlenerek, en aza indirilmeli ve bağımsız izlemeye tabi olmalıdır. Bir kişiye aynı anda birbiriyle çakışan görev ve sorumluluklarının verilmesi (örneğin; bankada hem gişe işlemlerinden hem de 'back ofis'ten sorumlu olunması) kişisel kar sağlamak için bankanın finansal verilerinin yönlendirilmesine ya da bankanın zarara uğratılmasına yol açabilir. Bu nedenle, banka kaynaklarının kişisel çıkarlar için yanlış biçimde kullanılmasının önlenmesi için bankadaki fonksiyonel bölümlerle ilgili görev ve sorumlulukların mümkün olduğunca birbirinden ayrılması gereklidir.

Fonksiyonel ayırım yalnızca yukarıdaki örnekle sınırlı değildir. Sorunlara neden olabilecek daha başka örnekler de vardır:

- i. Ödemeler için onay yetkisine ve ödeme yapma yetkisine sahip olma,
- ii. Müşteri hesapları ve özel hesaplarda yetkili olmak,
- iii. Bankacılık ve ticari kayıtlara ilişkin işlemler yapmak,
- iv. Kredi alanın hem mali durumunu tespit etmek hem de sonraki faaliyetlerini takip etmek, vb.

Banka için risk yaratabilecek fonksiyonların tespit edilerek mümkün olduğunca ayrılması ve farklı kişilerin sorumluluğuna verilerek bağımsız bir taraflarca izlenmesi gerekmektedir. Önemli görevlerdeki personelin sorumlulukları ve yetkileri periyodik olarak incelenerek, banka için risk oluşturmaması için gerekli tedbirler alınmalıdır.³⁷

1.5.3.4. Bilgi ve İletişim

Etkin iç denetim sistemi, bankanın mali yapısına ve faaliyetlerine ilişkin tam ve kapsamlı bilgiyi ve aynı zamanda banka karar alma sürecinde etkili olabilecek dış piyasadaki gelişmeler ve koşullara ilişkin bilgiyi gerektirir. Bilginin güvenilir, zamanında erişilebilir ve uygun formatta olması gerekmektedir". Yeterli bilgi ve etkin iletişim iç denetim sisteminin iyi çalışması için çok önemlidir. Banka bünyesinde elde edilen bilginin yararlı olması için güvenilir, erişilebilir, tam ve uygun nitelikte olması gerekir. Bilgi sistemi, banka finansal yapısı, faaliyetleri ve mevcut politika ve stratejilere ilişkin bilgiler yanında banka karar alma sürecini etkileyebilecek dış gelişmeler hakkındaki bilgileri de içerir. Kurum içi bilgiler kayıt ve dosyalama işlevinin bir parçasıdır.³⁸

³⁷ **Basel Committee On Banking Supervision**, Framework For Internal Control Systems in Banking Organisations, a.g.e., s. 14

³⁸ **Basel Committee On Banking Supervision**, Framework For Internal Control Systems in Banking Organisations, a.g.e, s.18

1.5.3.5. İzleme Faaliyetleri Ve İç Denetim Sisteminde Hataların Düzeltilmesi

Etkin iç denetim sistemi, bankanın tüm önemli faaliyetleri hakkında güvenilir bilgi sistemlerinin olmasını gerektirir. Bilginin elektronik ortamda saklanması ve kullanılmasına olanak veren bilgi sistemleri aynı zamanda güvenilir olmalı, bağımsız olarak izlenmeli ve değişen koşullara uygun düzenlemeler yapılarak desteklenmelidir. Bankanın en kritik faaliyetlerinden birisi, tüm faaliyetlerine ilişkin bilgi sistemlerinin kurulması ve sürdürülmesidir. Bilgiler hem elektronik ortamda hem de manuel kayıtlarda bulunmalıdır. Bankalar kurumsallığın ve iç denetimin gerektirdiği şekilde bilginin elektronik ortamda kayıt ve takibinin yapılması konusunda bilinçli olmalıdır. Banka karar alma organları yanlış ve güvenilir olmayan bilgilerden olumsuz etkilenecektir.³⁹

Elektronik bilgi sistemleri ve bilginin kullanım teknolojisinin taşıdığı risklerin, bankaların faaliyetlerinin kesintisiz yürütülmesi ve olası zararların önlenmesi amacıyla, etkin olarak kontrol edilmesi gerekir. Bankaların bilgi işlem sistemleri bankadaki çeşitli fonksiyonlar için kullanılabilen oldukça gelişmiş sistemlerdir ancak taşıdığı risk unsurları da o nedenle büyüktür. Bilgi sistemleri ve kullanılan teknolojiye ilişkin genel kontrollerin ve uygulamaya yönelik özel kontrollerin yapılması gerekir. Genel kontroller bilgisayarların uygun olarak çalışmasını teminen yapılır (örneğin; ana bilgisayar, istemci-sunucu, uç kullanıcılara ait bilgisayarlar). Genel kontroller yedekleme ve ilgili diğer işlemleri, software'deki gelişmeleri, erişim politikalarını ve fiziki-mantıksal erişim güvenlik kontrollerini kapsar. Uygulamaya yönelik kontroller özel mantıksal erişim ve yazılım kontrolleri vb. içerir. Bilgi sistemleri ve kullanılan teknolojinin uygun kontrolünün yapılmaması, banka bilgi işlem donanımının, fiziki ve elektronik güvenlik düzenlemeleri ve yedekleme işlemlerinin yetersiz olması durumunda ya da sistem arızalarına bağlı olarak bankaya ait önemli bilgilerin ve programların kaybı söz konusu olabilir.⁴⁰

³⁹ **Basel Committee On Banking Supervision**, Framework For Internal Control Systems in Banking Organisations. a.g.e., s. 21

⁴⁰ **Basel Committee On Banking Supervision**, Framework For Internal Control Systems in Banking Organisations, a.g.e., s. 27

1.6. Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelikte Getirilen Düzenlemeler

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu esasen iç denetimin bankalarda kurumsal yönetim uygulamasında önemli bir referans olarak kabul edildiği somut bir şekilde ifade edilmiştir.

Bu kanun kapsamındaki kuruluşların, yönetim kurullarının denetim ve gözetim faaliyetlerini yerine getirmek üzere, en az iki üyeden oluşan denetim komitesi oluşturmaları gerekmektedir. Komite üyeleri icrai görevi olmayan yönetim kurulu üyeleri arasından seçilmelidir. Denetim komitesi altı aylık dönemleri aşmamak kaydıyla, icra ettiği faaliyetlerin sonuçlarına, alınması gereken önlemlere,yapılması gereken uygulamalara ilişkin görüşlerini yönetim kuruluna bildirmelidir.

5411 Sayılı Kanunla 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 5. maddesinin denetime ilişkin hükümleri genişletilmiştir. İç sistemler yönetmeliğiyle bankaların kendi iç sistemlerini kurması ve bu konuda banka yönetim kuruluna ve yönetim kurulu denetim komitesine önemli rol ve sorumluluklar verildiği ve özellikle mesleki yeterlilik, gelişim ve sertifikasyonun teşvik edildiği görülmektedir.İç denetim ve çalışma esasları na yönelik çalışma kağıtları da dahil çok ayrıntılı düzenlemeler yapıldığı ve BDDK' nın risk esaslı denetim yaklaşımını benimsediğini ifade edebiliriz.

Denetim yerinde ve denetim ve gözetim olarak ikiye ayrılmıştır.Yeni Kanun'a tabi kuruluşlar ile bunların bağlı ortaklıkları, nitelikli paya sahip olduğu ortaklıklar, birlikte kontrol ettikleri ortaklıklar,destek hizmet kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişiler tüm bilgi işlem sistemlerini denetime açmakla yükümlü kılınmıştır. Risk odaklı denetim anlayışı getirilmiştir.

5411 Sayılı Kanun'la getirilen temel değişikliklerden bazıları; özel finans kurumlarının Bankacılık Kanunu kapsamına alınması, banka kurucularında aranan şartların ağırlaştırılması, faktoring, finansal kiralama, finansman şirketlerinin

denetiminin BDDK'ya geçmesi, risk odaklı denetim anlayışının getirilmeye çalışılması sayılabilir.⁴¹

Bankanın Yönetmelikte Yer Alan Bazı Tanımlar

İç kontrol işlevi, banka faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesini, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğünü ve güvenilirliğini, veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi tarafından tesis edilen yönetim tarzı ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen ve her seviyedeki personel tarafından uyulması ve uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümü olarak tanımlanmıştır.

İç kontrol sistemi: Bankanın tüm faaliyetlerinin, belirlenen politika, yöntem, uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak, yönetim kademelerince yürütülmesini sağlamak amacıyla, iç kontrol elemanları tarafından yerine getirilen, bir sistem içinde izlemeyi, bağımsız değerlendirmeyi, yönetim kademelerine eş anlı rapor etmeyi içeren finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü;

Teftiş sistemi: Bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız, yönetimin ihtiyaçları ve bankanın yapısına göre finansal faaliyet ve uygunluk denetimleri şeklinde, iç kontrol işlevi kapsamında bağımsız bir biçimde, müfettişlerce gerçekleştirilen, iç kontrol sistemi ile risk yönetim sisteminin işleyişi başta olmak üzere bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsayan ve bu alanlara ilişkin değerlendirme yapılmasını sağlayan, değerlendirmelerde kullanılan kanıt ve bulguların raporlama, izleme ve inceleme sonucunda elde edildiği sistematik denetim sürecini⁴²;

İç denetim sistemi: İç kontrol sistemi ile teftiş sisteminden oluşan bütünleştirilmiş süreci;

Müfettiş: Bankalar Kanununun 9 uncu maddesinin 4 üncü fıkrası hükmüne istinaden, banka yönetim kurulundan veya yönetim kurulunun görevlendirdiği genel

⁴¹ Adem ANBAR, "5411 Bankacılık Kanunu'nun Değerlendirilmesi ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu İle Karşılaştırılması", **Vergi Dünyası**, Cilt 26, Sayı 301, Eylül, (2006), s.128

⁴² ANBAR, a.g.e.,s.131

müdürlük makamından aldığı yetkiye dayanarak banka işlemlerinin bankacılık mevzuatı ile bankaların iç mevzuatına uygunluğunu denetleyen banka elemanını;

İç kontrol merkezi: Bankanın iç kontrol faaliyetlerini tasarlayan idare eden ve eşgüdümünü sağlayan yapılanmayı;

1.7. İç Kontrol ve İç Denetim Bağlantısı

İç denetim, kurumun kendi iç kontrolünün tatmin edici düzeyde işlediğini doğrulamak amacıyla sürdürdüğü bir denetimdir. İç kontrol ise kurum varlıklarını korumak ve her türlü kaybı önlemek, muhasebe verilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak, kurum faaliyetlerinin etkinliğini geliştirmek ve yönetim politikalarına bağlılığı özendirmek için bu kurumdaki örgüt yapısı, uygulanan yöntemler ve ölçülerin tamamıdır.⁴³

Şirket politika ve prosedürlerinde belirlenen amaçlara ulaşılması ve şirketin verimliliğini artırmak amacıyla yönetim tarafından planlanan, örgütlenen ve yönlendirilen bir faaliyet olan iç kontrol yalnızca yöneticileri ilgilendiren bir konu değildir. Aynı zamanda bağımsız dış denetçiler ve iç denetçiler de iç kontrol sistemi ile yakından ilgilirlenirler. Etkin bir iç kontrol sistemine ve yeterli bir iç denetim bölümüne sahip olan bir işletmede bağımsız denetçi, faaliyet sonuçları hakkında daha rahat görüş ifade edebilecek ve dış denetim daha az maliyetli olacaktır.⁴⁴ İç denetim ile iç kontrol arasında güçlü ve karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. İç denetim, iç kontrolün önemli ancak farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. İç kontrol, bir kurumun, kuruma ait politikaların ve hükümet programlarının istenilen sonuçlara ulaşması; bu programlar için kullanılan kaynakların, belirlenen amaç ve organizasyon hedefleriyle uyumlu olması; programların israf, hile ve kötü yönetimden korunması; güvenilir ve zamanında bilginin elde edilmesi, korunması, rapor edilmesi ve gerektiğinde karar alma mekanizmalarında kullanılması amacıyla oluşturulan organizasyon ve politika ile yol ve yöntemler bütünüdür. Etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulması, bu sistemin gerektiği şekilde işletilmesi ve izlenmesi yönetimin sorumluluğundadır. Ne kadar

⁴³ Sinem KAMILOĞLU, “Merkez Bankalarında İç Denetim: Avrupa Ve Amerika Merkez Bankalarının İncelenmesi Ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Öneri”, (Yayımlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 2003), s.10

⁴⁴ Sermaye Piyasası Kurulu, Bankada İç Kontrol ve İç Denetim Bağlantısı, Ankara 2007, s. 11

ayrıntılı ve özenli bir biçimde tasarlanmış olursa olsun, hiçbir iç kontrol mekanizması hataların ortaya çıkarılması ve önlenmesi bakımından yüzde yüz güvence sağlamaz. Bu nedenle, yönetimin iç kontrol yapısının etkinliğini düzenli bir biçimde izlemesi ve gözden geçirmesi gerekir. Yöneticilerin iç kontrollerin kalitesi hakkında bilgiyi, iç kontrol yapısının bir parçası olarak oluşturulan iç denetim biriminin raporlarından edinebilirler. Başka bir deyişle iç denetim iç kontrollerle ilgili olarak yönetime bilgiler sağlar, değerlendirmeler yapar ve önerilerde bulunur.⁴⁵

1.8. Dış Denetim ve Türleri

Dış Denetim denetlenen kurum ve kuruluşun dışında ondan bağımsız olan denetim elemanlarınca iç denetim sisteminin denetlenmesi ve kurumun mali tabloları ile hesap işlemlerinin doğruluğunun, uygunluğunun araştırılması, yönetimin verimliliği, etkinliği ve tutumluluğu hakkında da görüş belirtilmesine yönelik olarak yapılan denetim sürecidir. Gözetim ve denetim otoritesi, bankalardan temel finansal göstergeleri ile taşıdıkları risklerin nicelik ve niteliklerine ilişkin detaylı bilgiyi ve ayırdıkları karşılıklar ile bilanço dışı işlemlerine ait bilgiyi içermek üzere ihtiyati raporları ve konsolide bazda istatistik verilerini toplamak, değerlendirmek ve analiz etmek için gerekli araçlara sahip olmalıdır.⁴⁶

Gözetim ve denetim otoritesi bankanın bağlı ortaklıklarına ilişkin bilgiyi elde edebilmek için de gerekli araçlara sahip olmalı ve kamuoyuna açıklanan tüm bilgilerinin değerlendirmesini ve analizini yapmalıdır. Raporlar analiz edilerek, bankanın sermaye yeterliliği, kredi limitleri v.b. ihtiyati kurallara uyup uymadığının değerlendirmesi yapılır. Dışarıdan denetimde tespit edilen problemlerin daha ciddi problemlere yol açmadan çözümü için gerekli düzenleyici önlemlerin alınması sağlanmalıdır. Hazırlanan raporlar sadece tek bir bankaya yönelik değil tüm bankacılık sektörünün izlediği genel trendi belirlemek açısından da önem taşımaktadır. Bu raporlar ayrıca banka yönetimiyle düzenli olarak sürdürülen temaslarda ele alınmalıdır. Dışarıdan denetim işlevi ile hazırlanan raporlar yerinde denetimin zaman ve fayda açısından en etkin biçimde yapılabilmesine de yardımcı olmaktadır.

⁴⁵ Zuhâl TEK ve Egemen Mert ÇETİNKAYA, “İç Denetim”, **Bütçe Dünyası Dergisi**, Sayı 20, 2004, s.3

⁴⁶ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), a.g.e., s.32

Uluslararası denetleme kurumlar içerisinde dış denetleme ve gözetleme sürecini sağlayan en etkin özel kurumlar Delloite, Price.C.H, Ernst&Young ve s. Bu kuruluşlar gösterdiği hizmet mükabilinde belirli bir para karşılığı almakta ve onların denetleme süreci tüm bankanın faaliyet alanlarını kapsamaktadır.

Dış denetim, bağımsız dış denetim ve kamu denetimi şeklinde ikiye ayrılır.

1.8.1. Bağımsız Dış Denetim

Ortaklıkların ve sermaye piyasası kurumlarının kamuya açıklanacak veya Kurulca istenecek mali tablolarının, genel kabul görmüş muhasebe kavram ilke ve standartlarına uygunluğu ile bilgilerin doğruluğunun ve gerçeği dürüst bir biçimde yansıtmayı yansıtmadığının, denetçiler tarafından denetim ilke ve kurallarına göre, defter, kayıt ve belgeler üzerinden incelenmesini ve tespit edilen sonuçların rapora bağlanmasını ifade eder.

Bağımsız dış denetçiler bankanın kendi personeli olmamakla beraber gerek üst düzey yönetimle yapılan toplantılar gerek iç kontrollün etkinliğine yönelik tavsiyeleri ile iç kontrolün sağlanmasında önemli bir etkiye sahiptir.⁴⁷ Dış denetçiler, iç kontrol sistemi iyi işleyen organizasyonlarda iç kontrol sisteminin ve risk yönetim sürecinin kalitesine güvence veren iç denetçiler tarafından yapılan çalışmalara güvenmektedirler.⁴⁸

Gözetim ve denetim otoritesi elde ettikleri bilgileri hem yerinde denetimler için hem de bağımsız denetçilerce yapılan denetimlerde kullanabilmelidirler. İster gözetim ve denetim otoritesine bağlı sorumlularca isterse bağımsız denetçilerce yapılacak olsun siyerinde denetimin bankaların güvenilir bilgiyi vermesi ve gerekli işbirliğini göstermesine olanak verecek şekilde bağımsız bir yapıda olması gerekmektedir. Bağımsız denetim, müşterilerine profesyonel denetim hizmeti sunan, serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan veya bir denetim kurumuna / firmasına bağlı olarak faaliyet gösteren denetçi veya denetçiler tarafından işletmenin talebi ile ve bir denetim

⁴⁷ **Bank of International Settlements (BIS)**, Observed range of practice in key elements of Advanced Measurement Approaches (AMA), a.g.e., s.22

⁴⁸ Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu, http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm (25.01.2010) sayfa 10

sözleşmesi çerçevesinde işletmelerin finansal tablolarının denetimi ile uygunluk ve performans denetimlerinin yapılmasıdır. Bağımsız denetçiler eğitimleri, deneyimleri ve bağımsız olma nitelikleri ile çeşitli denetim işlevlerini en iyi şekilde sürdürebilecek yetenekteki kişilerdir.⁴⁹

Bağımsız denetimde, muhasebe verileri denetimin konusunu oluşturur ve denetim kaydedilen bilgilerin muhasebe döneminde meydana gelen mali ve ticari işlemleri gerektiği gibi yansıtıp yansıtmadığını belirler. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, muhasebe bilgilerinin gerektiği gibi kaydedilip kaydedilmediği değerlendirilmede ölçüt olduğundan, denetçi bu ilkeleri bilmek zorundadır. Bağımsız denetçinin muhasebe konusunda uzman olmasına ek olarak, denetim kanıtlarını toplamada ve değerlendirmede de uzman olmalıdır. Bu uzmanlık bağımsız denetçiyi muhasebeciden ayıran temel unsurdur. Bağımsız denetim tarafından yapılan uygunluk ve performans denetimi bir zorunluluk olmayıp, genelde işletmelerin talebi üzerine yapılmaktadır.⁵⁰ Bağımsız denetçiler, müşterilerine profesyonel denetim hizmeti sunan ve tek başına çalışan uzman kişiler veya bir bağımsız denetim kuruluşunda görevli kişilerdir. Bağımsız denetçiler eğitimleri, deneyimleri ve bağımsız olma nitelikleri ile çeşitli denetim işlevlerini en iyi şekilde sürdürebilecek yetenekteki kişilerdir. Bağımsız denetçiler, kar amaçlı işletmeler, kar amaçsız işletmeler, resmi kuruluşlar ve kişilere hizmet verebilirler. Denetçiler de serbest meslek erbabı kişiler olup bir ücret karşılığında çalışırlar.⁵¹

Yerinde denetimler sonucu gözetim ve denetim otoritesinin değerlendirmesine sunulan konular şöyle sıralanabilir⁵²:

- i. Bankanın hazırladığı raporların doğruluğunun tespiti,
- ii. Bankanın tüm faaliyetleri ile ilgili bilgi edinilmesi,
- iii. Bankanın risk yönetimi ve kontrol sistemlerinin değerlendirilmesi,
- iv. Kredi portföyü ve ayrılan karşılıkların yeterliliğinin değerlendirilmesi,

⁴⁹ GÜREDİN, a.g.e., s.9

⁵⁰ Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu, a.g.e.

⁵¹ Yasin ULUSOY, Bağımsız Dış Denetim, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2007, s.14

⁵² **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), a.g.e., s.36

- v. Yönetimin kalitesi,
- vi. Muhasebe ve bilgi sistemlerinin değerlendirilmesi,
- vii. Dışarıdan denetim ile ortaya konulan hususların yerinde denetim işleminde ele alınması,
- viii. Bankaların mevcut yasa ve düzenlemeler ile faaliyet izninde öngörülen koşullara uyup uymadığının değerlendirilmesi.
- ix. Gözetim ve denetim otoritesi denetimlerin zamanı ve kapsamı hakkında gerekli iç prosedürleri oluşturmalıdır. Ayrıca denetime ilişkin usul ve yöntemler saptanan amaçlara uygun olarak geliştirilmelidir.
- x. Yukarıda sayılan işlevlerin tamamı ya da bir kısmı bağımsız denetçiler aracılığıyla yapılabilir. Kredi portföyü ve karşılık oranlarının değerlendirilmesi gibi hususlar olağan denetim işlevinin de birer unsuru olmakla birlikte diğer konularda gerekli çalışmaların yapılması için gözetim ve denetim otoritesi yetki sahibi olmalıdır (raporların güvenilirliğinin tespiti ya da kontrol sistemlerinin değerlendirilmesi gibi). Bununla birlikte gözetim ve denetim otoritesince bağımsız denetçiler ancak yeterli düzeyde ve bağımsız olmaları koşuluyla yerinde denetimlerde kullanılabilir. Gözetim ve denetim otoritesi bağımsız bir denetim firmasının görevlendirilmesini güven unsuru dikkate alınarak reddetme hakkını korumalıdır. Ayrıca, gözetim ve denetim otoritesi banka gruplarına aynı bağımsız denetçileri
- xi. Gözetim ve denetim otoritesinin ve bağımsız denetçilerin taşıdıkları sorumluluğun bilincinde olmaları önemli bir husustur. Bağımsız denetçiler gözetim ve denetim otoritesi ile iletişim içinde olma sorumluluğunun bilincinde olmalı ve iyi niyetle kullanılmak üzere açıklanan bilgilerden dolayı kişisel olarak sorumlu olmamalıdır. Gözetim ve denetim otoritesi ile bağımsız denetçiler arasında sürdürülen işbirliği ve görüşmelerin uygun bir mekanizmaya dayandırılması gereklidir. Bu görüşmelere çoğu zaman banka da katılabilmelidir.

1.8.2. Kamu Denetimi (public supervision / state auditing /)

Kamu denetimi, görev ve yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere denetim yapan kişi ve kurumlarca gerçekleştirilen finansal tablolar, uygunluk ve performans denetimlerini ifade eden kamusal bir fonksiyondur. Kamu kuruluşlarının denetimi, kanunlar ve devlet tarafından ortaya çıkarılan düzenlemelerle gerçekleştirilir. Genelde, kamu sektörü denetimlerinde, mali tabloların denetiminin yanı sıra kuruluşların faaliyet verimliliğinin ve etkinliklerinin de değerlendirilmesi yapılır. Bu sebeple kamusal denetimin kapsamı diğer denetim türlerine göre oldukça geniştir. Kamu denetim kuruluşları, çeşitli devlet kurumları içinde örgütlenmiş olup; kuruluşların faaliyetlerinin yasal mevzuata, devletin ekonomi politikasına, kamu yararına uygunluk düzeyini araştırır ve denetler. Yine kamu denetim kuruluşları bağlı oldukları kamu birimlerine denetledikleri kuruluşlar ve olaylarla ilgili olarak rapor verirler. Kamu kesiminde yer alan dış denetim kuruluşları amaç ve fonksiyonlarına bağlı olarak yapılandırılmaktadır. Bu kuruluşların görev alanları ve yetkileri, bünyelerinde yer aldıkları kamu otoritesinin statüsüne, denetimi kapsamında olan kamu kuruluşlarına, özel statülü kuruluşlara ve özel işletmelere bağlı olarak değişebilmektedir. Kamu kesiminde yer alan bazı denetim kuruluşu özelliklerini birlikte taşıyabilmektedir. Kamu denetim kuruluşları; iç denetim kuruluşu, dış denetim kuruluşu veya aynı anda hem iç hem de dış denetim kuruluşu olabilmektedir. Örneğin bakanlıklar denetim organlarının, bakanlıklarına bağlı kurum ve kuruluşlardaki denetim görev ve yetkileri iç denetim, bakanlıklarına bağlı olmayan kurum ve kuruluşlardaki denetim görev ve yetkileri ise, dış denetim kapsamında değerlendirilmektedir.⁵³

Türkiye Cumhuriyetinde faaliyet gösteren bazı kamu kuruluşları içerisinde Türkiye Bankalar Birliği, TCMB, Sermaye Piyasası Kurulu, BDDK örnek olarak gösterilebilir. Söz konusu kuruluşlar içerisinde en etkin şekilde denetleme ve gözetleme sürecini gerçekleştiren kurum BDDK' dır.

BDDK' nın iç kontrolle ilgili yönetmenliği temel olarak aşağıdaki maddelerden

⁵³ Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu, a.g.e., s.14

oluşmaktadır⁵⁴:

- i. Yönetim kurulu etkili bir iç kontrol sistemi ile risk yönetimi sisteminin kurulması ve sürdürülmesi hususunda gerekli tedbirleri alır.
- ii. Üst düzey yönetim yönetim kurulunca onaylanan iç kontrol stratejileri, politikaları ve sürecinin belirlenmesi, yürütülmesi, sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve etkililiğinin kontrolünden sorumludur. Ayrıca bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araçlar ve uygulama usullerinin geliştirilmesinden, yetki ve sorumlulukların açıkça düzenlenmesi ile görev ve sorumlulukların etkili olarak yerine getirilmesinden sorumludur.
- iii. Yönetim kurulu, mesleki ve ahlaki standartların geliştirilmesini ve her seviyedeki personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesini sağlayacak kurum içi kontrol kültürünün oluşmasını sağlar.
- iv. İç kontrol faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi çerçevesinde tespit edilen risklerin de izlenmesine olanak verecek şekilde günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak düzenlenir ve sürdürülür.
- v. İç denetim sisteminin etkin bir şekilde çalışmasının sağlanması bakımından, bankalarda yeterli ve etkin bir iletişim sistemi tesis edilir.
- vi. İç kontrol sürecinin izlenmesi faaliyetleri ve hataların düzeltilmesi kısmında açıklanmıştır. Bu maddeye göre iç kontrol sürecinin izlenmesinden sorumlu personel, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubunun görüşleri ve üst düzey yönetimin önerisi üzerine yönetim kurulunca görevlendirilir.
- vii. İç kontrol sisteminde ortaya çıkan zayıflıkların giderilmesi, hata ve eksikliklerin en kısa sürede düzeltilmesi için kesintisiz izleme faaliyetleri aracılığıyla iç kontrol süreci ve muhtelif işlemler üzerindeki kontrol mekanizmalarının etkinliği gözden geçirilir.

⁵⁴ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), a.g.e.

viii. İç kontrol sisteminin etkinliği dönemsel olarak değerlendirilir. Sözkonusu değerlendirmelerin üst düzey yönetim, iç kontrol merkezi ve teftiş kurulu tarafından incelenmesi sağlanır. İç kontrol sürecinin etkili çalışıp çalışmadığı teftiş kurulu tarafından yerine getirilir.

1.9. Diğer Denetim Türleri

Diğer Denetim Türleri ikiye ayrılmaktadır. Konsolide bazda denetimi ve Yüksek Denetim(Supreme Audit). Konsolide denetim, bankaların ulusal ve uluslararası düzeyde bankacılık faaliyetlerinin ve diğer faaliyetlerin doğrudan ve dolaylı olarak değerlendirilmesini gerektirir.

1.9.1. Konsolide Bazda Gözetim ve Denetim

Bankacılıkta gözetim ve denetimin en temel unsurlarından birisi denetimin konsolide bazda yapılın asma imkan verecek şekilde gözetim ve denetim otoritesinin yetki sahibi olmasıdır.⁵⁵ Konsolide denetim, bankaların ulusal ve uluslararası düzeyde bankacılık faaliyetlerinin ve diğer faaliyetlerin doğrudan ve dolaylı olarak değerlendirilmesini gerektirir. Gözetim ve denetim otoritesi bir bankanın bankacılık dışındaki faaliyetlerinin bankayı tehdit edecek riskler taşıyabileceğini dikkate almalı ve hangi ihtiyati kuralların sadece banka faaliyetlerine yönelik hangilerinin konsolide bazda bankanın faaliyetlerine yönelik uygulanacağını belirlemelidir. Her durumda da gözetim ve denetim otoritesi bankanın ve banka grubunun tüm faaliyetleri ve yapısına yönelik kullanılacak yöntemlerle ilgili bilgi sahibi olmalıdır. Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankanın organizasyon yapısında yer alan özel kuruluşların denetlenmesinden sorumlu diğer yetkili otoriteler ile işbirliğini de koordine edebilmelidir.

1.9.2. Yüksek Denetim (supreme audit)

Klasik anlamda yüksek denetim, dış denetim kapsamında değerlendirilirken,

⁵⁵ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), a.g.e., s.38

dış denetimin yüksek denetim kurumlarının (yüksek denetleme kurulları, sayıştaylar) kamu kuruluşları üzerindeki parlamentolar adına yaptıkları denetimi tam olarak kapsamaması nedeniyle, günümüzde uluslararası literatürde ayrı bir denetim statüsü olarak kabul edilmektedir.⁵⁶ Uluslararası literatürde yüksek denetim, anayasal dayanağı ve meslek mensuplarının yasal güvenceleri olan, bazı ülkelerde yargısal yetkilerle donatılmış, bağımsız ve özerk denetim kuruluşları tarafından kamu kurum ve kuruluşlarının tamamı üzerinde parlamentolar adına yapılan denetim olarak tanımlanmaktadır.

1.10. Denetleme Sürecinin Sağladığı Yararlar

Denetim finansal tabloların güvenilirliğini artırır, bankada çalışanların sahtekârlık yapma eğilimlerinin kısılmasına yardımcı olur, bankada yatırımcıların ve mevduat sahiplerinin güvenini artırır.⁵⁷

1.10.1. Denetimin Bankaya Sağladığı Yararlar

Denetim bankalarda bir takım yararlar sağlamaktadır. Bağımsız denetim finansal tabloların güvenilirliğini artırır. Banka yönetimi ve bankada çalışanların sahtekârlık yapma eğilimlerinin kısılmasına yardımcı olur.

Denetlenmiş finansal tablolar resmi kurumlara sunulan finansal rapor ve vergi beyannamelerine temel oluşturduklarından, bu bildirimlerin güvenilirliği artırılmış ve böylece devlet tarafından yapılabilecek bir vergi denetiminin yapılma olasılığı azalmış olur.⁵⁸ Denetlenmiş finansal tablolar kredi olanaklarının genişletilmesini sağlar.

Bağımsız denetim denetlenen bankanın muhasebe kayıtlarındaki maddi hataları ortaya çıkarır ve bu sayede gelirlerin ve giderlerin doğru olarak gösterilebilmesine yardımcı olur.

⁵⁶ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles) (September 1997), a.g.e., s.40

⁵⁷ Alper ÖZÜN ve Hasan CANDAN, **Bankalarda Risk Yönetimi Ve Basel II** , 2.b., İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2009. s. 289

⁵⁸ Pietro PENZA ve Vipul K. BANSAL, **Measuring Market Risk With Value At Risk**, John Wiley&Sons, New York, 2000, s.25.

1.10.2. Denetimin Kamu Kuruluşlarına Sağladığı Yararlar

Denetim fonksiyonu gereği kamu kuruluşlarına birçok fayda sağlamaktadır. Bu faydalar aşağıda yer almaktadır.

i. Denetlenmiş finansal tablolar dayanılarak hazırlanmış vergi beyannamelerine ve mali raporlara olan güvenin artmasına yardımcı olur.

ii. Kamu yararına faaliyet gösteren kuruluşlara ait finansal tabloların bağımsız denetçilerce denetlenmiş olmaları halinde, resmi kuruluşların bu kurumlarda yapacakları denetimin kapsamı daraltılır, özel ve ayrıntılı denetim faaliyetlerine girişilmesine gerek kalmaz.

iii. Denetlenmiş finansal tablolar borçluluk ve iflas hallerinde, vekalet ve ortaklık sözleşmelerinin düzenlenmesinde adli mercilere bağımsız ve güvenilir bilgi sağlar.⁵⁹

1.10.3 Denetimin İş Hayatının Diğer Üyelerine Sağladığı Yararlar

Denetimin iş hayatında yer alan üyelere sağladığı yararları:

Denetlenmiş tablolar kredi veren kurumlara kredi verme ile ilgili kararlarında yardımcı olur. Denetlenmiş finansal tablolar hâlihazır ve gelecekteki küçük tasarruf sahibi yatırımcılara yatırım kararlarında ışık tutar. Denetlenmiş finansal tablolar işverene işçi sendikalarına ücretlerin ve sosyal yardımların pazarlığında nesnel bilgiler sağlayarak yardımcı olur. Bir işyerinin satılması, alınması ya da başka bir işyeri ile birleşmesi hallerinde alıcı ve satıcı taraflara güvenilir, nesnel bilgiler sağlar. Denetlenmiş finansal tablolar işletme ile ilgili taraflara, özellikle banka ile iş ilişkisi olan müşterilere, denetlenen bankanın karlılığı, faaliyetlerinin verimliliği ve finansal yapısının durumu hakkında güvenilir bilgiler sağlar.

⁵⁹Maliye Teftiş Kurulu Ve Kamu Mali Denetim, <http://www.mmd.org.tr/eserler/Tevfik%20ALTINOK.doc> (18.06.2009)

II. BÖLÜM

BANKALARDA RİSK YÖNETİMİ VE ULUSLARARASI DENETLEME KURUMLARI

2.1. Genel Olarak Risk Kavramı

Risk kavramı, 'beklenen değerden olumlu ve olumsuz sapmaları kapsarken finans bilimindeki tanımlamalar genellikle olumsuz sapmaları içermektedir.

Genel anlamda risk, zarar ya da olumsuzluk yaratacak bir olayın ortaya çıkma olasılığı olarak tanımlanmaktadır.⁶⁰ Bir başka tanımlamayla risk, beklenen para akışı tutarındaki değişkenliktir.⁶¹ Yukarıda değinildiği gibi, yatırım projeleri, portföy kuramı ya da bankacılık gibi finans alanının alt dalları açısından yapılan risk tanımlamaları bazı farklılıklar gösterse de temel olarak aynı anlama gelmektedir.

Günlük yaşamda zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılabilen risk ve belirsizlik kavramları finans biliminde iki ayrı durumu ifade etmektedir. Belirsizlikte, meydana gelecek olayların ortaya çıkma olasılığı bilinmemektedir. Risk ise söz konusu olayların ortaya çıkma olasılıklarının bilindiği bir durumdur.⁶²

Diğer bilim dallarında niteliklerine göre daha farklı biçimlerde sınıflandırılarak incelenebilen risk kavramı finans biliminde genel olarak, sistematik risk ve sistematik olmayan risk olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir.

Sistematik risk, ekonomik dengelerin değişmesi sonucunda ortaya çıkan, piyasadaki bütün firmaları ve finansal varlıkları etkileyen ve getirilerinde değişikliğe neden olan risk olarak nitelendirilebilir. Piyasa riski, faiz oranı riski, enflasyon riski ve

⁶⁰Abdurrahman FETTAHOĞLU, **İşletmecilik Finans İlkeleri**, İstanbul: Rengin Basımevi 2000, s.91.

⁶¹Gürsoy Cudi TUNCER, **Finansal Yönetim İlkeleri**, İstanbul: Doğu Üniversitesi Yayınları, 2007, s.9

⁶²R. Metin TÜRKÖ, **Finansal Yönetim**, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2002, s.383.

politik risk bu risk grubunun başlıca çeşitleridir.⁶³

Sistemik olmayan risk, işletmenin kendisinden kaynaklanan, işletme tarafından kontrol edilebilirliği bulunan ve portföy çeşitlendirmesiyle yok edilebilen bir risktir.⁶⁴ Bu risk grubunun başlıca türleri olarak iş riski, finansal risk (likidite riski) ve yönetim riski sayılabilir.⁶⁵

Anılan iki temel risk türünün yanında, özellikle bankacılık sektörünün karşı karşıya olduğu bir diğer temel risk türü de sistemik risktir. **Sistemik risk**, finansal bir kurumda ortaya çıkan tıkanıklığın, istikrar konusunda tedirginlik oluşturarak tüm finansal piyasalara yayılması olarak tanımlanabilir.⁶⁶ Tekil bir banka krizinin tüm bankacılık sistemine çok kısa bir sürede yayılabileceğini ifade eden bu risk türünün bankacılık sektöründe etkili olabilmesi, bankalar arası etkileşimin yüksekliğinden kaynaklanmaktadır.⁶⁷

Diğer risk türlerine göre finans yazınına daha yakın zamanda giren sistemik risk, özellikle 90'lı yıllarda yaşanan finansal krizlerden sonra önemini arttırmış ve birçok akademisyen tarafından ayrı bir başlık altında ve daha yoğun bir biçimde incelenmeye başlanmıştır. İletişim teknolojisinin verdiği olanaklarla özellikle yirminci yüzyılın son on yılında büyük bir ivme kazanan ve artık tüm dünyayı bölgesel finansal krizlere karşı oldukça duyarlı hale getiren küreselleşme süreci, sistemik riskin kapsamını da genişletmektedir. Finansal kurumlarda tekil olarak ortaya çıkan krizler, çok kısa sürelerde ulusal piyasalara ve devamında uluslararası piyasalara yayılabilmektedir.

Risk türlerinin sınıflandırılması, yapılan çalışmanın konusuna ve kapsamına göre değişebilmektedir. Bazı kaynaklarda çok daha ayrıntılı sınıflandırmalar kullanılmakta, dolayısıyla çok çeşitli risk türleri tanımlanabilmektedir.⁶⁸

⁶³ Gültekin RODOPLU, **Para ve Sermaye Piyasaları**, Isparta: Tuğra Ofset, 2002, s.363.

⁶⁴ Metin Kamil ERCAN, Unsal BAN; **Finansal Yönetim**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005, s. 179.

⁶⁵ RODOPLU, a.g.e., s.364

⁶⁶ Jorion PHILIPPE, **Value At Risk: The New Benchmark For Managing Financial Risk**, Mcgraw-Hill, New York, 2001, s.53.

⁶⁷ Bessis JOEL, **Risk In Management Banking**, John Wiley&Sons, New York, 2002, s.27.

⁶⁸ John HOLLIVVEL, **The Financial Risk Manual**, Prentice Hall, London, 2000, s.1-20.

2.2. Bankacılıkta Risk Kavramı ve Yönetiminin Tarihsel Gelişimi

Geleceğin kesin olarak belirli olmamasından ötürü insanoğlu, yaşamın başladığı ilk andan itibaren risk olgusuyla karşı karşıyadır. En ilkel insan gruplarından ulus devlete ve devamında çok daha geniş çaplı siyasal ve ekonomik birliklere giden süreçte, insanlar ve ülkeler arasındaki ilişkiler arttıkça yaşam daha da karmaşıklaşmış, bu durum beraberinde risk olgusunu da güçlendirmiştir.

II. Dünya savaşından 1960' lı yıllara kadar bankacılık sektörü, yabancı kaynakların çok önemli bir bölümünü oluşturan mevduatlara yönelik faiz tavam sınırlamalarından ötürü, çok fazla değişkenlik göstermeyen kaynak maliyetleriyle çalışmıştır. Bu nedenle o yıllardaki finansal yönetim, aktif yönetimiyle eşdeğerdir. 1960'lı yıllarda yaşanan politik istikrarsızlıklar sonrası kredi taleplerinin artması, bankaları farklı ve daha yüksek maliyetli yabancı kaynaklara yöneltmiş ve pasif yönetimi'nin önemi bu süreçte ortaya çıkmıştır.⁶⁹

1973 yılında sabit kura dayalı Bretton Woods para sisteminin yıkılması, risk olgusu çerçevesinde, finans piyasaları ve dolayısıyla ülke ekonomileri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu yıllardan itibaren bankacılıkta risk yönetimi, risk olgusunun ve risk yönetim araçlarının gelişimine koşut olarak 'aktif-pasif yönetimi' adı altında sistemli bir kimlik kazanmıştır. Aktif-pasif yönetimi, faiz oranlarındaki değişmelere karşı net gelir ve özsermayedeki kayıpları sınırlamak amacıyla banka faaliyetlerinin kontrol altına alınması çalışmalarıdır.⁷⁰ Bankanın aktif ve pasif unsurlarının bileşimlerinin saptanması ve risk değerlemesi çalışmaları sürecinin tümüne birden aktif-pasif yönetimi denmektedir. Aktif-pasif yönetimi çerçevesinde bilanço kalemlerinin vade, miktar ve fiyat olarak dengeli olmamasından kaynaklanan riskler üzerinde durulmaktadır.⁷¹ Dolayısıyla aktif-pasif yönetimi bilanço yönetimi olarak da adlandırılabilir.⁷²

⁶⁹ Benton E. GUP ve James W. KOLARI; **Commercial Banking: The Management Of Risk**, John Wiley&Sons, Hoboken, NJ, 2005, s.117-118.

⁷⁰ Peter S. ROSE, **Commercial Bank Management**, McGraw-Hill Irwin, Boston, 2002, s.200.

⁷¹ Hasan KAVAL, **Bankalarda Risk Yönetimi**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, , 2004, s.32.

⁷² Emre ALKIN ve Diğerleri, **Bankalarda Risk Yönetimine Giriş**, İstanbul: Çetin Matbaacılık, 2004,s.35

Ülkelerin veya parasal birliklerin kendi kur politikalarını bağımsız olarak seçtikleri yeni süreçte, gerek reel gerekse de finansal piyasalarda karşı karşıya kalınan riskler hem çeşitlenerek sayısal olarak artmış hem de neden olabilecekleri kayıplar dolayısıyla- niteliksel olarak daha dikkat çekici bir duruma gelmiştir. Özellikle 80'li yıllardan itibaren dünyada en belirleyici unsur olan küreselleşme süreci, iletişim teknolojisinin verdiği olanaklarla finans piyasalarının çok büyük bir hızla büyümesini ve gelişmesini sağlamış, 'reel piyasa-finance piyasa' etkileşiminde finansal piyasaların ve onun çok önemli bir unsuru olan bankacılık kesiminin önemini ön plana çıkarmıştır.⁷³

Risk olgusunun bu denli önemli hale gelmesi, beraberinde riske karşı korunma araç ve yöntemlerinin de gelişmesi sonucunu doğurmuştur. Bir taraftan bankacılık sektörünün faaliyet alanı genişlerken, buna koşut olarak, artan ve çeşitlenen risk unsurlarına karşı sürekli yeni önlemler geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak riskleri tanımlamaya ve önlemeye yönelik olarak geliştirilen her model bir sonraki krizi tanımlamada yetersiz kalmıştır.⁷⁴ Yani bir başka deyişle, pazardaki değişim (dolayısıyla riskin genişleme ve çeşitlenmesinin) hızı, risk algılama ve yönetme becerisinden daha önde olmuştur.

Seksenli yılların sonundan itibaren ortaya çıkan büyük çaplı finansal kurum iflasları, geleneksel risk önleme çalışmalarının yetersizliğini ortaya koymuş ve kurumları yeni arayışlara yöneltmiştir. Özellikle 90'lı yılların başından itibaren yıkıcı etkisi daha da artan finansal krizler, aktif-pasif yönetiminin kullandığı geleneksel risk ölçüm yaklaşımlarının yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Risklerden sürekli kaçınmanın olanaksız olduğunun anlaşıldığı yeni süreçte, risklerin belirlenip kaçınılmasından çok, etkin bir biçimde yönetildiği risk yönetim felsefesi egemen olmuştur.⁷⁵ Aktif-pasif yönetimi sadece bilançoya yansıyan risklerle ilgiliyken, risk yönetimi yaklaşımı karşılaşılabilecek tüm risklerin tanımlanmasını ve yönetilmesini içermektedir. Modern risk yönetiminde', riskler ortaya çıktıktan sonra bunları gidermeye çalışma yaklaşımı yerine, olası riskler önceden hesaplanarak gerekli önlemler

⁷³ KAVAL, a.g.e., s.55

⁷⁴ Gerard CAPRIO, **Banking On Crisis: Expensive Lessons, Research in Financial Services**, London: Jai Press, 1998, s.7

⁷⁵ Meryem FİKİRKOCA, **Bütünsel Risk Yönetimi**, Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2003, s.24

alınmaktadır. Diğer alanlarda olduğu gibi bankacılıkta da işlem süreçlerini kısaltan ve daha yoğun hale getiren teknolojik olanaklar, risklerin niteliğini de aynı doğrultuda değiştirmiştir. Yeni süreçte bankalar artık, çok kısa sürede ortaya çıkabilen ve çok derin olumsuz etkiler bırakabilen risklerle karşı karşıyadırlar. Oysa aktif-pasif yönetimi yöntemlerinde piyasa fiyatlarındaki değişimlere yönelik hesaplamalar orta ve uzun vadeli olarak yapılabilmektedir. Ayrıca bu olası değişimler finansal raporlara hemen yansımamakta, dolayısıyla fiyatlardaki kısa vadeli değişimin etkisi ölçülememekte, yani göz ardı edilmektedir.

Doksanlı yıllardan itibaren özellikle gelişmiş ülkelerde bankalar tarafından kullanılmaya başlanan 'Riske Maruz Değer(RMD)' temelli yöntemler, söz konusu eksikliklerin giderilmesinde çok önemli katkılar sağlamıştır.⁷⁶ Bankacılık sektörünün bugün geldiği noktada risk yönetimi, aktif-pasif yönetimi gibi geleneksel yöntemlerle RMD bazlı modern yöntemleri de kapsayan; riskten sürekli kaçınmak yerine onu doğru olarak tanımlayıp amaçları doğrultusunda kullanabilen bir yönetim felsefesi haline gelmiştir.

2.3. Bankacılıkta Risk Yönetiminin Önemi

Küreselleşme süreci tüm olumlu yönlerinin yanında, finans piyasalarını eskisine göre çok daha kırılgan hale getirmiştir. Örneğin bir banka iflası bir anda tüm ülke finans piyasalarını ve devamında uluslararası finans piyasalarını sarsabilmektedir. Çok kısa sürelerde gerçekleşebilen bu etki, yine kısa sayılabilecek bir sürede reel ekonomiye de çok büyük zararlar verebilmektedir. Oluşan yeni süreçte ekonomilerin odak noktası finans piyasaları olmakta, bankacılık sektörü de onun en önemli unsuru haline gelmektedir.

Gerek küresel ölçekte gerekse de ulusal sınırlar içinde son yirmi yıl içinde yaşanan finansal krizlerin tamamında, bankacılık sektörü ya krizin tetikleyicisi olarak ya da krizi derinleştiren etken olarak hep anahtar rol oynamıştır. Krizin doğma ve gelişme sürecindeki payının yanında bankacılık sektörü, krizlerden çıkışın ve ekonominin yeniden canlılık kazanması yönündeki çabaların da temel unsurudur.

⁷⁶ Evren BOLGÜN ve Barış AKÇAY, **Risk Yönetimi**, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2003, s.204

Yaşanan tekil, ulusal ya da uluslararası(küresel) banka krizlerindeki en önemli etken, risklerin doğru yönetilmemiş olması gerçeğidir.⁷⁷ Finans piyasalarının olumsuz gelişmelere karşı kırılganlığı ve reel sektörle olan yakın etkileşimi göz önüne alındığında, bankacılıkta etkin risk yönetiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Risklerin kaçınılmaz oluşu, etkin bir biçimde yönetilmelerini zorunlu kılmaktadır.

2.4. Bankalarda Risk Yönetimi Prensipleri

Risk yönetimi prensipleri, bankaların denetim ve gözetiminde ulusal denetim otoritelerinin önemle göz önünde bulundurdıkları unsurları kavramaktadır. Basel Komitesince 1999 yılında yayımlanan prensipler ve açıklamaları 2006 yılında gözden geçirilmiştir. Basel Komitesi'nin prensipleri 25 temel ilkeden oluşmakta ve kamu denetimlerinde bankaların bu ilkelere uyum bakımından denetçi tarafından derecelendirilmesini öngörmektedir. Derecelendirme konusu unsurların belirli olması nedeniyle bankaların kamu denetimleri sonucunda iyi dereceler alabilmek için bu ilkelerin gereklerine uyum konusunda çaba göstermeleri beklenir. Söz konusu ilkelere, BİS'in internet sitesinden ulaşmak mümkündür.⁷⁸

Komite, ilkelere uyumu Basel II düzenlemelerine uyum açısından ön şart olarak görmediğini belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle, Basel II ilkelerinin benimsenmediği bir ülkede, kamu otoritesinin risk odaklı denetim yaklaşımını Basel Komitesi Risk Yönetimi Temel Prensipleri üzerine inşa etmesi olanaklıdır. Esasen, aynı metinde Basel Komitesi'nin Basel II düzenlemelerini benimsemeye dönük yaklaşımının, banka denetim ve gözetim süreçlerini güçlendirme bakımından her otoritenin birincil önceliğini oluşturamayabileceğini kabul ettiği ifade edilmektedir.⁷⁹

Komite, otoritelerin genel gözetim ve denetim öncelikleriyle uyduğu takdirde Basel II hükümlerini gündemlerine almalarını izin vermektedir. Basel Komitesi'nin bu yöndeki yorumları karşısında, uygulamada, temel prensiplere ve Basel II gereklerine uyumun birbirlerinden bağımsız düşünülemeyeceği noktasına

⁷⁷ Jorion PHILIPPE, a.g.e, s.67.

⁷⁸ Türkiye Bankalar Birliği, Risk Yönetimin Prensipleri, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 57, 2006, s. 14

⁷⁹ **Basel Committee On Banking Supervision**, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), a.g.e., s.45

varılmaktadır. Bir başka anlatımla, bir bankanın Basel II düzenlemelerine uyumlu hale gelmesi, Basel Komitesi'nin temel prensiplerini pratiğe geçirmeden olanaklı değildir.

2.4.1. Risk Yönetiminin Bankadaki Yapılanması

Risk yönetimi sistemlerinin organizasyonu, tüm faaliyet ve finansal sonuçlardan nihai olarak sorumlu olan yönetim kurulu tarafından, bankanın yapısı ve faaliyetlerinin karmaşıklığıyla uyumlu şekilde belirlenmelidir. Yönetim kurullarının, bankanın günlük işlerinden ziyade hedefler ve hedeflere dönük stratejileri izleme odaklı, politika belirleyen ve faaliyetlerin bunlarla uyumunu denetleyen bir rolü bulunmaktadır. Risk yönetimi, bu bağlamda, yönetim kurulunun temel sorumluluklarından biri olmak durumundadır. Risk yönetiminin banka içindeki organizasyonu, icradan bağımsız, doğrudan yönetim kuruluna bağlı olacak şekilde yapılandırılmalıdır. Bu noktada, icracı fonksiyon tanımının netleştirilmesi gereklidir. İcracı fonksiyon, gelir getiren ya da gider veya zarar oluşmasıyla sonuçlanan temel bankacılık faaliyetlerini içermekte; "icra" sözcüğünün işaret ettiği "uygulama, bir işi ya da fonksiyonu sürdürme ve/veya sonuçlandırma" anlamlarından bağımsız olarak, bankanın gelir ve gider hesapları üzerinde etki yaratmaya dönük faaliyetleri kavramaktadır. Yönetim Kurulu, risk yönetimi fonksiyonuna gerekli uygulama desteğini sağlamak; risk yönetimi uygulamalarının içerdiği kavram ve tekniklere mümkün olduğunca yaklaşmak; risk yönetimi faaliyetlerinin amaç ve kapsamı konusunda bilgi sahibi olmalıdır.⁸⁰

2.4.2. Risk Yönetimi Fonksiyonunun İcradan Bağımsızlığı

Bankanın faaliyetlerinden dolayı üstlendiği risklerin, risk alan fonksiyonlardan yönetsel ve özlük hakları açısından bağımsız bir fonksiyon tarafından ölçümü, izlenmesi, kontrolü ve raporlanması; hata veya zararların gizlenmesi, potansiyel risklerin gözardı edilmesi, performansın gerçeğe aykırı olarak bildirilmesi ve benzeri hususların önlenmesi açısından önem taşımaktadır. Risk yönetimi fonksiyonunun görev ve sorumlulukları banka yönetim kurulu tarafından oluşturularak yürürlüğe konulan ve üst yönetim tarafından uygulanan risk politikalarına ve bunlara ilişkin uygulama

⁸⁰ Jorion PHILIPPE, a.g.e., s.37

usullerine uygun olarak belirlenmelidir.⁸¹

2.4.3. Risk Yönetiminin Gücü Ve Kaynağı

Risk yönetimi fonksiyonunun etkililiği ve işlevselliği, bankaların yönetim kalitesinin önemli göstergelerinden biri olarak algılanmalıdır. Bunun için risk yönetimine bankanın stratejik ve yönetsel süreçlerinde yer verilmesi gerekir. Risk yönetiminin hedeflerinin banka örgütüne yayılması, stratejik planlar, operasyonel süreçler ve kontrol sistemlerinde yer alması ve banka içinde risk kültürünün yerleştirilmesi zorunludur. Etkili bir risk yönetiminin sağlanması açısından çalışanların risk yönetimi bilgi ve uygulama deneyimine sahip olması zorunludur.⁸²

2.4.4. Yönetim Kurulunun Risk Yönetimi Sorumluluğu

Risk yönetimi politika ve stratejilerinin bankanın hedef ve risk algılamasıyla uyumlu olacak şekilde geliştirilmesinden, banka faaliyetlerinin politika ve stratejilere uyumunun gözetim ve denetiminden, risk yönetimi fonksiyonunun bağımsız ve objektif olarak yerine getirilmesinin sağlanmasından yönetim kurulu sorumludur. Bu sorumluluk, mevcut genel sorumluluğun hiç şüphesiz doğal bir parçasıdır.⁸³

2.5. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Genel olarak bankacılık riski, çeşitli belirsizlik kaynaklarının kârlılığa yönelik olumsuz etkileri olarak tanımlanmaktadır. Bankacılık sektörü ise doğası gereği çok sayıda risk unsuruyla karşı karşıyadır. Söz konusu risklerin ölçümüne yönelik sağlıklı çalışmalar yapılabilmesi, öncelikle bunların özenli bir biçimde belirlenmesine ve tanımlanmasına bağlıdır.

Risk unsurlarının yapısındaki bu hızlı değişime karşın, bu konuda henüz ortak bir anlayışın oluşmadığı yıllarda, finans yazınında bankacılık riskleri konusunda birbirinden oldukça farklı risk sınıflandırmalarının yapıldığı görülmektedir. Bu

⁸¹ Türkiye Bankalar Birliği, a.g.e., s. 8

⁸² Türkiye Bankalar Birliği, Risk Yönetimi Prensipleri, a.g.e., s. 12

⁸³ EVREN ve AKÇAY, a.g.e., s.204

bağlamda, risklerin etkin bir biçimde yönetilmesi hedefine dönük olarak geliştirilen

Basel Uzlaşmaları'nın finans yazınına sağladığı en önemli katkılardan biri, bankaların karşı karşıya olduğu risk türleri konusunda ortak bir anlayışı benimsetmiş olmasıdır.

2.5.1. Kredi Riski

Bankalar, birikimlerin yatırım yapmak amacıyla fona gereksinim duyan birimlere aktarılmasını sağlayan en önemli finansal araçlardan biridir. Ancak yatırımcılar genellikle banka kaynaklarının vadesinden daha uzun süreli fonlara gereksinim duyarlar. Dolayısıyla bankalar öncelikle bu olgudan kaynaklanan risklerle karşı karşıya kalırlar. Bu çerçevede bankalar temel olarak şu iki tür risk grubuyla karşı karşıyadırlar⁸⁴:

- i. Yatırımcıların bankalara olan borçlarını ödeyememe riski
- ii. Bankaların mevduat sahiplerine ödeme yapamama riski

Mal ve hizmet piyasalarının ve özellikle finansal piyasaların küreselleşmesi ve daha karmaşık hale gelmesi, beraberinde bankacılık hizmetlerini de yaygınlaştırmış ve çeşitlendirmiştir. Yatırımcılar (ödünç almak isteyenler) ve birikim sahipleri(ödünç vermek isteyenler) arasındaki işlevinin yanı sıra bankalar, kendi hesaplarına da piyasalarda pozisyon alabilmekte ve bu doğrultuda çeşitli işlemler yapabilmektedirler. Bu ise, bankalar tarafından üstlenilen risklerin çeşitlenerek artması sonucunu doğurmaktadır.

Basel II Uzlaşısı, kredi veya karşı taraf riskini teminat, garanti ve kredi türüleri ile dengeleyerek sermaye gereksiniminin azaltılmasına olanak sağlamaktadır. Bankalar, kredi riski azaltma tekniklerini kullanırken bu işlemlerin etkisini azaltan yeni risklere maruz kalabilirler: yasal risk, belgeleme, likidite riskleri gibi.⁸⁵

⁸⁴ PENZA ve BANSAL, a.g.e.,s.20

⁸⁵ PENZA ve BANSAL, a.g.e., s.60

Kredi riski azaltmanın yönetimiyle ilgili politika ve prosedürlerin yeterliliğini temin edemeyen bankadan; kesintileri, elde tutma süresini gözden geçirmesi, kullandığı bazı kredi riski azaltma araçlarını hesaba katmaması, ilave sermaye bulundurması gibi önlemler talep edilebilir. Bu çerçevede, artık riski kontrol etmek amacıyla bankaların kredi riski azaltma tekniklerini belgelendirmesi gerekmektedir. Bankanın kredi riski azaltma yönetim düzeyi, sermaye gereksinimi hesaplamalarında kredi riski azaltma tekniklerinden sağladığı avantajla uyumlu olmalıdır. Kredi - riski azaltma teknikleri ne kadar yoğun kullanılıyorsa, kredi riski azaltma yönetimi o kadar gelişmiş olmalıdır.⁸⁶

Kredi riskindeki yoğunlaşma, bankaların sermaye ve gelirlerini, beklenmeyen zarar şeklinde ortaya çıkabilecek risklere maruz bırakabilir. Risk yoğunlaşması, bankanın faaliyetini sürdürme kabiliyetini tehdit edecek şekilde zarar yaratma potansiyeli bulunan münferit bir risk bakiyesi veya kümesidir. Bankanın kredi portföyünün herhangi bir boyutu itibariyle oluşabilecek yoğunlaşmanın izlenmesi ve sınırlandırılması etkili kredi riski yönetiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Kredi riski yoğunlaşmaları, genellikle ekonomik gelişmelerin kredi borçlu arına ve dolayısıyla bankanın risk profiline etkisi ile ilişkilendirilmektedir. Belirli bir borçlunun beklenmedik şekilde borçlarını ödeyemez, sözleşmeden doğan edimlerini yerine getiremez duruma düşmesinin ya da belirli bir sektördeki ya da coğrafi bölgedeki olumsuzluğun bankayı maruz bırakacağı risklerin azaltılması portföy çeşitlendirmesiyle olanaklıdır.

Risk yönetiminin yoğunlaşma riskine karşı önlemleri, risk limitleri tesis edilmesi, bankanın ürün yelpazesinde ya da hedef piyasalarında değişikliğe gidilmesi, iştirak edilen kredi sendikasyonlanma ya da iştiraklere ait aktif kalemlerin satışı ve kredi türevlerinin kullanımı gibi yöntemleri içerebilir. Bu konuda ilk yapılması gereken, net bir risk profili ve portföy kompozisyonu stratejisi belirlemek olmalıdır. Yaygınlıkla benimsenen yaklaşım, bankanın risk politikalarında risk limitlerine ilişkin yoğunlaşma limitleri belirlemektir.

Kredi portföyüne ilişkin yoğunlaşma limitleri farklı açılardan dikkate alınarak belirlenebilir. Burada, borçlu, kredi ürünü, sektör, teminat tipi, coğrafi bölge ve kredileri

⁸⁶ CANDAN ve ÖZÜN, a.g.e., s.287

gruplandırmaya dönük herhangi bir değişken esas alınabilir. Uluslararası kredilendirme faaliyeti bulunan bankalar hariç tutulmak üzere, bankaların yaygınlıkla benimsediği yoğunlaşma analizleri iki yaklaşıma dayanmaktadır: borçluya ait risk ve sektör üzerinde alınan risk. Uygulamada, kredi bakiyesi ile kullandırılmamış bakiye (taahhüt edilen tutar) da dikkate alınmaktadır.

2.5.2. Piyasa Riski

Piyasa riski, en genel tanımıyla, herhangi bir finansal kuruluşun, bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarında tuttuğu pozisyonlarında, piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalini ifade etmektedir. Piyasa riskinin ölçümünde alım-satım portföyünün riski dikkate alınır. Basel II Uzlaşısı'nın tanımına göre, alımsatım portföyü⁸⁷, alım-satım amacıyla (alım-satım ve satılmaya hazır menkul kıymetler hesapları) ya da alım-satım hesaplarındaki diğer unsurlara finansal koruma sağlamak amacıyla tutulan finansal varlık ve emtia pozisyonlarından oluşur. Bir pozisyonun alım-satım portföyünde değerlendirilebilmesi için, bu pozisyondaki varlıkların alımı ya da satımı üzerinde herhangi bir kısıtlama olmaması veya sözkonusu pozisyonun tamamen finansal koruma altına alınabilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, pozisyonlar sıklıkla ve doğru bir şekilde değerlendirilmeli; portföy aktif bir şekilde yönetilmelidir.

Basel II metnine göre bankaların, yasal sermaye hesaplamasında alım-satım portföyüne dâhil edilecek veya edilmeyecek pozisyon ve risk bakiyelerini belirlemek için açıkça tanımlanmış politika ve prosedürlere sahip olması gerekmektedir. Politikalara uyum noksansız olarak belgelenmeli ve düzenli aralıklarla iç denetim incelemesine tabi tutulmalıdır. Alım-satım portföyünde değerlendirilmeyen portföy ve pozisyonlar (finansal varlıklar) bankacılık hesaplan kapsamında değerlendirilmektedir. Sermaye yeterliliği düzenlemeleri açısından bu ayırım önemlidir. Çünkü gelişmiş yaklaşımlar sözkonusu olduğunda, alım-satım portföyünde yer alan bir finansal varlığın riski RMD ve spesifik risk modelleriyle; bankacılık hesaplarında izlenen finansal

⁸⁷ Hasan ÇATALCA ve Diğerleri, **Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi**, İstanbul: Siyasal Kitabevi, 2009, s.69

varlıklara ilişkin risk ağırlıkları ise kredi riski kapsamında değerlendirilip içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlar aracılığıyla hesaplanacaktır. Banka kaynaklı krediler ve alacaklar ile vadeye kadar elde tutulacaklar ve alım-satım amaçlılar dışında kalan finansal varlıklar ise satılmaya hazır finansal varlıkları oluşturmaktadır. Satılmaya hazır finansal varlıklara ilişkin değer artışları veya azalışları varlığın satılması veya elden çıkarılmasına kadar katkı sermaye olarak özkaynaklar altında izlenir. Mevzuatımızın yapılandırmasına göre, Basel II Uzlaşısı'nda tanımlanan alım-satım portföyünün mevzuatımızın alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır finansal varlıklar tanımlarını kapsadığı söylenebilir.

Türkiyede piyasa riski yönetimine ilişkin belirleyici düzenleme "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine've Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" ile yapılmıştır.⁸⁸ Buna göre, sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında, piyasa riskine maruz tutar, risk ağırlıklı varlıklar, gayrinakdi krediler ve yükümlülükler ile birlikte dikkate alınmaktadır. Belirtilen düzenleme ile ülkemizde de bankaların piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliklerinin saptanmasında uluslararası uygulamaya paralel bir anlayış benimsenmiş olmakta; bankaların maruz kaldıkları piyasa risklerinin düzeyi bulundurulacak yasal sermayenin belirlenmesinde doğrudan rol oynamaktadır. Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi⁸⁹;

Özkaynaklar

Risk Ağırlıklı Varlıklar, (Kredi Riski + Piyasa Riski+Operasyonel Riski)

formülüyle hesaplanmakta ve bu oranın en az % 8 olması gerekmektedir.

Solo bazda aylık olarak hesaplanması gereken bu oranın paydasında yer alan "Risk Ağırlıklı Varlıklar toplamına, 2002 yılı Ocak ayından itibaren uygulamaya geçen mevzuat kapsamında, "piyasa riskine esas tutar" (PRET) da eklenmiş bulunmaktadır.

Bankalar piyasa riskini temel olarak 2 farklı yöntem kullanarak hesaplama olanaklarına sahiptirler.

⁸⁸ ÇATALCA ve Diğerleri, a.g.e., s. 97

⁸⁹ ÇATALCA ve Diğerleri, a.g.e., s. 113

i. Standart yöntemde, kredi riski için sermaye yükümlülüğü hesaplanmasına benzer bir yöntemle, piyasa riskine konu pozisyonlar belirli risk ağırlıklarına tabi tutularak sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. İkinci yöntemde ise bankaların içsel risk ölçüm modellerinin sonuçları dikkate alınarak sermaye yükümlülüğü belirlenmektedir. Standart yaklaşıma göre yapılan hesaplamalar sırasında, piyasalardaki oynaklık istatistiksel veriye değil, varsayımlara dayalı olarak dikkate alınmıştır. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak Türkiye şartlarında standart metot ile belirlenen sermaye yükümlülüğü yakın döneme kadar içsel model kullanılarak belirlenen sermaye yükümlülüğünden daha düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Son dönemde iki yaklaşımın sonuçlarının birbirine yaklaştığı gözlemlenmiştir.

ii. Riske maruz değer yönteminde ise bankanın belli bir süre için elinde tuttuğu portföyün değerinde piyasadaki hareketler nedeniyle belirli bir güven seviyesinde meydana gelebilecek azami değer kaybı ölçülmektedir. Riske maruz değer yönteminin en önemli avantajı farklı pozisyonlardan ve faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatları gibi farklı risk faktörlerinden kaynaklanan riskleri bir araya getirerek tek bir değer olarak ifade etmeye olanak sağlamasıdır. Bu sayede ortaya konan sermaye yükümlülüğü sermaye yeterliliği oranının belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.⁹⁰

Bankalar kullanacakları yöntemi belirleyerek düzenleyici otoriteye bildirmekte ve sermaye yeterliliği oran hesaplamalarında seçilen yöntem sonucunda belirlenen piyasa riskine esas tutar rakamını kullanmaktadır. Ülkemizde bankaların büyük çoğunluğunun risk yönetimi amaçlı olarak günlük bazlı riske maruz değer yöntemi kullanarak piyasa riski büyüklüklerini ölçtüğü, ancak yasal raporlamalarında standart metodu tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Bu tercihte, doğrudan piyasa oynaklığından kaynaklanan günlük değişimleri dikkate alan riske maruz değer yönteminin, özellikle 2001 yılından itibaren piyasa riski faktörlerinde gözlemlenen yüksek oynaklık nedeniyle, standart metoda göre yüksek risk büyüklüğü hesaplamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Piyasa riski ölçümlemede kullanılan alt bileşen riskler aşağıda açıklanmaktadır.

⁹⁰ ÇATALCA ve Diğerleri, a.g.e., s. 114

2.5.2.1. Faiz Riski

Genel piyasa riski hesaplaması, hesaplamaya konu edilen kıymetlerin, varlıkları ifade eden uzun pozisyonlar ve yükümlülükleri ifade eden kısa pozisyonlar ayrımında, döviz cinsleri ve vadelerine kalan süreler dikkate alınarak gruplanıp mevzuatta öngörülen katsayılar ile ağırlıklandırılması esasına dayanır. Genel piyasa riski hesaplamasında belirleyici ölçüt vadeye kalan süre olup, vade uzadıkça faiz oranı riskinin de artacağı varsayılmaktadır. Faiz oranı riski ile ilgili genel *piyasa riski* hesaplamasına;

- i. Bankanın sahip olduğu, geliri faiz oranıyla ilişkilendirilmiş ve fiyat hareketlerinden etkilenen her türlü menkul kıymet,
- ii. Bu kıymetlere, hisse senetlerine, yabancı paraya ve altına dayalı olarak yapılan repo, menkul kıymet ödünç, vadeli işlem, futures ve takas gibi türev işlemler konu edilir.

Söz konusu kalemlere ait pozisyon tutarları,

- i. Döviz cinsi bazında,
- ii. Uzun pozisyon (varlıklar) ve kısa pozisyon (yükümlülükler) ayrımında,
- iii. "bir aya kadar" olandan başlayıp, "yirmi yıl ve sonrası"na kadar, çeşitli vade dilimleri halinde analiz tablosuna (vade merdiveni tablosuna) yerleştirilecek her bölüm için farklı (vade uzadıkça artan) katsayılarla ağırlıklandırılmaktadır. Bu ağırlıklandırma paralelinde dikey ve yatay sermaye yükümlülüğü olarak adlandırılan iki boyutta her bir para birimi bazında sermaye gereksinimi belirlenmekte, bu tutarların toplamı ise faiz oranı riskinden kaynaklanan sermaye gereksiniminin genel piyasa riski bölümünü oluşturmaktadır. Faiz oranıyla ilgili *spesifik risk*, getirişi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş menkul kıymetlerin pozisyon tutarlarının belirli oranlarla çarpılması yoluyla hesaplanmaktadır.⁹¹ Bu hesaplama ile söz konusu kıymetlerin içerdiği kredi riskinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

⁹¹ ÇATALCA ve Diğerleri, a.g.e., s. 116

Spesifik risk hesaplamalarına konu edilecek kıymetler ile bu kıymetlere uygulanacak risk ağırlıkları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1. Faiz Oranı Riski - Spesifik Risk İçin Dikkate Alınma Oranları

Menkul Kıymet Türü	Oran
Kamu Menkul Kıymetleri	%0,00
Nitelikli Menkul Kıymetler	
- Vadeye Kalan Süresi 6 ay ve daha az	%0,25
- Vadeye Kalan Süresi 6-24 ay olanlar	%1,00
- Vadeye Kalan Süresi 24 aydan uzun	%1,60
Diğer Menkul Kıymetler	%8,00

Kaynak: BDDK, **Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik**, 2002, s.41

Kısaca, faiz oranıyla ilgili spesifik risk hesaplamasında kamu menkul kıymetleri %0 oranında; diğerleri ise niteliklerine ve vadelerine bağlı olarak (% 0.25 ile % 8 arasında değişen) oranlarla ağırlıklandırılmaktadır.

Yukarıdaki tabloda belirtilen nitelikli menkul kıymetler, en az iki kredi derecelendirme kuruluşundan "yatırım yapılabilir" notu almış menkul kıymetler olarak tanımlanmaktadır.

Sadece bir kredi derecelendirme kuruluşundan yatırım yapılabilir notu almış veya hiç derecelendirilmemiş menkul kıymetler de ihraç edenin tanınmış bir borsaya kote edilmiş menkul kıymetlerinin bulunması durumunda nitelikli olarak kabul edilebilmektedir.

2.5.2.2. Kur Riski

Kur riski, bankanın tüm döviz varlıkları ve yükümlülükleri, döviz cinsinden cayılamaz nitelikli gayrinakdi yükümlülükleri, gayrinakdi kredilere ilişkin alacakları, vadeli döviz işlemleri, takas işlemleri gibi kur riski içeren türev sözleşmeleri üzerinden hesaplanır. Altın pozisyonu da kur riski kapsamında değerlendirilir. Kur riskindeki temel varsayım aynı döviz cinsinden varlık ve yükümlülüklerin eşitliği durumunda kur

riskinin olmayacağı, varlık ya da yükümlülükten birinin diğerine göre fazla olmasının kur riskine yol açacağı yönündedir.⁹²

Kur riski, döviz cinsleri itibariyle belirlenen kısa (yükümlülük) ve uzun (varlık) pozisyonların netleştirilmesi, net uzun ya da net kısa pozisyon toplamlarından mutlak değerce büyük olanına altın pozisyonunun eklenmesi ve mevzuatta öngörülen oranla ağırlıklandırılması yoluyla hesaplanmaktadır. Kur riskinden kaynaklanan sermaye yükümlülüğünün hesaplanması amacıyla her bir döviz cinsinin Türk Lirası karşılıkları itibariyle,

- i. Aktif ve pasif hesaplarda bulunan tüm döviz varlık ve yükümlülüklerle ilişkin net pozisyon,
- ii. Döviz cinsinden cayılamaz nitelikli gayrinakdi kredilere ilişkin net pozisyon ve
- iii. Vadeli döviz işlemlerine ilişkin net pozisyon bulunur.

Her bir döviz cinsi için hesaplanan net kısa pozisyonlar ve net uzun pozisyonlar ayrı ayrı toplanır ve bunlardan mutlak değer olarak büyük olanı ile mutlak değer olarak net altın pozisyonu toplamı üzerinden %8 oranında sermaye yükümlülüğü hesaplanır. Bankalar, tüm döviz varlıkları ve yükümlülükleri, vadeli döviz işlemleri, takas işlemleri gibi kur riski içeren türev sözleşmeleri üzerinden kur riskine ilişkin sermaye yükümlülüklerini hesaplamak zorunda değildir. Öte yandan, özkaynak hesaplamasında sermayeden indirilen yabancı para varlıklar için kur riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü hesaplanmasına gerek bulunmamaktadır.

Kur riski, döviz cinsleri itibariyle belirlenen kısa (yükümlülük) ve uzun (varlık) pozisyonların netleştirilmesi, net uzun ya da net kısa pozisyon toplamlarından mutlak değerce büyük olanına altın pozisyonunun eklenmesi ve mevzuatta öngörülen oranla ağırlıklandırılması yoluyla hesaplanmaktadır. Kur riskinden kaynaklanan sermaye yükümlülüğünün hesaplanması amacıyla her bir döviz cinsinin Türk Lirası karşılıkları

⁹² Mustafa YILDIRAN ve Mustafa TANYERİ, **Döviz Kuru Risk Yönetimi**, İstanbul: Turhan Kitabevi, 2006, s. 185

itibariyle,

- i. Aktif ve pasif hesaplarda bulunan tüm döviz varlık ve yükümlülüklerle ilişkin net pozisyon,
- ii. Döviz cinsinden cayılamaz nitelikli gayrinakdi kredilere ilişkin net pozisyon ve
- iii. Vadeli döviz işlemlerine ilişkin net pozisyon bulunur.

Her bir döviz cinsi için hesaplanan net kısa pozisyonlar ve net uzun pozisyonlar ayrı ayrı toplanır ve bunlardan mutlak değer olarak büyük olanı ile mutlak değer olarak net altın pozisyonu toplamı üzerinden %8 oranında sermaye yükümlülüğü hesaplanır. Bankalar, tüm döviz varlıkları ve yükümlülükleri, vadeli döviz işlemleri, takas işlemleri gibi kur riski içeren türev sözleşmeleri üzerinden kur riskine ilişkin sermaye yükümlülüklerini hesaplamak zorunda değildir. Öte yandan, özkaynak hesaplamasında sermayeden indirilen yabancı para varlıklar için kur riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü hesaplanmasına gerek bulunmamaktadır.

2.5.2.3. Hisse Senedi Pozisyon Riski

Hisse senedi pozisyon riski hesaplamalarına konu finansal araçlar, hisse senedi ve yatırım fonlarıdır. Genel piyasa riski ve spesifik risk tutarlarının hesaplanması ile sözkonusu pozisyonların hem maruz kaldıkları risk faktörlerinden hem de ilgili kıymetleri ihraç eden kurumlardan kaynaklanabilecek risklerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Hisse senedi pozisyon riskinin hesaplanması, ilgili kıymetlerin günlük piyasa değerlerinin mevzuatta belirtilen oranlarla ağırlıklandırılması esasına dayanmaktadır.⁹³ Hisse senedi pozisyonlarının taşıdığı "genel piyasa riski" için ayrılması gereken sermaye yükümlülüğü, hisse senetlerine ilişkin toplam uzun pozisyonlar ile toplam kısa pozisyonların arasındaki farkın (net pozisyon) %8'idir. Hisse senedi pozisyonlarının taşıdığı "spesifik risk" için ayrılması gereken sermaye yükümlülüğü ise hisse senetlerine ilişkin kısa veya uzun pozisyonların mutlak değerlerinin toplamının %8'idir. Bu oran, likit ve iyi çeşitlendirilmiş portföyler için %4, aşağıdaki tabloda bazı

⁹³ YILDIRAN ve TANYERİ, a.g.e, s. 97

finansal endekslere dayalı sözleşmeler için %2 olarak uygulanabilmektedir.⁹⁴

2.5.3. Operasyonel risk

Operasyonel riskin tanımı üzerinde kesin bir birlik olmamakla birlikte, son yıllarda genel kabul görmüş dolaylı ve doğrudan tanımlama türlerinden söz etmek mümkündür. Dolaylı tanıma göre operasyonel risk; “Kredi veya piyasa riskleri altında sınıflandırılmayan diğer tüm risklerdir”. Sade bir şekilde formüle edilen bu tanım, başlangıçta geniş çapta kabul görmüş ve denetim otoriteleri tarafından da kullanılmıştır. Fakat son yıllarda bu tanımın pratik ve teorik düzeyde tatmin edici olmadığı ortaya çıkmıştır. Daha sonra geliştirilen tanıma göre ise operasyonel risk: “Yetersiz ve başarısız içsel süreçlerden, personel ve sistemlerden ya da dışsal olaylardan kaynaklanan, doğrudan veya dolaylı zarar riskidir”.

Bu tanım, operasyonel riskin nedenleri üzerinde yoğunlaşmakta ve bu şekliyle Basel Komitesi tarafından risk yönetimi için uygun olduğu kabul edilmektedir. Komite her bankanın kendi tanımını seçebilmesine de imkan tanımaktadır.

Ülkemizde de BDDK'nın 8 Şubat 2001 tarih 24312 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Hakkında Yönetmelik”te operasyonel risk; “Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilmemesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıplara ya da zarara uğrama ihtimali” olarak tanımlanmaktadır.

Operasyonel riskler; personel riski, teknolojik riskler, organizasyon riski, yasal riskler ve dış risklerden oluşmaktadır.⁹⁵

⁹⁴EVREN VE BOLGÜN, a.g.e., s.455

⁹⁵ BOLGÜN, a.g.e., s.490

2.5.3.1. Personel Riski

Banka yönetiminin ve personelin yetersizliğinden, ihmalden, görevlerini unutmalarından ya da kötüye kullanmalarından veya kasıtlı olarak suç sayılan eylemleri gerçekleştirmelerinden kaynaklanan risklerdir. Örneğin banka yönetiminin limitleri aşarak ve yeterli güvence almadan kredi açması, gerekli incelemeleri yapmadan başka teşebbüslere iştirak etmesi, teknolojik yenilikleri bankaya adapte edememesi, değişime ayak uyduramaması, ürün ve hizmet tanıtımındaki yetersizlik ve belirsizliğin yanı sıra personelin yolsuzluk, hırsızlık ve sahtekarlık yapması, emirleri dikkate almaması veya kurallara aykırı olarak yerine getirmesi, bilerek işi engellemesi, kötü niyetli davranması gibi hususlar personel riski kapsamında değerlendirilebilir.⁹⁶ Bu riske neden olan faktörler içerisinde ise personelin bilgi ve tecrübe yetersizliği, motivasyon eksikliği, aşırı iş yükü, personelin düzensiz yer değişimi, iş yerinin elverişsizliği ya da düzeninin iyi kurulmamış olması gibi konular sayılabilir.

2.5.3.2. Teknolojik Riskler

Bilgisayar ve iletişim sistemlerindeki teknik sorunlar ve aksamalar, virüs problemleri, yetersiz ya da eskimiş sistemlerden kaynaklanan risklerdir .

2.5.3.3. Organizasyon Riski

Banka örgüt yapısı ve işleyişiyle ilgili sorunlardan doğan risklerdir. Örneğin, örgüt içerisindeki kademeler arasındaki bilgi akışının yetersizliği, yetki sınırlarının kesin olmaması, yapı-işleyiş değişikliklerinden doğan belirsizlikler bu gruba girmektedir.

2.5.3.4. Yasal Riskler

Bankalar özellikle yeni tip işlemlere girerken veya uluslararası bankacılık faaliyetlerinde yasal risklerle karşılaşır.⁹⁷ Bunun nedeni söz konusu faaliyetlerin yabancı unsur taşımaları, buna bağlı olarak da birden fazla hukuk düzenini ilgilendirmeleridir. Dolayısıyla uluslararası bankacılık işlemlerinde ve sözleşmelerde

⁹⁶EVREN VE BOLGÜN, a.g.e, s.457

⁹⁷ BOLGÜN, a.g.e, s.459

yabancı hukuk sistemine uygunluk denetimi şarttır. Örneğin, karşı taraf taahhüdünü yerine getirmeyi reddediyorsa veya belirli sözleşme tipleri yabancı hukuk sisteminde geçersiz ise, bankanın taleplerini elde edebilmesi hususu önemli bir risk taşır. Ayrıca mevcut yasal düzenlemeler de bankanın dahil olduğu hukuki sorunları çözmeye yetersiz kalabilir.⁹⁸

2.6. Basel Komitesi'nin Bankacılık Denetimine ilişkin Temel Prensipleri

2.6.1. Bazel I'in Tarihi Gelişimi ve önemi

Ülkelerin Merkez Bankalarının bir araya gelerek oluşturdukları bir kuruluş olan BIS “Bank for International Settlements” 1974 yılında Basel komitesini oluşturmuştur. Basel Komitesi 1988 Yılında Basel I standartlarını yayınlamıştır. Bu standartlar bankaların uyması gereken çalışma kriterlerini belirlemektedir. Zamanla mali piyasaların gelişmesi sonucu etersiz kalmış ve Basel II standartları oluşturulmuştur.

Dünya bankacılık sistemini tek bir standart ölçüt ile denetleme anlayışının ilk adımı, 1988 Basel Uzlaşısı ile atılmıştır. Bu uzlaşısı ile uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların varlıkları ile tuttukları sermaye arasında risk esasına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu amaca uygun olarak, başkanlığını Bank of England'ın yaptığı Komite, Cooke rasyosu olarak da bilinen sermaye yeterliliği rasyosunu (SYR) ortaya koymuştur.

$$\text{Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayrinakdi Krediler (KR)}} = \%8$$

Türkiye'de 1988 yılından itibaren Basel I standardını kademeli bir geçiş süreciyle uygulamaya koymuştur. 1989 yılı için %5 ile başlayan SYR, 1990 yılında %6, 1991 yılında %7 ve 1992 yılında %8'e yükseltilmiştir. Basel I sermaye standardı, başlangıçta sadece uluslararası faaliyet gösteren bankalar için önerilmiş bir yaklaşımken, zaman içinde beklenenin çok ötesinde kabul görerek tüm ülkeler ve

⁹⁸ Ayhan ALTINBAŞ, **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, İstanbul: Turhan Kitabevi, 2006, s.255

bankalar için uygulanmaya başlamıştır. Basel I sermaye yeterliliğinin uygulanmaya konmasından itibaren, bu standart yoğun şekilde kritik edilmeye başlamıştır. Sermaye yeterliliği hesaplanmasına esas teşkil eden risk ölçütlerinin yeterli olmaması, sadece kredi riskinin tanımlanması, elde tutulan varlıklar ve finansal kurumlar arasında hassas bir risk ayırımı yapmaması, portföy kavramını göz ardı ederek portföy içindeki risklerin netleştirilmesini hesaba katmaması ve elde tutulan varlıkların piyasa değerleri yerine muhasebe değerlerini esas alması, Basel I standardının en önemli eksiklikleri olarak sayılabilir. 1980'li yıllarda en önemli bankacılık riski olarak görülen kredi riski, Basel I standardının temelini oluşturmuştur. Ancak takip eden yıllarda finansal piyasalardaki faiz oranları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar, çok sayıda Amerikan finansal kuruluşunun iflasını gündeme getirmiştir. Bu eksikliği gidermek üzere, 1996 yılından itibaren Amerika'da SYR' nin paydasına faiz oranı ve döviz kurlarına dayalı risklerin beraberce tanımlandığı piyasa riski için de gerekli sermaye miktarı ilave edilmeye başlanmıştır. Türkiye'de de yüksek döviz kurları ve faiz oranları dalgalanmalarına dayalı 2000 yılı krizi sonrası, BDDK bankacılık sermaye yeterliliği oranı hesaplanmasına piyasa riskinin de dahil edilmesini 2001 yılı sonundan itibaren zorunlu hale getirmiştir.⁹⁹

2.6.2. Bazel II'nin Tarihi Gelişimi ve önemi

Basel I standartları zamanla mali piyasaların gelişmesi sonucu etersiz kalmış ve Basel II standartları oluşturulmuştur.

Basel II;

- i. Bankaları
- ii. Müşterileri,
- iii. Derecelendirme Kuruluşlarını,
- iv. Düzenleyici Otoriteleri,

⁹⁹ALTINBAŞ, a.g.e., s.155

- v. Genel Makro Ekonomik Eğilimleri doğrudan etkileyecektir.

Reel sektörün hemen işe koyularak Basel II'nin etkilerini değerlendirip değişimi başlatması gerekmektedir. Bankalar bu çalışmalara daha önceden başlamıştır. Çünkü Basel II'nin gerektirdiği risk değerlendirmelerinin yapılabilmesi için inanılmaz derecede bilgi ve veriye ihtiyaç vardır, birçok şeyi istatistiksel olarak ifade etmek, uygun bilgi işlem sistemlerini kurmak, geliştirmek gerekmektedir.

Bazel II temel amaçları :

- i. Finansal sistemde güven ve sağlamlığı sağlamak,
- ii. Rekabet eşitliğini artırmak,
- iii. Riskin ele alımında daha kapsamlı ve risk odaklı yaklaşımları ortaya koymak,
- iv. Tüm önemli bankalara ulaşacak şekilde sistemi geliştirmek.

Basel II birbirini destekleyen üç yapısal bloktan oluşmuştur bunlar;

- i. Asgari Sermaye Yükümlülüğü,
- ii. Sermaye Yeterliliğinin Denetimi
- iii. Piyasa Disiplini

Basel II kapsamında risk kavramı kredi, piyasa ve operasyonel risk çerçevesinde incelenmiştir

2.6.3. Etkin Denetim için Ön Şartlar

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin amaçları ve sorumlu oldukları kuruluşlara ilişkin yetkileri açıkça tanımlanmalı, bankacılık gözetim ve denetimi konusunda faaliyetlerine ilişkin bağımsızlığı ve yeterli ölçüde kaynağı bulunmalıdır. Ayrıca, gözetim ve denetim sisteminin, bankaların kuruluş izinleri ve denetimlerinin devamlılığının sağlanmasına, güvenilir" ve sağlıklı bir sistem içinde yasalara uyma

zorunluluğuna ve denetim elemanlarının yasal olarak korunmasına ilişkin hükümler içeren yasal bir çerçevesi olmalıdır. Elde edilen bilgilerin gözetim ve denetim otoritelerince paylaşılması ve bu tür bilgilerin gizliliği konusuna yasal düzenlemelerde yer verilmelidir.

Bu prensibin uygulanmasında tamamlayıcı unsurlar şunlardır¹⁰⁰:

i. Gözetim ve denetim otoritesinin amaçları ve sorumlu oldukları kuruluşlar üzerindeki yetkilerinin açıkça tanımlandığı yasal bir çerçeve olmalıdır.

ii. Gözetim ve denetim otoritesinin, bütünlüğüne, bağımsız ve özerk yapısına zarar vermeyecek şekilde, amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik yeterli kaynakları (personel, fon ve teknoloji kullanımı gibi) olmalıdır.

iii. Bankaların uymakla yükümlü oldukları asgari standartların belirlendiği Bankalar Kanunu kapsamında ihtiyati kuralların belirlenmesinde, belirlenen amaçlara ulaşılması ve kendi karar verme yetkisinin kullanımında gözetim ve denetim otoritesine idari olarak yeterli esneklik tanınmalı, bilgi toplama ve bunları bağımsız olarak onaylama yetkisi ile ihtiyati yükümlülöklere uyulmaması durumunda cezai yaptırımları (faaliyet izni iptal edilmesi, kınama ve görevden uzaklaştırma cezalarını da içermek üzere) uygulama yetkisi verilmelidir.

iv. Gözetim ve denetime ilişkin faaliyetlerde iyi niyetle hareket edilmesi koşuluyla kişisel ve kurumsal sorumluluklar yasalarla güvence altına alınmalıdır.

v. Gözetim ve denetim sistemi mali sistemin istikrar ve güvenilirliğinden sorumlu diğer ulusal ve yabancı kuruluşlar ile yakın işbirliğinde ve bilgi alış verişinde bulunulmasına imkân vermeli ve paylaşılan bilgilerin sadece gözetim ve denetime ilişkin faaliyetlerde kullanılmasına ilişkin yasal güvence sağlanmalıdır.

2.6.4. Faaliyet İzni Verilmesi ve Kurum Yapısındaki Değişikliklerin Onaylanması

Bankacılık faaliyetlerinde bulunmasına izin verilen ve bu kapsamda denetim ve

¹⁰⁰ ALTINBAŞ, a.g.e., s.166

gözetiminin yapılmasına karar verilen kuruluşların faaliyet alanları açıkça tanımlanmalıdır. Banka ünvanının kullanımı mümkün olduğu ölçüde kontrol altında tutulmalıdır. Bankacılık faaliyetlerinde bulunulmasına izin veren kurumun faaliyet iznine ilişkin esasları belirleme yetkisine ve bunlara uygun olmayan başvuru reddetme hakkı olmalıdır. Faaliyet iznine ilişkin prosedürde en azından bankanın mülkiyet yapısı, genel müdür ve diğer üst yöneticilerin nitelikleri, faaliyet planı, iç denetim sistemi ve sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde bankanın mali yapısıyla ilgili projeksiyonların değerlendirilmesine yer verilmelidir. Başvuru sahibinin yabancı bir banka olması durumunda ise ait olduğu ülkenin gözetim ve denetim otoritesinin onayının alınması gerekmektedir.

Mali sistemde istikrarın ve etkinliğin sürdürülmesi ve denetime tabi olacak kuruluşların açıkça belirlenmesi için bankacılık faaliyet izni verilmesine ilişkin düzenlemeler ve bu izin kapsamındaki faaliyetler açıkça tanımlanmalıdır.¹⁰¹ En azından mevduat toplama yetkisi, bankalar gibi faaliyet izni verilen ve denetime tabi olan kuruluşlara verilmelidir. Banka ünvanının açık tanım yapılmalı ve bu ünvanın kullanımı, bankacılık lisansı olmayan ve denetime tabi olmayan kuruluşlar tarafından kullanılmak suretiyle kamuoyunun yanıltılmasının önlenmesi için mümkün olduğu ölçüde kontrol altında tutulmalıdır.

Bankacılıkta gözetim ve denetimin dayanağı mevduat kabul eden kuruluşlara faaliyet izni verilmesi oluşturmaktadır. Gözetim ve denetim otoritesine, denetime tabi olacak kuruluşları belirleme ve bankacılık sistemine girişleri kontrol edebilmek için gerekli yetkiler verilmelidir. Faaliyet izni veren otorite, kendisine başvuruda bulunan kuruluşların uygun hissedarları ve güçlü bir mali yapısı olduğundan, yasal statüsünün faaliyet alanına uygunluğundan, önerilen banka yöneticilerinin yeterli tecrübeye sahip olduğundan ve banka yönetiminin ihtiyati kurallara uygun olarak sürdürüleceğinden emin olmalıdır. Faaliyet izni verilmesi ile aralıksız gözetim için öngörülen koşullar birbirine uygun olmalıdır.

Böylece söz konusu koşulları karşılayamayan bir kuruluşun faaliyet izninin iptal edilmesi için gerekli yasal gerekçe mevcut olacaktır. Faaliyet izni veren otorite ile

¹⁰¹ ALTINBAŞ, a.g.e., s.155

gözetim ve denetimden sorumlu otoritenin ayrı iki kurum olması durumunda her iki kurumun da faaliyet izni verilmesinde dayanışma içinde çalışması ve gözetim ve denetim otoritesinin görüşlerinin faaliyet izni veren kurum tarafından dikkate alınması konusunda gerekli yasal altyapı oluşturulmalıdır. Açık ve tarafsız kriterlerin olması, faaliyet izni verilmesindeki politik kayıtların yapılması olasılığını azaltacaktır. Faaliyet izni verilmesi bir bankanın açıldıktan sonra da uygun biçimde faaliyetlerini sürdüreceğine dair bir garanti, oluşturmamakla birlikte, bankacılık sisteminde istikrar gösteremeyen kuruluşların sayısının azaltılması için başvurulacak en etkin yöntemlerden birisidir.

Faaliyet izni verilmesine ilişkin düzenlemeler ile gözetim ve denetime ilişkin araçlar tasarlanırken, bankacılık sistemine girişlerin engellenmesi suretiyle sistemde rekabet ve etkinliğin önlenmeden banka iflaslarının ve mevduat sahiplerinin kayıplarının sınırlandırılmasına yönelik yaklaşımlar benimsenmelidir. Bankalara hem faaliyet izni alma hem de gözetim ve denetime tabi olma zorunluluğu getirilmesi bankacılık sistemine olan güvenin sürdürülmesinde önem taşımaktadır. Faaliyet izni almak için yapılan başvuruların değerlendirilmesine ilişkin kriterlere göre, lisans veren kurumun söz konusu kriterlerin karşılanamaması durumunda yapılan başvuruları geri çevirme yetkisi olmalıdır. Faaliyet izni verilmesine ilişkin prosedürde en azından bankacılık faaliyetlerinde bulunacak kuruluşun sermaye yapısı, üst düzey yöneticileri, faaliyet planları, iç kontrol sistemleri ve sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde finansal durumuna ilişkin projeksiyonların değerlendirilmesine yer verilmelidir. Bankanın yabancı sermayeli olması durumunda ilgili ülkenin gözetim ve denetim otoritesinin onayı ayrıca alınmalıdır.¹⁰²

2.6.5. Bankaların Bilgi Yeme Yükümlülükleri

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, her bankanın muhasebe uygulamaları ile uyumlu şekilde bankanın karlılığı ve finansman durumu hakkında doğru ve yeterli bilgiyi sağlayacak kayıtların mevcut olduğundan ve bankanın bunları gerçek durumlarını yansıtacak şekilde düzenli olarak yayımladığından emin olmalıdır.

¹⁰² Tasarruf Mevduat ve Sigorta Fonu, Faaliyet İzni Kaldırılan Bankalardaki Sigortalı Mevduat Ve Sigortalı Katılım Fonunun Ödenmesi İle Bu Bankaların İflas Ve Tasfiyesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, <http://www.tmsf.org.tr/documents/mevzuat/tr/faaliyetiznikaldirilan.pdf> (05.01.2010)

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi hem bankaların dışarıdan denetiminin sağlanmasında hem de bankacılık sektörünün genel durumunun değerlendirilmesi konusunda düzenli olarak bankalara ait finansal bilgileri alabilmeli ve elde edilen bu bilgilerin doğrulukları yerinde ve bağımsız denetim yoluyla periyodik olarak değerlendirilmelidir. Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi her bankanın muhasebe uygulamaları ile uyumlu şekilde bankanın karlılığı ve diğer finansal göstergelerine ilişkin doğru ve yeterli bilgiyi yansıtan kayıtlarının bulunduğundan emin olmalıdır.¹⁰³ Söz konusu bu kayıtların doğru ve gerçek değerleri yansıtması için banka varlıklarının, gerçekçi ve bugünkü değerlerini dikkate alarak belirlenen değerler üzerinden kaydedilmesi ve batık kredilere ayrılan karşılıklar dikkate alınarak net karın hesaplanması gerekmektedir. Her banka, tüm bankalar arasında karşılaştırma yapılmasına imkan verecek şekilde aynı formatta gerekli bilgileri bankacılık gözetim ve denetim, otoritesine sunmalıdır. Kimi durumlarda ise banka içindeki bilgi sistemleri ile ulaşılan veriler dahi gözetim ve denetim otoritesine yardımcı olabilir. Periyodik olarak düzenlenen raporlarda en azından banka bilanço verileri, nazım hesaplar ve gelir-gider hesaplarına ait veriler bulunmalı ve bankanın taşıdığı temel risklere ilişkin bilgilere de yer ayrıca verilmelidir. Bankanın bilerek ya da ihmal sonucu hatalı bilgiler vermesi denetim sürecinde gözetim ve denetim otoritesini yanılgıya düşürecektir. Hatalı bilgi verilmesi durumunda hem banka hem de yanlış bilginin verilmesinden sorumlu olan personel hakkında cezai müeyyide uygulanır.¹⁰⁴

2.7. Denetleme ile ilgili uluslararası kurum ve kuruluşlar

2.7.1. İç Denetçiler Enstitüsü (TİDE)

İç Denetçiler Enstitüsü, kurumsal ve kamusal örgütlerin boyutlarının ve karmaşıklığının artması sonucu ortaya çıkan iç denetimdeki büyümeye ve yeni yönetsel ihtiyaçlara cevap olarak 1941 yılında New York'ta kurulmuştur. Enstitü, 1944'de Toronto'da ABD dışındaki ilk birliğini, 1948'de de Londra'da Avrupa'daki ilk birliğini kurmuştur.¹⁰⁵ IIA, günümüzde dünya çapındaki yaklaşık 90,000 üyesine iç denetim, iç

¹⁰³ Yasin ULUSOY, a.g.e., s.149

¹⁰⁴ Etik Kurallar, http://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=etik_kurallar (05.02.2010)

¹⁰⁵ Lima Deklerasyonu Denetim Usulleri Rehberi, http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/elekicerik/48_Lima_Deklarasyonu.pdf (05.02.2010)

kontrol, İT denetimi gibi konularda hizmet vermektedir. Ayrıca enstitü, iç denetime ilişkin standartların ve etik kuralların belirlenmesi ve geliştirilmesi konusunda katkılarda bulunmaktadır. Enstitü tarafından verilen İç Denetçi Sertifikası tüm dünyada geçerli bir belge niteliğindedir.¹⁰⁶ IIA' nin vizyonunu iç denetim mesleğinin dünya çapında sesi olmak değerini korumak, en iyi uygulamaları sağlamak ve üyelerine fevkalade bir hizmet sunmak olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁷ Türkiyedeki örgütlenme ise 1995 yılında kurulan Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE) ile olmuştur. Enstitünün halen 500 üyesi bulunmaktadır. TİDE' nin kuruluş amacı;

- i. İç denetim ilkelerini, esaslarını standartların oluşturmak ve geliştirmek,
- ii. İç denetim mesleğinin niteliğini yükseltmek için teori ve pratiğin geliştirilmesine katkıda bulunacak araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak,
- iii. Ulusal ve uluslararası alanda mesleki gelişmeleri izlemek ve üyelerin yararlanmasını sağlamak,
- iv. Bireysel ve kurumsal deneyimleri paylaşarak iç denetim mesleğini ortak bir zeminde geliştirmek ve yaygınlaştırmak,
- v. Eğitim çalışmaları yaparak üyelerin mesleki gelişimine yardımcı olmak,
- vi. İç denetçilerin mesleki verimliliğini artırıcı yayınlar yapmak,

İç denetim mesleğinin uluslararası örgütlenmesi, mesleğin çalışma standartları, sorumlulukları, ahlak kanunu ve terminolojisinin yazılı olarak belirlenmesini, mesleki yeterliliğin uluslararası düzeyde belgelendirilmesini sağlamıştır. Mesleki yeterliliğin belgelendirilmesine ilişkin olarak 25 yıldır Sertifikalı İç Denetçi Sınav Programı dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılmakta olup, tüm dünyada 25.000 üzerinde sertifikalı iç denetçi bulunmaktadır. Ülkemizde de ilk etapta İngilizce olarak yapılan sertifika sınavının ilki 2000 yılının Mayıs ayında TİDE tarafından yapılmıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁶İç Denetim Uygulaması,

<http://sedatergenc.blogcu.com/ic-denetim-ve-fransa-uygulamasi-fuat-uzun/2783367> (06.02.2010)

¹⁰⁷ Yüksek Denetim, <http://www.ydk.gov.tr/yukse-denetim.htm> (06.02.2010)

¹⁰⁸ Yüksek Denetim, a.g.e.

2.7.2. Uluslararası Yüksek Denetleme Kuruluşları Örgütü (INTOSAI)

INTOSAI, Birleşmiş Milletlere ya da Birleşmiş Milletlerin uzmanlık kuruluşlarına üye ülkelerin yüksek denetim kuruluşlarının bir teşkilâtıdır. 1953 yılında Küba/Havana'da toplanan Kongrede 34 ülkenin katılımıyla kurulmuş olup, üye sayısı günümüzde 170'e ulaşmıştır. INTOSAI'nin; OLACEFS, AFROSAI, ARABOSAI, ASOSAI, SPASAI, CAROSAI, EUROSAI olmak üzere yedi adet bölgesel birliği bulunmaktadır. INTOSAI'ye ancak yüksek denetim kuruluşları veya yüksek denetim kuruluşu sayılanlar üye olabilmektedir. Yüksek denetleme kuruluşu sayılmanın temel koşulu, yasayla kurulmuş olması ve parlamento adına denetim yapıyor olmasıdır. Statüsü gereğince INTOSAI'ye her ülkeden sadece bir yüksek denetim kuruluşu üye olabilmektedir. Sayıştay 1965 yılından bu yana INTOSAFin üyesidir. Ayrıca Sayıştay, ASOSAI ve EUROSAI'ye de üyedir.

INTOSAFnin amacı; yüksek denetleme kurumları arasındaki ilişkileri geliştirerek güçlendirmek, özellikle kamu mali denetimi alanında bilgi ve görüş alış verişi ile deneyimlerin paylaşılmasını sağlamak, gereksinim duyulan alanlarda üyelerine destek vermektir. INTOSAFnin 9. Uluslararası Kongresinde benimsenen Denetim Kurallarının Ana Hatlarına İlişkin Lima Deklarasyonu, kamu denetiminin Magna Carta'sı olarak kabul edilmektedir. 1992 Washington Kongresinde kabul edilen Denetim Standartları ve İç Kontrol Standartlarının Ana Hatları, tüm dünyada benimsenmiş kurallar haline gelmiştir.¹⁰⁹ INTOSAFnin her üç yılda bir değişik ülkede gerçekleştirilen kongreleri, kamu kesimindeki güncel ve önemli denetim sorunlarının görüşüldüğü ve gerekli tavsiye kararlarının alındığı bir forum niteliğindedir.

2.7.3. Treadway Komisyonu Sponsor Kuruluşlar Komitesi (The Committee Of Sponsoring Organisations Of The Treadway Commissior-COSO)

COSO, mali raporlamanın iş ahlakı, etkili iç kontroller ve kurumsal yönetim aracılığıyla kalitesinin artırılmasını amaç edinmiş gönüllü kuruluşların bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur. COSO 1985'de ABD'de kurulmuş gönüllü bir örgüttür ve iş etiği, etkin iç kontrol, şeffaf yönetim konularında uzmanlaşmıştır. Hileli Mali Raporlama

¹⁰⁹İç Denetim Uygulaması, a.g.e. s.49

Üzerine Ulusal Komisyonu desteklemek üzere kurulmuştur. İç Denetimle ilgili standartları dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır. Kurumsal Risk Yönetimi ile ilgili COSO belgesi başarılı bir çerçeve için bir eylem planı oluşturmak üzere gerekli ilk adımları içermektedir. COSO tarafından hazırlanan iç kontrol modeli, Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkeye ilham kaynağı olmuştur. COSO'nun Control Şelf Assessment (Kontrol Öz-Değerlendirme) gibi bazı yöntemleri Türkiye'deki holdingler ve bankalar tarafından uygulanmaya başlanmıştır.¹¹⁰

2.7.4. Bilgi Sistemleri Denetimi Ve Kontrolü Derneği (ISACA)

ISACA, 1967' de bilgisayar sistemleri denetimi işi ile uğraşan küçük bir tarafından, merkezi bir bilgi kaynağı ve rehberlik ihtiyacına cevap olarak tasarlanmış ve 1969'da EDPAA(Elektronik Bilgi İşlem Denetçileri Derneği) adıyla Los Angeles'da kurulmuştur. 1976'da bir eğitim vakfı kurarak bilgi teknolojileri yönetimi ve kontrolü alanlarında geniş ölçekli araştırma çalışmaları yürütmeye başlamıştır. Günümüzde ISACA, 100'den fazla ülkede 50,000'den fazla üyeye sahiptir ve yaklaşık 140 ülkede temsilcilikleri bulunmaktadır. ISACA' nın yayınladığı bilgi sistemleri denetimi ve bilgi sistemleri kontrolü standartları tüm dünyadaki uygulayıcılar tarafından benimsenmiştir. Ayrıca verdiği Bilgi Sistemleri Denetçisi sertifikası tüm dünyada geçerli bir belge niteliğindedir.¹¹¹

¹¹⁰ Meriç ZEYNEP, Operasyonel Süreçlerde Ve Risk Temelli Denetimde Türkiye'deki Kuruluşlar İçin Kurumsal Risk Yönetimi Konusunda Pratik Bir Yaklaşım, **Elegans Dergisi**, Mart-Nisan 2004, Sayı: 66, s.25

¹¹¹ TEK, a.g.e., s.7

III. BÖLÜM

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE MERKEZ BANKALARININ İÇ VE DIŞ DENETİM SİSTEMİ VE DİĞER DENETİM KURUMLARININ FAALİYETİ

3.1. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Etkin Bir İç Denetim Sistemi

1980’li yıllardan itibaren serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte Türk mali sistemi yeniden yapılanma sürecine girmiş ve gerek kurumsal gerekse yasal altyapı yönünden mali piyasalarda serbestiyi öngören önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Reform sürecindeki olumlu gelişmeler bankacılık sektörünü de olumlu yönde etkilemiş, bankaların daha rekabetçi bir ortamda çalışmasına olanak sağlamıştır. Reformlar, bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesine ve yenilenmesine, kurumsal altyapı gelişmelerinin hızlanmasına ve bankacılık sektörünün mali sistemdeki payının hızla artmasına yol açmıştır. Ne var ki bir yandan ekonomik yapıda devam eden mevcut sorunların mali sektör üzerinde artan baskısı diğer yandan uygulanan makroekonomik politikaların bankaların risk algılama ve yönetim yapılarını olumsuz yönde etkilemesi ve mevduat sigorta sisteminin bankacılık sektöründe yarattığı ters yönlü teklifler piyasa disiplini zayıflatmış ve banka gözetim ve denetiminde uluslararası bankacılık standartlarının etkin olarak uygulanamaması sektörde önemli yapısal sorunların birikmesine yol açmıştır. Ancak, yıllardır ekonomide biriken sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkan 1994 ekonomik krizi ekonomiyi olduğu kadar mali yapıyı da olumsuz etkiledi. Bankacılık sektörü bu krizden en çok etkilenen sektörlerin başında geliyordu. Bu dönem bankalar için çok zor bir dönemdi. Özellikle yüksek miktarda döviz borcu bulunan bazı bankaların faaliyetleri durduruldu.

1990'lı yılların sonunda patlak veren Asya krizi tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye ekonomisini de etkiledi. Daha bu krizin etkileri sürerken ardından Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri yaşandı. Ekonomide ardı ardına yaşanan bu olumsuzluklar nedeniyle Türkiye'de birçok sektörde, birçok işletme zor bir duruma düştü. Bu şirketlerle birlikte, bu şirketleri finanse eden bankalar da alacaklarını tahsil edemeyince mali yapıları bozuldu. Asıl işi topladığı kaynakları satmak olan bankalar artık kaynaklarını krediye dönüştüremiyor, yani satamıyordu. Krizle birlikte düşen talep nedeniyle birçok bankacılık faaliyeti durdu. Bankaların getirisi yüksek kamu kağıtlarına yönelik faaliyetleri de sınırlanınca eskiden olduğu gibi rahat ve yüksek marjlarla kar edememeye başladılar. Türk bankacılık sektörü uluslararası standartlardan uzak, hızlı teknolojik gelişmeleri takip edemeyen, sermaye açısından yetersiz, etkin bir denetimin bulunmadığı çok sayıda küçük bankadan oluşan bir yapı arz ediyordu. Buna ekonomik istikrarsızlık eklenince sektörün sağlıklı bir şekilde yoluna devam etmesi imkansız hale gelmektedir. Dünyada ve Türkiye'de yaşanan son gelişmelerden sonra sektör çok zor günler geçirmeye başladı. Piyasadaki bankaların birçoğu bu yeni ortama uyum sağlamakta zorlandı. Yükümlülüklerini yerine getirememeye başladılar. Bunun üzerine bu bankalar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine alındı. Bunlardan bazılarının lisansı iptal edilirken diğerlerinin bir kısmı satışa çıkarıldı. Satılmayanlar ise ya tasfiye edildi ya da birkaç banka çatısı altında birleştirilerek küçültülmeye çalışıldı. Bunun yanı sıra sektörde faaliyet gösteren kamu bankaları da bu durumdan etkilendiler. Bu bankalardan Türkiye Emlak Bankası A.Ş. tasfiye edilerek varlıklarının bir kısmı Ziraat Bankası A.Ş. ve bir kısmı da Türkiye Halk Bankası A.Ş.'ye devredildi.¹¹²

Sektörde yaşanan gelişmelerden sonra artık küçük bankaların ayakta kalması zorlaştı. Neredeyse banka birleşmeleri bir zorunluluk halini aldı. Bu dönemde birçok banka birleşmek zorunda kalırken bir kısmı da yabancı bankalarla ortaklıklar kurdu.

Yine bu dönemde Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu' na devredilen bankalar, kamu bankaları ve diğer özel bankalarla ilgili birçok iddia ortaya atıldı. Verilen usulsüz krediler, geri dönmeyen krediler, görevini kötüye kullanan yöneticiler, bankaları boşaltmakla suçlanan banka sahipleri, zimmetine para geçirenler v.b. Bu liste daha da

¹¹² Türkiye Bankalar Birliği, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007", <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/tbb50yil.pdf> (05.03.2010), s.49

uzatılabilir. Bunun yanısıra bankaların işlemlerindeki binlerce hata, alınan yanlış kararlar, verimsizlik nedeniyle boşa harcanan kaynaklar bankaları zor durumda bırakmıştır. Tüm bu yaşananlar Türkiye'de bankacılıkta etkin bir gözetim ve denetim ihtiyacını ve aynı zamanda ekonomide olduğu gibi bankacılıkta da bir yeniden yapılanmanın gerekliliğini ortaya koydu.

Türkiye'de bunlar yaşanırken; dünyada son yıllarda serbestleşme ve globalleşme eğilimlerinin artması ve uluslararası piyasalarda gelişmekte olan ülkelerin öneminin artmaya başlaması ile sermaye hareketleri önemli ölçüde etkilenmiştir. Sermaye hareketlerinin gelişmekte olan ülkelere doğru yönünü çevirmesi bir yandan mali piyasalardaki gelişimi hızlandırırken diğer yandan risklerin boyutunu ve önemini değiştirmiştir. Özellikle 1997 yılından itibaren Asya ülkeleri, Rusya ve Latin Amerika ülkelerinde yaşanan tecrübeler ile birlikte mali piyasalarda risklerin azaltılması ve kontrol edilmesi yönünde bir ihtiyaç hissedilmiştir. Mali sistemin en önemli kurumları olan bankalar üzerinde etkin gözetim ve denetimin sağlanması gereği uluslararası çalışmaları ve bu alanda uluslararası kriterler geliştirilmesini teşvik etmiştir.¹¹³ Basel Bankacılık Gözetim Komitesi; Uluslararası Ödeme Bankası (BIS), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) da dâhil birçok uluslararası ve/veya bölgesel düzeyde faaliyette bulunan kuruluşla birlikte çalışarak bankacılık gözetim ve denetimini etkinleştirmeye yönelik prensipler geliştirmiştir.

Türkiye ekonomisi içinde ayrı bir öneme sahip olan bankacılık sektörü hem dünyadaki gelişmelerden en çok etkilenen ve hem de mali sistem içindeki yeri itibarıyla tüm sektörlerin gelişimini ve tümüyle ekonomik yapıyı en çok etkileyen bir sektördür. Dünya ekonomisinde ve uluslararası mali piyasalardaki yeni gelişmelere paralel olarak Türkiye'de bankaların mali durumlarının güçlendirilmesi ve uluslararası normlarda denetim ve gözetim sisteminin kurulması yönünde önemli adımlar atılmasını zorunlu hale gelmiştir.

Türkiye'de 2000 yılına girerken enflasyonun düşürülmesi ve ekonomik büyümeye geçilmesi yönünde bütçe disiplini ve yapısal reformlara dayalı bir ekonomik

¹¹³ Gürbüz GÖKÇEN ve Feridun KAYA, Bireysel Müşterilerin Kredi Kartı Tercihlerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 39, Aralık 2001, s.77-78

program uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda ekonomik performansı etkileyen kararlara ek olarak, mali sistemin güçlendirilmesini hedef alan ve bankacılık sektörünü doğrudan ilgilendiren çok önemli kararlar alınmış ve düzenlemeler yapılmıştır.¹¹⁴ Ne var ki mevcut yapısal sorunların bankacılık sektöründe volatilitiyi artırması ve piyasa beklentilerine duyarlı hale getirmesi ile artan kırılganlık mali sistemde Kasım ve Şubat krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Her iki krizden bankacılık sektörü önemli ölçüde etkilenmiş ve sistemin birikmiş mevcut sorunlarına çözüm bulunmasına yönelik olarak Bankalar Kanunu'nun yanı sıra bankacılık faaliyetlerini düzenleyen bazı düzenlemeler de yeniden şekillendirilmiştir.

İki bin yılı Enflasyonu Düşürme Programı ve sonrasında uygulanmaya başlanan ve hâlihazırda devam eden 2001 Yılı Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı çerçevesinde bankacılık sektörünün daha etkin ve rekabetçi bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlamak üzere yapılan reformların önemli bir kısmı Bankalar Kanunu'nda ve bankacılık sektörünün yapısal sorunlarının çözümü ve yasal altyapısının uluslararası standartlara uyumunun sağlanmasına yönelik değişiklikler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. İç denetim sisteminin Türk Bankacılık Sektörüne girmesi, uygulanmaya başlanan ekonomik programın ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının bir parçasıdır. Konu ile ilgili yasal ve düzenleyici değişiklikler üç aşamada gerçekleştirilmiştir¹¹⁵:

- i. Yeni Bankalar Kanunu'nun kabul edilmesi,
- ii. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu'nun kurulması ve
- iii. "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" yayımlanması.

3.2. Türkiyede Faaliyet Gösteren İç ve Dış Denetim Kurumları

Türkiye'de özellikle 1980'lerden sonra yaşanan gelişmelere ve değişimlere paralel olarak bazı iç ve dış denetim kurumlarının oluşturulması zorunlu hale gelmiştir.

¹¹⁴ Türkiye Bankalar Birliği, a.g.e., s.77

¹¹⁵ GÖKÇEN ve KAYA, a.g.e., s.80-88

Bu kurumlar aşağıda yer almaktadır.

3.2.1 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Türkiye Cumhuriyetinde faaliyet gösteren kuruluşlar içerisinde en etkin şekilde denetleme ve gözetleme sürecini gerçekleştiren kurum BDDK' dır. BDDK idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu kurumudur. BDDK düzenlemek ve denetlemekle görevli olduğu sektör veya alanla ilgili uluslararası ilke ve standartlarla uyumlu ikincil düzenlemeleri yapıyor ve karar alıyor. Kurumun merkezi Ankara'dadır ve İstanbul'da bir ofisi bulunmaktadır. Kurum, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'le ve mevzuatla kendisine verilen düzenleme ve denetlemeyle ilgili görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Kurumun kararları yerindelik denetimine tâbi tutulamaz. Hiçbir organ, makam, merci veya kisi Kurumun kararlarını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez.

BDDK'nın iç kontrolle ilgili yönetmenliği temel olarak aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır¹¹⁶:

i. Yönetim kurulu etkili bir iç kontrol sistemi ile risk yönetimi sisteminin kurulması ve sürdürülmesi hususunda gerekli tedbirleri alır.

ii. Üst düzey yönetim yönetim kurulunca onaylanan iç kontrol stratejileri, politikaları ve sürecinin belirlenmesi, yürütülmesi, sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve etkililiğinin kontrolünden sorumludur. Ayrıca bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araçlar ve uygulama usullerinin geliştirilmesinden, yetki ve sorumlulukların açıkça düzenlenmesi ile görev ve sorumlulukların etkili olarak yerine getirilmesinden sorumludur.

iii. Yönetim kurulu, mesleki ve ahlaki standartların geliştirilmesini ve her seviyedeki personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesini sağlayacak kurum içi kontrol kültürünün oluşmasını sağlar.

¹¹⁶ Nusret İlker ÇOLAKOĞLU, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2003

iv. İç kontrol faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi çerçevesinde tespit edilen risklerin de izlenmesine olanak verecek şekilde günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak düzenlenir ve sürdürülür.

v. İç denetim sisteminin etkin bir şekilde çalışmasının sağlanması bakımından, bankalarda yeterli ve etkin bir iletişim sistemi tesis edilir.

vi. İç kontrol sürecinin izlenmesi faaliyetleri ve hataların düzeltilmesi kısmında açıklanmıştır. Bu maddeye göre iç kontrol sürecinin izlenmesinden sorumlu personel, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubunun görüşleri ve üst düzey yönetimin önerisi üzerine yönetim kurulunca görevlendirilir.

vii. İç kontrol sisteminde ortaya çıkan zayıflıkların giderilmesi, hata ve eksikliklerin en kısa sürede düzeltilmesi için kesintisiz izleme faaliyetleri aracılığıyla iç kontrol süreci ve muhtelif işlemler üzerindeki kontrol mekanizmalarının etkinliği gözden geçirilir.

viii. İç kontrol sisteminin etkinliği dönemsel olarak değerlendirilir. Söz konusu değerlendirmelerin üst düzey yönetim, iç kontrol merkezi ve teftiş kurulu tarafından incelenmesi sağlanır. İç kontrol sürecinin etkili çalışıp çalışmadığı teftiş kurulu tarafından yerine getirilir.

3.2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

Küçük mevduat sahiplerinin haklarının korunması, sistematik krizleri çözülmesi, ödemeler sisteminin kilitlenmesinin önlenmesi, batan bankaların çözümlenmesinde etkin bir yasal çerçevenin oluşturulması TMSF tarafından yapılmaktadır. TMSF'nin temel amacı bankalardaki tasarruf mevduatını sigorta etmek, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan sağlanan verilerle sigorta kapsamındaki mevduatı izlemektir. Bankacılık işlemleri yapma ve veya mevduat kabul etme izni kaldırılan bankaların; yönetim ve denetimini üstlenmek, mevduat sahiplerine sigorta kapsamında bulunan mevduatı doğrudan veya ilan edeceği bir banka aracılığı ile ödemek ve mevduat sahipleri yerine bankanın iflasını istemek, iflas kararı alınması halinde iflas masasına imtiyazlı alacaklı sıfatı ile iştirak etmektir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu¹¹⁷ 5020 sayılı Kanun ile Değişik,4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 15.maddesinin (1) nolu fıkrası uyarınca, Bankalardaki mevduatın sigorta edilmesi ile anılan kanunun 14.maddesi hükümlerine göre; hisseleri ve/veya yönetim ve denetimi kendisine intikal eden bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması ve üçüncü kişilere devri ve söz konusu kanun ile kendisine verilen diğer işleri de yapmakla görevli ve yetkili olmak üzere kamu tüzel kişiliğine haiz olarak kurulmuştur.¹¹⁸

Fonun görevleri aşağıda belirtilmiştir;

i. İlgili mevzuat çerçevesinde bankalardaki tasarruf mevduatını sigorta etmek, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumundan sağlanan verilerle sigorta kapsamındaki mevduatı izlemek, fon mevcudunu yönetmek ve değerlendirmek,

ii. Fonun menfaatlerini koruyucu anlaşmazlıkları önleyici hukuki tedbirleri zamanında almak, ayrıca Fona ilişkin her türlü uyuşmazlığın adli ve idari merciler ile icra dairelerinde takibi, savunulması ve çözümlenmesi amacıyla gerekli işlemleri yapmak,

iii. Bankacılık işlemleri yapma ve/veya mevduat kabul etme izni kaldırılan bankaların; yönetim ve denetimini üstlenmek, mevduat sahiplerine sigorta kapsamında bulunan mevduatı doğrudan veya ilan edeceği bir banka aracılığı ile ödemek ve mevduat sahipleri yerine bankanın iflasını istemek, iflas kararı alınması halinde iflas masasına imtiyazlı alacaklı sıfatı ile iştirak etmek, Kanunun uygulaması ile sınırlı olmak üzere 2004 sayılı Kanunda yazılı iflas dairesi ve alacaklılar toplantısı ile iflas idaresi görev ve yetkilerine de sahip olarak bankayı Kanun hükümleri çerçevesinde tasfiye etmek,

iv. Hisseleri kısmen veya tamamen kendisine intikal eden bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, mevcut veya yeni kurulacak bir banka ile birleştirilmesi, devri veya satışı veya gerektiğinde varlıklarının, banka

¹¹⁷ TMSF/Görev ve Yetkileri,

http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=23 (06.01.2010)

¹¹⁸ Remzi ÖRTEN ve Diğerleri, **TMSF Standartları Uygulama ve Yorumları**, 1.b., Ankara: Gazi Kitabevi, 2000, s.15

kayıtlarına göre gerçek bir muameleye dayandığı tespit edilen doğmuş veya doğacak borç ve taahhütlerinin devralınarak satışı, tasfiyesi ve benzeri çalışmaları yapmak,

v. Temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi veya hisseleri kısmen veya tamamen Fona devredilen bankanın sigorta kapsamında bulunan mevduat tutarını aşmamak ve hisselerinin tamamına sahip olmak kaydıyla, sermayesine tekabül eden zararlarının devralınması için gerekli işlemleri yapmak,

vi. Temettü hariç ortaklık hakları ile yönetimi ve denetimi kendisine devredilen veya hisseleri kendisine intikal eden bankaların bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin kaldırılmasını Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan talep etmek,

vii. Bir banka hakkında Kanununun 14 üncü maddesinin (3) ve/veya (4) numaralı fıkralarının uygulanmasına neden olan işlemlerde sorumluluğu bulunan banka yönetim kurulu ve kredi komitesi başkan ve üyeleri ile genel müdür, genel müdür yardımcıları ve imzaları bankayı ilzam eden memurları ile banka ortakları hakkında alınacak kararlara ilişkin gerekli çalışmaları yapmak,

viii. Kanuna aykırı karar ve işlemleriyle bankanın iflasına neden olan banka yönetim kurulu ve kredi komitesi başkan ve üyeleri ile genel müdür, genel müdür yardımcıları ve imzaları bankayı ilzam eden memurlar hakkında alınacak kararlara ilişkin gerekli çalışmaları yapmak,

ix. Olağanüstü hallerde Hazine Müsteşarlığından izin almak kaydıyla borçlanmak,

x. Olağanüstü hallerde Fon kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasından avans almak,

xi. Fon mevcudunun ihtiyacı karşılayamaması durumunda bankalardan ileride doğacak prim yükümlülüklerine mahsuben bir önceki yılda ödedikleri sigorta primi toplamına kadar avans almak,

xii. Fon kaynakları ile her türlü alacaklarının ve hisseleri kısmen veya

tamamen Fona intikal eden bankaların; yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortaklarından, bu ortakların yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak tek başına veya başkalarıyla birlikte elinde bulundurdukları şirketlerden ve iştiraklerinden, yönetim ve denetim kurulu üyeleri, genel müdür ve yardımcıları, kredi komitesi başkan ve üyeleri ile imzalan bankayı ilzam eden memuriarı ve bunların eş ve çocuklarından olan alacakları ile hisseleri Fona intikal eden diğer bankaların bunlardan olan alacaklarından Fon tarafından devralınanlar ile Kanunun 15 inci maddesinin (7) numaralı fıkrasının (b) bendinde belirtilen kişilere ait olup Fon tarafından devralınan alacakların takip ve tahsilinde 6183 sayılı Kanun hükümlerini uygulamak,

xiii. Hisseleri kısmen veya tamamen Fona intikal eden bankaların; yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortaklarından, bu ortakların yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak tek başına veya başkalarıyla birlikte elinde bulundurdukları şirketlerden ve iştiraklerinden, yönetim ve denetim kurulu üyeleri, genel müdür ve yardımcıları, kredi komitesi başkan ve üyeleri ile imzalan bankayı ilzam eden memuriarı ve bunların eş ve çocuklarından olan alacaklar ile hisseleri Fona intikal eden diğer bankaların bunlardan olan alacaklarından Fon tarafından devralınanlar ve Kanunun 15 inci maddesinin (7) numaralı fıkrasının (b) bendinde belirtilen kişilere ait olup Fon tarafından devralınanlar dahil her türlü alacakları ile ilgili olarak borçlu aleyhine 2004 sayılı Kanun hükümlerine göre başlatılmış bulunan takipler ile alacağın tahsiline yönelik davalara kaldığı yerden devam edebileceği gibi, takibi devam ettirmekten ve/veya davanın takibinden sarfınazar ederek devraldığı alacağın kaldığı yerden 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsiline de karar vermek,

xiv. 6183 sayılı Kanun uyarınca takibine karar verdiği alacaklarına ilişkin her türlü teminatın paraya çevrilmesinde de dilerse anılan Kanun hükümlerini uygulamak,

xv. Kanunun 14 üncü maddesinin (5) numaralı fıkrasının (b) bendi gereğince aynı maddenin (4) numaralı fıkrasında belirtilen şekilde kullanılan kaynaklar veya uğranılan zarar, verilen süre içinde iade ve tazmin edilmediği takdirde, bu tür alacaklar hakkında 6183 sayılı Kanun hükümlerini uygulamak,

xvi. Hisseleri kısmen veya tamamen kendisine intikal eden bankalardan devralacağı alacakların takibine alacağın devralındığı gün itibariyle banka defler, kayıt ve belgelerine göre anapara, her türlü faiz, komisyon ve sair giderlerin toplamından oluşan birikmiş alacak tutan üzerinden başlamak,

xvii. 6183 sayılı Kanun uygulamasında anılan Kanunun Maliye Bakanlığına, tahsil dairesine ve diğer makam, mercii ve komisyonlara verdiği yetkileri kullanmak,

xviii. Devraldığı ve dava veya icra takibine konu etmekle görevli ve yetkili olduğu alacakları da dâhil olmak üzere Kanunda yazılı her türlü alacaktan ile ilgili olarak iskonto da dâhil her türlü tasarruflarda bulunmak, sulh olmak, alacağına mahsuben menkul ve gayrimenkul mallar ile her türlü hak ve alacakları hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın devralmak ve alacağın yeniden itfa planına bağlanması da dâhil olmak üzere borçlularla anlaşma yapmak ve borçlularla yaptığı anlaşmalar kapsamında Kanunun 14 ve 17. maddeleri uyarınca Kurulca belirlenecek esas ve usuller dahilinde muhafaza tedbiri uygulamak veya uygulamamak, dava açmak veya açmamak veya açılmış bulunan hukuk davalarının yapılan anlaşma süresince durdurulmasını mahkemeden istemek,

xix. Fona borçlu olanların iflası halinde 2004 sayılı Kanunun 221 inci maddesindeki iflas bürosuna Fon temsilcisinin katılımını sağlamak, anılan Kanunun 223 üncü maddesine göre iflas idaresinin üyelerinden biri veya ikisini, göstereceği iki kat aday arasından icra tetkik mercii tarafından seçilmesini talep etmek,

xx. Fona borçlu olanlar ile tüzel kişi borçluların kanuni temsilcileri hakkında 5682 sayılı Pasaport Kanununun 22. maddesine istinaden yurt dışına çıkış yasağı koydurulmaktadır.¹¹⁹

3.2.3. T.C. Merkez Bankası (TCMB)

TCMB'nın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka temel amacıyla çalışmadıkça ülkenin kalkınması için uygulanacak politikaları da desteklemeye çalışmaktadır. Banka para politikasının uygulanmasında tek başına yetkilidir. Fiyat

¹¹⁹ ÖRTEN ve Diğerleri, a.g.e., s.20

istikrarını sağlamak amacıyla belirleyeceği politika dahilinde para politikası araçlarını serbestçe kullanabilmektedir.¹²⁰ Bankanın politika araçlarını uygulamada ve ekonomiyi takip etmede ihtiyaç duyacağı bilgileri toplama ve kurumları denetleme hakkı bulunmaktadır. 1990'lı yıllara gelindiğinde yaşanan krizlerin de etkisiyle Merkez Bankası'nın bağımsızlığı tartışmaları görülmüştür. Buna ilave olarak Merkez Bankası'nın ekonominin kalkınması hedefi sorgulanarak bunun fiyat istikrarı ile çelişkileri gündeme gelmiştir. Bu tartışmaların sonucunda 1994 ve 2001 yıllarında yapılan değişikliklerle¹²¹ Merkez Bankası'nın temel görevleri ve bağımsızlığı düzenlenmiştir. Ayrıca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulmasıyla da Banka'ya ait bazı yetkiler BDDK'ya devredilmiştir. Söz konusu tüm bu yapısal ve kanunsal değişikliklerin sonucunda Merkez Bankası'nın hükümetten bağımsız olarak faaliyet göstermesi ve temel amacının fiyat istikrarının sağlanması benimsenmiştir.

TCMB fiyat istikrarı amacına uygun olarak para politikası belirler ve uygular. Bu amaçla faiz oranlarının belirler ve bankalara nihai kredi merci olarak hizmet eder. Ayrıca para politikası amacının gerçekleştirmek için mali piyasaları yakından takip ederek, faaliyet gösteren kuruluşların uygun hareket edip etmediklerini denetleyebilmektedir. Denetim alanı dışındaki hallerde banka denetlemeye yetkili diğer kurum ve kuruluşları bilgilendirmek ve onlarla işbirliği yapmaktadır.¹²²

- i. Merkez Bankasının yetkisinde olan işlemleri ;
- ii. Açık Piyasa İşlemleri yapmak,
- iii. Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak,
- iv. Türk Lirasının hacim ve tedavülünü düzenleme, ödeme ve menkul kıymet mutabakat sistemleri kurmak ve bu sistemlerle ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak,

¹²⁰ İlhan TEKELİ ve Selim İLKİN, **Para Ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**, Ankara: TCMB Yayını, 2004 , s.10

¹²¹ Para Politikası, Türkiye'de Para Politikası Uygulaması, http://www.tcmb.gov.tr/veni/gen_sek/para_politikasi.ppt (18.02.2010)

¹²² Sadun AREN, **Para ve Para Politikası**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 2000, s.140

- v. Altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- vi. Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit etmek ve buna uyumlu olarak para politikasını belirlemek,
- vii. Nihai kredi mercii olarak bankalara kredi vermek,
- viii. Mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemek ve istatistikî bilgi toplamak, olarak sayılmaktadır.¹²³ T.C. Merkez Bankası Kuruluş kanununda para ve kredi politikaları ile bankalar hakkında getirmiş bulunduğu düzenlemelere uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi tanınmış bulunmaktadır. T.C. Merkez Bankasına, Bankalar Kanunu ve 1567 sayılı TPKKHK ile de bazı görevler verilmiş bulunmaktadır.
- ix. Merkez Bankası bankalar üzerindeki denetim yetkisini aşağıdaki şekillerde kullanmaktadır¹²⁴,
- x. Para ve Kredi Bankacılık hakkındaki temel düzenlemelerin uygulanması ki bunların başlıcaları; mevduata verilecek faizler ile kredilerden alınacak faiz oranlarının ve diğer ücretlerin tespiti, ya da tamamen serbest bırakılması yönündeki kararlar, bankaların mevduat munzam karşılığı ve disponibilite yükümlülüğü yönündeki kararlar, döviz yönetimi ve kur riski yönündeki düzenlemeleri, genel kredi hacimleri, kredilerin kalitatif ve kantitatif denetimini kapsamaktadır. Bunlar Merkez Bankası kanununun 4. ve 40. Maddelerinde tanzim edilmiş hususlardır.¹²⁵
- xi. Bankalardan bilgi isteme, risk santralizasyonu, bankaların gözetimi maksadıyla aylık bilânço, üç aylık hesap hülasaları, yasal yükümlülükler v.s. şeklindeki mali tabloları izlemek suretiyle gözetim ve denetimde bulunmaktadır. Gerekirse mahallinde denetim yapabilmektedir. (TCMBK m.43)

¹²³ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2008, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/dundenbugune_TCMB.pdf (21.10.1009), s.16

¹²⁴ Türkan ÖNDER, **Batan Bankalar, Bağımsız Denetim Ve Mesleki Ahlakı**, İstanbul: Beta yayınevi, Ekim 2001, s.21–22.

¹²⁵ Selçuk ABAÇ, **Para Teorisinde Faiz Oranları ve Türkiye'deki Uygulama**, İstanbul: Binbirdirek Matbaacılık, 1980, s.90

xii. Merkez Bankası bankaların bilançolarını kar-zarar hesaplarını faaliyet raporlarını, aylık kredi, mevduat ve döviz durumlarına ilişkin bilgileri de isteyebilmektedir. Ancak T.C. Merkez Bankası banka müşterilerinin mevduat hesapları hakkında bilgi isteyemez.(TCMBK m.43.)

xiii. Bankalarca bağımsız denetim kuruluşlarına yaptırılan denetim raporları T.C. Merkez Bankasına gönderilmek zorundadır. (TCMBK m.43)

xiv. Merkez Bankası Kambiyo Mevzuatı ile 3167 sayılı Çek Yasası ile kendisine verilmiş bulunan yetkiler çerçevesinde denetim yetkisine haizdir.

xv. Merkez Bankasına, tasarruf mevduatını sigorta etmek maksadıyla oluşturulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunu (TMSF) yönetme yetkisi verilmiş iken, 4389 sayılı yeni yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte TMSF Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna Devredilmiş olup, Fonun yönetimi 31.08.2000 tarihinden itibaren BDDK eliyle yürütülmektedir.

3.2.4. Türkiye Katılım Bankaları Birliği

Katılım Bankaları Birliği, Bankacılık Kanunu gereğince kurulmuş tüzel kişiliğe haiz kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur Türkiye'de faaliyette bulunan katılım bankaları Katılım Bankaları Birliğine üye olmak, Birlik Statü hükümlerine uymak ve Birliğin yetkili organlarının alacağı kararları uygulamak zorundadırlar.¹²⁶

TKBB'nin Amacı, Yetki ve Görevleri:

TKKB'nin amacı ilke ve kuralları doğrultusunda katılım bankalarının hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması, uluslararası bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankacılık konusunda seminer, sempozyum, konferans ve eğitim programları düzenlemek, ekonomi, mali sektör ve bankacılık sistemindeki yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri izleyerek toplayacağı bilgileri üyelerine ve ilgililere ulaştırmaktır. Rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, mali ve bankalar piyasasında rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız

¹²⁶ Türk Katılım Bankaları, Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları (Genel Sunum), 2010, http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_doqment&task=files.download&cid=1522 4 ay

rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir.¹²⁷ Türkiye Katılım Bankalar Birliği piyasada bankalara sadece gözetim yapmaktadır.

Birlik bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki görevleri yürütür¹²⁸;

- i. Bankacılık ve katılım bankaları ile ilgili mevzuatı izlemek bu konulara ilişkin düzenlemeleri üye katılım bankalarına duyurmak,
- ii. Meslek ilkelerini belirlemek suretiyle üyelerin birlik ve mesleğin gerektirdiği vakar ve disiplin içinde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak,
- iii. Üye katılım bankası mensuplarının uyacakları meslek ilkeleri ve standartların Kurumun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- iv. İlgili mevzuat uyarınca alınan kararlar ile Kurumca alınması istenilen tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- v. Üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak,
- vi. Katılım bankaları arasındaki ilişkilerde mesleki dayanışmayı güçlendirecek kararlar almak,
- vii. Kurum ile işbirliği yapmak suretiyle katılım bankaları arasında ortak projelere ilişkin işbirliğini temin etmek,
- viii. Üyelerin ilan ve reklamlarında uyacakları esas ve şartları tür, şekil, nitelik ve miktarları itibarıyla Kurumun uygun görüşünü alarak tespit etmek,
- ix. Yurt içinde ve yurt dışında katılım bankacılığını temsil etmek, katılım bankacılığını tanıtmak ve bu konuda kamuoyunu aydınlatmak için çalışmalarda

¹²⁷ İsmail ÖZSOY, **Türkiye'de Katılım Bankacılığı**, 2009, http://www.tkbb.org.tr/download/TURKIYEDE_KATILIM_BANKACILIGI_EGT_NOTLARI_PROF_DR_I_OZSOY_22_Temmuz_2009.zip, s.14

¹²⁸ ÖNDER, a.g.e., s.245

bulunmak,

x. Bankacılık konusunda seminer, sempozyum, konferans ve eğitim programları düzenlemek,

xi. Müşteri haklarına dair hükümlerde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriklerine ilişkin usul ve esaslar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemleri, Kurulun uygun görüşünü alarak belirlemek,

xii. Üyeler ile bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere Birlikçe hazırlanan ve Kurulca onaylanan usul ve esaslar dahilinde hakem heyeti oluşturmak,

xiii. Katılım bankaları ve bankacılığı konularında resmi makam ve kuruluşlara istişari mahiyette mütalaa vermek,

xiv. Ekonomi, mali sektör ve bankacılık sistemindeki yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri izleyerek toplayacağı bilgileri üyelerine ve ilgililere ulaştırmak,

xv. Ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmaları yapmak ve yetkili mercilere önerilerde bulunmak.

3.2.5. Bağımsız Denetim Yapmaya Yetkili Kuruluşlar

T.C. Merkez Bankası Kanununun 43. maddesi 3098 sayılı kanunla değiştirildikten sonra, söz konusu değişiklikle bankaların, mali durumlarının gözetiminin ve denetiminin sağlanması amacıyla bağımsız dış denetleme yükümlülüğü getirilmiş bulunmaktadır. Bağımsız Denetim yapacak kuruluşlar Başbakanlıkça hazırlanan bir tebliğle belirlenmiş bulunmaktadır. Bankalar, Bağımsız Denetim Kuruluşuna hazırlattıkları raporları T.C. Merkez Bankasına göndermekle yükümlüdürler.¹²⁹

3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nun 2. maddesinde, gerçek ve tüzel kişilere ait

¹²⁹ YAVAŞOĞLU, a.g.e., s.100

teşebbüs ve işletmelerin mali tablolarının denetimini yapma yetkisi, serbest muhasebeci mali müşavirlere ve yeminli mali müşavirlere verilmiştir. Ayrıca, bu kanunun 12. maddesi, yeminli mali müşavirlere, gerçek ve tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs ve işletmelerinin mali tablolarının ve beyannamelerinin mevzuat hükümlerine, muhasebe ilkeleri ile standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartlarına göre incelendiğini tasdik etme yetkisi verilmiştir.¹³⁰

Bağımsız Dış Denetim kuruluşlarıyla ilgili kuralları TCMB görüşünü alarak BDDK düzenleyebilir. Dış denetimde görevlendirilecek kuruluşlar bakımından özel bir takım kuruluş koşulları öngörülmüştür¹³¹:

i. BDDK için öngörülen en az sermayenin %51 'i denetleme sorumluluğu bulunan sorumlu ortak ve başdenetçi niteliğini taşıyan kişiye ve denetçilere ait ve pay senetlerinin de ada yazılı olması gerekir.

ii. Ortaklığın çalışma alanı yalnızca yönetim danışmanlığı ve bağımsız denetim olmalıdır.

Denetleme işi, bir ya da birkaç ortağın kişisel sorumluluğu ve gözetimi altında yürütülür ve rapor, ilgili denetlemenin hukuki sorumluluğunu üstlenen ortaklarca imzalanır. Bağımsız denetim kuruluşları bankalar yasası uyarınca yaptıkları faaliyetlerden dolayı üçüncü kişilere verecekleri zararlardan sorumlu olurlar.¹³²

Bağımsız denetçiler, avukatlar gibi serbest meslek faaliyeti yürüten kişilerdir. Bağımsız denetçiler de mali tablolarını denetledikleri müşterilerinden, yaptıkları iş karşılığında ücret alırlar. Ancak, bağımsız denetçi ile avukat arasında büyük bir fark vardır. Avukat müşterisinin savunmasını üstlenirken, denetçi denetimi yapmada ve sonuçları raporlamada müşteriden bağımsız çalışır.¹³³

3.2.6.Sermaye Piyasası Kurulu

Sermaye Piyasası Kurulu, 1981 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

¹³⁰ ÇELİK, a.g.e., s.35

¹³¹ ÇELİK, a.g.e., s.37

¹³² ÇELİK, a.g.e., s.55

¹³³ ÇELİK, a.g.e., s.58

ile kurulmuştur¹³⁴. Yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan, idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici bir kamu kurumudur. İlgili olduğu bakanlık, Başbakan tarafından görevlendirilen Devlet Bakanlığı'dır. Merkezi Ankara'da olan kurulun İstanbul'da bir temsilciliği bulunmaktadır. Kurul'un temel görevi;

- i. Sermaye piyasasının güven açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını,
- ii. Tasarruf sahiplerinin yani yatırımcıların hak ve yararlarının korunmasını sağlamaktır.

Kurul'un mali özerkliği vardır. Kurul'un bütün giderleri özel bir fondan karşılanır. Menkul kıymet ihraççıları (şirketler, yatırım fonları, yatırım ortaklıkları) bu fona ihraç ettikleri menkul kıymetlerin binde ikisi tutarında ücret öderler. Fon gelirleri Kurul giderlerini karşılayamayacak durumda ise açık, Bütçeden alınan yardımla kapatılır. Kurumun temel amaçları;¹³⁵

- i. Sermaye piyasalarının işleyiş kurallarını belirlemek,
- ii. Piyasadan fon kullanan şirketlerin belli kurallara uygun olarak en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak,
- iii. Sermaye piyasasına yatırım yapan tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarını korumak,
- iv. Piyasaların adil ve etkin çalışmasını sağlamaktır.

Kurul kamuyu aydınlatma amacıyla verilen bilgilerin doğruluğunu izler. Muhasebe kayıtlarının şirketin gerçek durumunu yansıtmasını sağlamak amacıyla bağımsız denetim kuruluşları Kurul'a yardım ederler. Kurul yıllık, altı aylık ve üçer aylık dönemlerde açıklanan mali tabloların bilgilerinin doğruluğunu inceler.¹³⁶ Sermaye piyasası faaliyetinde bulunacak kurumların Kuruldan izin almaları zorunludur. Kurul,

¹³⁴ Eyüp YILMAZ, a.g.e., s.120

¹³⁵ Avni ZARAKOLU, **Bankacılar için Para ve Kredi Bilgisi**, 3.b.,Ankara: Bankacılık ve Ticaret H. Araş. E, 2003, s.65

¹³⁶ Gülfer ÖZŞAHİN, **Bağımsız Denetçinin Hata ve Hilelere İlişkin Sorumluluğu**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2004, s.98, SPK'nın yasal düzenlemeleri ve Denetim başlıklı ders kitapları ve diğer bilimsel yayınlar

- i. Yatırım ortaklıkları ve yatırım fonları
- ii. Gayrimenkul yatırım ortaklıkları,
- iii. Aracı kurumlar,
- iv. Portföy yönetim şirketleri, yatırım danışmanlığı şirketleri,
- v. Derecelendirme şirketleri,
- vi. Genel finans ortaklıkları,
- vii. Bağımsız denetleme kuruluşları,
- viii. Risk sermayesi yatırım fonu ve ortaklıklarının kuruluşuna ve faaliyete geçmesine izin verir.

İzin öncesinde Kurul aşağıdaki konuların doğruluğunu inceler ve şirketlerin;

- i. Başlangıç sermayesi,
- ii. Ortakların özellikleri,
- iii. Çalışanların deneyimleri,
- iv. Şirketin kanuni düzenlemelere uygunluğuna bakarak izin verir.

Sermaye Piyasası Kurulu, halka açık bankalarda denetim yapmaya yetkilidir. Sermaye Piyasası Kanunu'nun 22/d maddesinde "Sermaye piyasasında, gerektiğinde elektronik ortam da dâhil bağımsız denetim faaliyetine ilişkin esasları belirlemek; 1.6.1989 tarih ve 3568 sayılı Kanuna göre denetlemeye yetkili olanların, sermaye piyasasında bağımsız denetleme faaliyetlerinde bulunacak kuruluşların kuruluş şartlarını ve çalışma esaslarını Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği ile istişarede bulunarak belirlemek ve bu şartları taşıyanları listeler halinde ilan etmek" şeklindeki hükümlerle Kanun; Kurula, sermaye piyasasında bağımsız denetim faaliyetini düzenlemek konusunda görev ve yetki vermiştir.

Kurulun gözetimi

Sermaye piyasası ile ilgili bütün uygulamalarda menkul kıymet yatırımcısına zarar verecek davranışların incelenmesi Kurul tarafından icra edilir. Özellikle;

- i. Borsalardaki fiyat hareketliliği,
- ii. Kamuya açıklanmamış bilgilerin kullanılarak yapıldığı işlemler (içerden öğrenenlerin ticareti),
- iii. Kanuna aykırı olarak zamanında yapılamayan kamu açıklamaları,
- iv. Hisse senetleri fiyatları üzerinde manipülasyon yapılması veya yanıltıcı veya yanlış bilgiler yayılması,
- v. Kurul düzenlemelerine aykırı uygulamalara girişilmesi,
- vi. Sermaye piyasası kanunu ihlalleri: yetkisiz halka arzlar, yanlış bilanço açıklanması bu konular arasında sayılabilir.¹³⁷

Kurul Piyasaya Verilen Bilgilerin Doğruluğunu Gözetir;

Eğer görünürde yanlış yanıltıcı bilgilendirme varsa Kurul aşağıdaki yöntemleri kullanarak idari veya cezai yaptırımlar uygular.

Şirketten düzenleme yayınlamasını ister.

- i. Şirketin piyasaya verdiği bilgilerin tebliğlere aykırı olduğunu bildirerek dava açar.
- ii. Özel durumlarda şirketin doğru bilgileri yayınlamasına kadar borsada işlem görmesinin durdurulmasını borsadan ister.

¹³⁷ ÖZŞAHİN, a.g.e., s.100

Kurul Denetimleri Yürütür;

Kurul Başkanı herhangi bir anda denetleme başlatılmasını isteyebilir. Genellikle bir denetim piyasa gözetimi sonucunda ortaya çıkan konularda veya şirket aktivitelerinin takibi sonucunda veya şikâyetler sonucunda başlatılır. Kurul'un denetleme ve inceleme yapan uzmanları;¹³⁸

- i. İşlemlerin yapıldığı yerde inceleme yapma,
- ii. İstedikleri bütün dokümanları kendilerine sunulması ve istenen dokümanlardan bir kopyasını alma,
- iii. Bilgi verecek kişileri çağırarak görüşme yapma

Yetkilerine sahiptir.

Kurul denetim için işbirliği içinde bulunduğu yabancı kuruluşlardan ve diğer ülke içi kurumlardan bilgi isteyebilir.

Denetleme Sonucunda Kurul;

- i. Bir yaptırım koyabilir,
- ii. Konuyu kapatabilir,
- iii. Konuyu kanuni takibat yapılmak üzere mahkemeye verebilir,
- iv. Uyarıda bulunabilir.

Kurul Koruyucu Önlemler Alabilir;

- i. Verdiği izinleri kaldırabilir yani geri çeker,
- ii. Zararın tazminini isteyebilir,
- iii. Mahkemedен; varlıkların dondurulmasını isteyebilir,

¹³⁸ ÖZŞAHİN, a.g.e., s.102

- iv. Yapılan sermaye piyasası faaliyetini durdurabilir.

3.2.7. Türkiye Bankalar Birliği

Türkiye Bankalar Birliği 1958 yılında Bankalar Kanunu'nun 57. maddesi hükümlerine göre kurulmuştur. Türkiye'de faaliyette bulunan tüm bankaları temsil eden tüzel bir kişiliğe sahiptir. Birliğin amacı, serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları doğrultusunda bankaların hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir.¹³⁹

Türkiye'de çalışan bütün bankalar Birliğe üye olmak, statü hükümlerine uymak ve Birliğin yetkili organlarının alacağı kararları uygulamak zorundadırlar. Bankalar, 4389 sayılı Kanun'un 19.1. Maddesine göre faaliyet izni aldıkları tarihten itibaren 1 ay içinde üye kayıtları yapılmak üzere Birliğe başvurmak ve son bilançolarını göndermek zorundadırlar. Bankalar, Birlikte yönetim kurulu başkanı, murahhas üye, genel müdür veya genel müdür vekillerinden birisi tarafından temsil olunur. Birliğin organizasyon yapısı, Yönetim Kurulu, Yönetim Kurulu Üyeleri ve Denetçiler ile Genel Sekreterlik ve altındaki birimlerden oluşmaktadır. Genel Kurul senede bir kere toplanır ve Birlik Genel Kurulu üye bankaların temsilcilerinden oluşur. Her bankanın genel kuruldaki oy hakları yılsonu bilançolarında yer alan aktif toplamının sektör aktif toplamına bölünmesiyle bulunur. Yönetim Kurulu, 13 bankanın temsilcilerinden olmak üzere, Genel Kurul'da gizli oyla seçilirler. Ayrıca 3 denetçi de aynı toplantıda seçilir. Yönetim Kurulu üyeleri iki yıl için seçilirler ve Kurul Birliğin yürütme organıdır. Yönetim Kurulu Başkan, Yönetim Kurulu üyesi bankaların genel müdürleri arasında Yönetim Kurulu'nca ismen belirlenerek seçilir. Yönetim Kurulu Başkanlık süresi, Yönetim

¹³⁹ Türkiye Bankalar Birliği, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007", <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/tbb50yil.pdf> (05.03.2010), s.177

Kurulu'nun süresi ile sınırlıdır. Seçimde her üyenin bir oy hakkı vardır.¹⁴⁰ Birlik işlevleri Genel Sekreterlik tarafından yürütülür. Genel Sekreteri Yönetim Kurulu atar. Birliğin işlevleri:

- i. Bankacılık mesleğini geliştirmek gayesiyle gerekli önlemleri almak, Bankacılık sektörünün eğitim gereksinimlerini karşılamak,
- ii. Bankalararası ilişkilerde mesleki dayanışmayı güçlendirmek, üyeleri arasında haksız rekabeti ortadan kaldırmak için gerekli bütün önlemleri almak ve uygulamak, bankalar arasında çıkabilecek anlaşmazlıklarda, tarafların isteği ile hakem atamak veya hakemlik yapmak,
- iii. İç ve dış ilişkilerde Türk bankacılığını temsil etmek ve tanıtmak için gerekli girişimlerde bulunmak, gerektiğinde kamuoyuna bankacılık konusunda aydınlatıcı bilgi vermek,
- iv. Banka ve bankacılık ile ilgili olan konularda resmi makam ve kuruluşlara istişari mahiyette mütalaa vermek,
- v. Ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmaları yapmak ve yetkili mercilere önerilerde bulunmak,
- vi. Üye bankalar için, gerektiğinde başvurulacak bir bilgi ve referans kaynağı görevini üstlenmek. Sektörü ulusal ve uluslararası komisyonlarda oluşturulacak olan "teknik ekipler" ile temsil etmek,
- vii. Bankacılık alanında uluslararası yasal, örgütsel ve teknolojik gelişmeleri izlemek.

3.3. Azerbaycan Merkez Bankasının Denetim ve Gözetim Politikası

Azerbaycanda bankaların dış denetim kontrolünü 1992 yılda Mart ayında kabul olunmuş “Bankaların faaliyeti ve Merkez Bankası hakkında Kanunla” Azerbaycan Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilmektedir. Reeskont faiz oranları, Merkez

¹⁴⁰ Türkiye Bankalar Birliği, a.g.e.,s.178

Bankasına mali piyasada faiz oranlarının belirlenmesine, zorunlu karşılıklar ise piyasada gereksiz para yığılmasına, enflyasyonun kontrolünün sağlanmasına, bankaların likidite ihtiyaclarının karşılanmasına, açık piyasa işlemleri vasıtasıyla ise kısa vadeli döviz işlemlerinin, özellikle repo ve ters-repo işlemlerinin gerçekleştirilmesine yönelik araçlardır. Mali piyasada Azerbaycan'da bankalara denetimi sadece Merkezi Banka tarafından yapılmaktadır. Azerbaycan Merkez Bankası para kredi politikasının 3 temel araçla gerçekleştirilmektedir. Bu araçlar :

- i. Reeskont faiz oranları,
- ii. Zorunlu karşılıklar,
- iii. Açık piyasa işlemleri'dir

11 Şubat 1992 yılında başkanlık kararı ile kurulan ve 1995 yılında bağımsızlık kazanan Azerbaycan Merkez Bankası (Milli Bank), para politikalarından, finans sektörünün denetlenmesinden ve en önemlisi ulusal para manatın değerinin korunmasından sorumludur. Azerbaycan Merkez Bankası 400 Milyon Ruble sermaye ile kurulan ve sermayesinin tamamı devlete ait olan bir tüzel kişiliktir (Milli Bank nizamnamesi md.3/3). Merkez Bankası, çalışmalarını Aralık 2004 tarihli Merkez Bankası Kanunu çerçevesinde yürütmektedir. Azerbaycan Milli Bankası, hukuki altyapısını oluşturan "Milli Banka hakkında kanun" en son düzenlemeler ile 10 Aralık 2004 de kabul edilen ve 22 Aralık 2004'den itibaren yürürlüğe giren kanun esasında işlemlerini sürdürmektedir. 12 bölüm ve 66 maddeden oluşan yeni kanun Milli Bankanın hukuki vaziyetini, amaç ve fonksiyonlarını, devlet kurumları ile ilişkisini, milli bankın sorumluluk ve faaliyetlerinin şeffaflığının artırılması göz önünde tutulmuştur. Azerbaycan Milli Bankası 7 kişiden oluşan yönetim kurulu tarafından yönetilir. Yönetim kurulu üyeleri cumhurbaşkanının önerisiyle Azerbaycan Meclisi tarafından tayin edilir. Yönetim kurulu görev süreleri 5 yıl olan yöneticiler başkan, dört yardımcı ve dışarıdan iki kişiden oluşur.

Bankacılık sisteminin yönetilmesi ve denetim yetkisi ülkede tamamen Merkez Bankası tarafından yürütülmektedir. Bankaların harici ve dahili her türlü işlemleri Azerbaycan Merkez Bankası'nın (Milli Bank) denetim ve kontrolüne tabidir. Bankalar

birbirleri nezdinde yabancı para cinsinden hesap açabildikleri halde Azerbaycan para birimi Manat cinsinden hesap açamamaktadırlar. Bu işlemler, Milli Bank kanalıyla yapılmakta, ancak Milli Bank'ta bu bakiyelere faiz yürütmediğinden kredi faizlerini, dolayısıyla kredi maliyetlerini aşağı çekme imkanı olmamaktadır.

Bankanın Temel Fonksiyonları;

Azerbaycan Merkez Bankası para politikasının tanzimi, para değerinin istikrarı ve bankaların bankası olmak gibi başlıca fonksiyonları görmektedir. Bankanın temel vazifeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- i. Milli parayı tedavüle sürmek,
- ii. Devletler arası ödeme sisteminin kurulmasını ve işlemlerini sağlamak,
- iii. Mili paranın değerini ve faiz oranlarının istikrarını korumak için gerekli para politikalarını belirlemek ve uygulamak,
- iv. Ticari bankaların kredilendirilmesi ve denetlenmesini sağlamak,
- v. Devletin Mali idareciliğini yapmak,
- vi. Devletin döviz ve altın rezervlerini muhafaza ve idare etmek.
- vii. Merkez Bankası belirlenen bu görevleri yerine getirebilmek için gerekli

Düzenlemeleri yapmakta ve uygulamaktadır. Her yıl ‘‘Para Kredi Politikasının Başlıca Hedefleri’’ adını taşıyan esaslar çerçevesinde parlamento onayı ile para politikalarını yürütmektedir.

3.3.1. Azerbaycan Merkez Bankasının Denetim Süreci

Azerbaycan Merkez Bankasının politikasının amacı, bankaların faaliyetinde risk yönetimi incelemek, bankaların mali durumunu, kredi veren ve mevduat sahiplerine tehlike yaratabilecek banka faaliyetine gözetimi sağlamaktır.¹⁴¹ Denetim süreci bir bankanın yönetim yapısının değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Merkez Bankası her bir bankada yılda bir defa denetim gerçekleştirir. Merkez Bankasına sunulan aylık banka statistik raporlarının analizi ve temeli belirli olan diğer

¹⁴¹ Azerbaycan Merkez Bankası, Azerbaycan Merkez Bankasının Denetim Süreci, 2010, http://www.cbar.az/assets/100/Az_rbaycan_Respublikas_n_n_Merkezi_Bank_haqq_nda.pdf (07.05.2010), s.7

veriler bazında banka aktiflerinin yitirilmesi tehlikesi olduğu, aynı zamanda banka aktiflerinin kalitesini ve mali durumunu belirleyen göstergelerin keskin ve devamlı olarak zayıfladığı, bankanın üslendiği sorumlulukların ve ödemelerinin yapılması için önemli olan likidite yöntemlerin önemli düzeyde yahut devamlı olarak düştüğü bankanın yönetim yapısında onun aylık yönetilmesine tehlike oluşturabilecek durumların ortaya çıktığı belirlendiğinde Merkez Bankası bankalarda (planlaştırılmayan) denetim yapabilir.

Banka faaliyetinde denetim kompleks (karmaşık) ve tematik (amaçlı) olabilir.¹⁴²

Kompleks denetim, bankanın genel durumunun, öz sermaye, aktif, yönetim, kar, likidite ve riske duyarlılık göstergelerinin değerlendirilmesin, aynı zamanda onun faaliyetinin banka mevzuatına uygunluğunu belirlemek için banka faaliyetinin tüm alanlarını kapsayan kapsamlı denetimdir.

Tematik (amaçlı) denetimler, banka faaliyetinin somut alanına ve çeşidine yönlendirilmiş denetimdir. Planlaştırılmış denetimlerin yıllık grafiği Merkez Bankası denetimi alanında yetkisi olan görevli kişi (bundan sonra- Merkez Bankasının yetkilisi) tarafından onaylanmaktadır. Denetimle Merkez Bankasının banka kontrolü görevini yapan yapı bölümü tarafından gerçekleştirilir. İhtiyaç oldukça, denetime Merkez Bankasının başka yapı bölümlerinin uzmanları da katkı sağlayabilir. Kompleks denetimin periyodikliği bankada gerçekleştirilmiş son denetimin sona erdiği tarihten gelecek denetime kadar olan zaman biçimi anlamına gelmektedir. Banka faaliyetinin denetimi 45 (kırk beş) takvim gününde gerçekleştirilir. Denetim süresi denetim görevini imzalayan Merkez Bankasının yetkilisi tarafından 30 (otuz) takvim gününe kadar ertelenebilir. Denetimler iş günü ve bankanın iş vakti süresinde yapılır.

3.3.1.1. Merkez Bankasının Denetime Hazırlık Prosedürü

İlk etapta bankada yapılacak denetimin çeşidi ve kapsanılacak alanlar, aynı zamanda onun sürekliliği, zamanı ve denetimle ilgili diğer sorunlar belirlenir. Banka

¹⁴² İlyas ADEMLI, **Bağımsız Denetim Ve Temel Unsurlar**, Bakü: Alov Yayınları, 2006,s.157

denetimi Merkez Bankası tarafından denetim yapılması gereken bankanın önceden uyardırmakla ve uyarılmadan gerçekleştirilebilir. Bankanın denetimi ile ilgili önceden uyarı, denetimin başlamasına 10 (on) takvim günü kala bankaya yazılı olarak iletilir. Uyardırmada denetimin tarihi, çeşidi ve süresi belirtilir.¹⁴³

Bankada aktiflerin kaldırılması, kalitesi ve mali durumunu tanımlayan verilerin kötüleşmesi, sorumlulukların yerine getirilmemesi ve ödemelerin uygulanmaması, aynı zamanda devletin istihparatı kara borsa işlemlerinin yapılmasına, terörün finansa edilmesi durumlarının araştırılması seçim hesaplarının rejimine dikkat edilmesine ve başka sorunları ile ilgili denetimler Merkez Bankası tarafından önceden uyarılmadan gerçekleştirilebilir.

Banka denetimi için denetim grubu oluşturulur. Grubun yapısı ve sayısı denetim çeşidi (kompleks ve tematik), bankanın ve yapılacak işin kapasitesi ve onun niteliğine bağlıdır. Denetimin yapısına, karşılıklı ilkeler bazında Merkez Bankasının denetim alanında iş birliği hakkında sözleşme yaptığı diğer ülkenin banka düzeni ve kontrol organlarının uzmanları da katılabilir. Denetim grubuna dâhil olan uzmanların denetlenecek banka ile direkt veya dolaylı ile yakın akrabalık ilişkisi ve ticari çıkarları olmamalıdır.¹⁴⁴

Denetim grubunun başkanı “denetim misyonunu” ve “iş planını” oluşturur. “Denetim misyonu”nda bankanın faaliyetinde denetlenecek alanlar belirlenir. Grubun “iş planını” her bir grup üyesine görevlerin bölümünü, gerekli işlemlerle ilgili talimatları ve denetim zamanı grubun faaliyet programını yansıtmaktadır. İş planında bazı sorunların çözümü için gerekli olan zaman planlaması yapılır ve bölüştürülür.

3.3.1.2. Merkez Bankasının Denetim Sonuçlarının Resmileştirilmesi

Denetim sona erdikten sonra denetim grubu bankanın yönetim kurumunun başkanı ve denetimin kapsadığı alana sorumlu olan kişiler ile sonuç üzerine tartışmalar yapılır. Denetim grubunun üyeleri denetimin ilk sonuçları ve bankanın denetime alınmış

¹⁴³ Azerbaycan Merkez Bankası, Merkez Bankasının Denetime Hazırlık Prosedürü, 2010, <http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010), s.6

¹⁴⁴ Azerbaycan Merkez Bankası, Merkez Bankasının Denetime Hazırlık Prosedürü, 2010, <http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010), s.9

alanları ile ilgili ilk fikirlerini iletirler. Tartışmalar süresince denetim grubunun başkanı denetim sonucunda belirlenmiş sonuçları önem düzeylerine göre bölüştürür ve bankanın hangi faaliyet alanı ya da alanlarında yüksek riske maruz kaldığı belirlenir

Bankada gerçekleştirilen her bir denetimin sonuçları yazılı şekilde iki kopyada yapılmış denetim hakkında raporda yer almaktadır. Denetim hakkında rapor, “Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasının Denetleme ve Gözetleme Mevzuatı”nın 3.6. maddesinde belirlenmiş süre sona erdikten sonra 30 (otuz) takvim günü sürecinde denetim grubunun başkanı tarafından oluşturulur. Denetim hakkında rapor kolay okunmalı ve anlaşılır olmalıdır. Sonuçlar somut olaylar ve rakamlardan temel alınmalıdır. Denetim hakkında raporun temel amacı aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır;

- i. Bankanın mali ve operasyonlarının sonuçları ile ilgili fikir oluşturmak;
- ii. Denetimin sonuçlarını Merkez Bankası ve bankanın yönetimine ulaştırmak;
- iii. Bankanın yönetiminin dikkatini talep eden alanları belirlemek ve geliştirmek için öneriler sunmak.¹⁴⁵

Denetim hakkında rapora denetimin kapsadığı alanlar, denetim sürecinde bu alanda oluşmuş değişiklikler, ortaya çıkarılmış yasal ihlaller ve eksiklikler hakkında kapsamlı ve nakil bilgiler dâhil edilebilir.¹⁴⁶ Denetim hakkında raporda ortaya çıkarılmış yasal ihlaller, eksiklikleri ortadan kaldırmak için banka tarafından yapılması gereken işler, yürütümğü prensipleri ve yapılacak işlerden sorumlu yetkili ile ilgili bilgiler dâhil edilebilir. Denetim hakkında rapor denetim grubunun bütün üyeleri tarafından imzalanır. Denetim hakkında raporun bütün sayfaları numaralandırılır ve raporun bütün sayfaları denetim grubunun başkanı tarafından imzalanır. Denetim hakkında rapor denetim grubunun başkanı tarafından bankanın uygun yöneticisine resmi olarak sunulur veya bankaya iletilir. Banka 10 (on) takvim günü sürecinde denetim

¹⁴⁵ Azerbaycan Merkez Bankası, Merkez Bankasının Denetim Sonuçlarının Resmîleştirilmesi, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(07.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(07.05.2010)), s.12

¹⁴⁶ Azerbaycan Merkez Bankası, Merkez Bankasının Denetim Sonuçlarının Resmîleştirilmesi, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(07.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(07.05.2010)), s.15

hakkındaki raporu inceler ve raporu imzalayarak Merkez Bankasına sunar.

Bu süreçte, Merkez Bankası raporun kendinde olan kopyasından yararlanarak raporla ilgili notlar edinir. Denetim raporunda, eğer banka yetkilisinin sonuçlar hakkında bir itirazı söz konusu olursa raporu imzalayarak rapora ilgili itirazına dayanak olan belgeleri dâhil eder. Denetim grubu ile banka arasında denetimin sonuçlarına bağlı fikir ayrılığı ve bankanın itirazı olursa Merkez Bankası bununla ilgili tartışmalar düzenleyebilir.

Tartışmaların sonuncuna uygun olarak rapor revize edilebilir. Denetim sonuçları ile ilgili Merkez Bankası sonuç kararını yukarıda adı geçen Merkez Bankası yasası ve Bankalar hakkında Kanun 5 ve 9. maddesi gereğince belirlenmiş süre dolduktan sonra 30 (otuz) takvim günü içinde kabul eder ve bununla ilgili yazılı rapor gönderir.

Denetim hakkındaki rapor Merkez Bankasının izni olmadan açıklanamaz. Denetimin sonuçları üzerine mahkemeye itiraz edildiği ve mahkeme kararlarının bulunduğu durumlardan başka, denetim hakkında rapora sadece bankanın yöneticileri ve uygun yetkilileri ulaşabilir.

3.3.2. Azerbaycan Bankalarında İç Denetimin Yapısı

Denetimin Komitesi ve İç Denetim Departmanı Bankanın iç denetim sistemine dahildir¹⁴⁷.

Denetimin Komitesinin yetkileri aşağıdaki maddelerde verilmiştir

- i. İç Denetim Bölümünün mevzuatının yapılması (Denetim Komitesi tarafından onaylanır);
- ii. İç Denetim Bölümünün faaliyetinin kontrol edilmesi, ayrıca denetim planlarının onaylanması;
- iii. Dış denetim uzmanları ile ilişkiler; denetim iş planlarının, denetim

¹⁴⁷ Azerbaycan Merkez Bankası, "İç Denetim Sisteminde Komite Ve Kuruluşların Faaliyeti", **Ekonomi Dergisi**, sayı 4, 2004, s.25

sonuçlarının ve önerilerinin onaylanması;

iv. Dış denetim uzmanların seçilmesi ile ilgili, Gözetim Komisyonuna önerilerin verilmesi;

v. Kontrol bölümleri ile görüşmelerin yapılması ve onlara bankanın yönetim yapısı ve faaliyet sistemi hakkında bilginin verilmesi;

vi. Gözetim Komisyonu, Yönetim Kurulu, İç Denetim Bölümü dış denetim uzmanları ve kontrol bölümü arasında ilişkinin sağlanması;

vii. Gözetim Komisyonu sürekli olarak komitenin faaliyetinin sonuçları ile ilgili raporların yapılması.¹⁴⁸

İç Denetim Bölümü banka içinde iç denetim işini gerçekleştirmektedir. İç Denetim Bölümü denetleme planlarını yapar, onları gerçekleştirir ve denetimin sonuçları ile ilgili belgeleri yönetime sunar.

İç Denetim Bölümü iç kontrol sisteminin bir bölümüdür ve bankaların düzenleyici, yönetici ve kontrol taleplerini gözetiminin uygunluğunu bağımsız olarak değerlendirir.

İç Denetim Bölümü özellikle aşağıdakileri değerlendirmektedir:

i. Bankanın iç kurallara ve risklerin yönetilmesine (ölçülebilen ve ölçülemez) uygun faaliyetini;

ii. Mali ve yönetim bilgilerinin, ayrıca dış kullanıcılara verilen raporların güvenilirliği, tamlığı, doğruluğu ve zamanında oluşturulmasını;

iii. Elektron enformasyon sistemlerinin devamlılığına ve güvenliliğine hizmet eden bölümlerin faaliyetleri..

İç Denetim Bölümü faaliyeti geniş alanlı olsa da iç kontrol politikası dışında bankanın politikasının belirlenmesine katılamaz ve genellikle bankanın politikasını veya

¹⁴⁸ Azerbaycan Merkez Bankası, "İç Denetim Sisteminde Komite Ve Kuruluşların Faaliyeti", **a.g.e**, s.26

onun uygunluğunu doğrudan eleştirmek yetkisine sahip değildir.¹⁴⁹

Aşağıda iç denetimin bazı türleri bulunmaktadır.¹⁵⁰

i. Mali iç denetim: Amacı hesaplama sistemlerini, ayrıca mali raporların güvenilirliğini değerlendirmektir;

ii. Yasal kuralların gözlenmesi iç denetimi: Amacı yasalara, talimatlara, kural ve süreçlere gözlenmesini sağlamak için yapılmış sistem ve süreçlerin kalitesini ve uygunluğunu değerlendirir;

iii. Operasyon iç denetimi: Amacı sistem ve süreçlerin kalitesini ve uygunluğunu değerlendirmek, kurumun yapısını analiz etmek ve iç denetim işi ile ilgili yöntemlerin uygunluğunu değerlendirmek;

iv. Yönetim iç denetimi: Amacı yöneticilerin risklere ve kontrole ilgili yaklaşımını değerlendirir;

İç denetim Bölümü banka yapısının bütün bölümlerinde bankanın faaliyetini kontrol etmek ve değerlendirmek hakkına sahiptir. Bu nedenle iç denetim bölümü iç denetimin sadece bir çeşidi olarak kavranmalı ve iç denetimin amaçlarından bağımlı olarak en uygun iç denetim çeşidini kullanmalıdır. Ek olarak İç Denetim Bölümü kendi faaliyetini bankanın bölümlerinin denetimi ile sınırlandırmaz, banka içi faaliyetlerle ilgili bütün görevleri ilişkin faaliyetin denetimine de odaklanmaktadır.

İç denetim bölümünün gerçekleştirdiği iç denetimin çeşitleri iç denetim bölümü yöneticileri tarafından belirlenir ve risklerin değerlendirilmesi (ayrıca iç kontrol durumunun değerlendirilmesi), dış denetimin sonuçları, düzenleyici kurumların denetimlerinin sonuçları veya diğer olaylar ve durumlar göz önünde bulundurulur. İç denetim denetlemesi aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

¹⁴⁹ Azerbaycan Merkez Bankası, "İç Denetim Sisteminde Komite Ve Kuruluşların Faaliyeti", a.g.e, s.27

¹⁵⁰ Azerbaycan Merkez Bankası, "İç Denetim Sisteminde Komite Ve Kuruluşların Faaliyeti", a.g.e s.27

Tablo 2: Azerbaycan Merkez Bankasının İç Denetimin Sınıflandırılması

Tür	Tanım
İç denetim	İç denetimin amacı, mali ve operasyonel kontrolün kapsamlı araştırılmasıdır.
Sınırlanmış denetleme	Sınırlanmış denetimin boyutu iç denetimle kıyaslamada daha az alanı kapsamaktadır. Sınırlanmış denetleme kontrolün temel sonuçlarından dayanarak iç denetim kontrolüne devrilebilir
Sürekli iç denetim	Sorgu ve Gözetim analizi ve oluşabilir risk durumlarının analizi
Özel proje	Sade iç denetimin ölçüsüne uygun olmayan uzun süreli, kapsamlı şekilde yönlendirilmiş projelerdir. Denetlemenin ölçüsü ve ışın amacı İç Denetim Bölümü başkanı tarafından belirlenir.
Gerekli proje	Sade iç denetimin boyutuna uygun olmayan belirli risklerin ve sorunlara odaklanan kısa süreli, sınırlı ölçekli denetlemedir. Projenin boyutu Yönetim Kurulu tarafından belirlenir ve onun talebi üzerinde de gerçekleştirilir.

Kaynak: Azerbaycan Merkez Bankası,“İç Denetim Sisteminde Komite Ve Kuruluşların Faaliyeti”, **Ekonomi Dergisi**, sayı 4, 2004, s.29

İç Denetim Komitesi Başkanının gerçekleştirdiği bütün projeler üzerine yıllık iç denetim planı yapılmaktadır. Planlanan iç denetimin zamanı ve gerçekleştirilme süresi iç denetim planında yer almalıdır. Bu plan iç denetiminin bankanın önemli faaliyetleri ve ilgili riskleri konusunda tutumunu onaylayan kontrol risklerinin değerlendirilmesi temel alınmıştır.¹⁵¹

İç Denetim Komitesinin Başkanı risklerin değerlendirilmesine ilişkin yöntemlerin prensiplerini yazılı şekilde belirlemekte ve iç kontrol sisteminde veya iş sürecinde ortaya çıkan değişiklikleri yansıtmakta bununla birlikte faaliyetlere ait yeni alanları kapsayacak şekilde bunları devamlı olarak güncellemektedir. Risk analizi, bankanın bütün faaliyetini ve yapısını, ayrıca genel iç kontrol sistemini kapsamaktadır. Risk kontrolü analizinin sonuçlarına göre, banka için denetlenecek faaliyete ilişkin risk olasılığını içeren yıllık iç denetim planı oluşturulur.¹⁵²

Riske yönelik iç denetim aynı zamanda bankanın mali ve operasyon risklerini

¹⁵¹ ADEMLI, a.g.e.,s.175

¹⁵² ADEMLI, a.g.e., s.177

de kapsamakla birlikte bunlar sınırlı olan İç denetim bölümünün işini verimli kılmaktadır. Bu yaklaşmanın amacı İç denetim bölümü imkânlarını yüksek olasılıklı riskin veya iç denetimin yapılmasından daha fazla faydalanılacak alanlar üzerinde odaklanmaktır. Olasılıklı riske sahip alanların denetimi daha az kapsamlı ve daha geniş zaman diliminde yapılır

İç denetim planında aşağıdaki maddeler göz önünde bulundurulmalıdır:

- i. İç denetim planı zamanında olasılıklı gelişme ve yenilikler;
- ii. Yeni faaliyetlerden oluşan yüksek olasılıklı riskler;
- iii. Uygun zaman çerçevesinde bankanın bütün önemli faaliyetlerinin ve bileşenlerinin denetimini yapmak talebi.
- iv. İç denetim planı gerçek olmakla birlikte yönetimin talebi ile özel denetlemeler gibi diğer projeler ve faaliyetler üzerindeki zaman bütçesini ve önerileri kapsamalıdır. İç denetim planı sürekli olarak analiz edilmeli ve gerekli oldukça revize edilmelidir
- v. İç denetim planı, İç Denetim Komitesi tarafından onaylanmalıdır. Yönetim kurulu, İç Denetim Bölümünün bütçesini hakkında İç Denetim Komitesi ile anlaşmalı ve iç denetim planı ile talep edilen imkânların temin edilmesini sağlamalıdır.¹⁵³

Bankanın iç denetim süreçleri aşağıdaki gibidir:

- i. Planlama süreçleri;
- ii. Olayların ortaya atılması süreçleri;
- iii. Dokümantasyon süreçleri;
- iv. Denetleme süreçleri;
- v. Değerlendirme süreçleri;

¹⁵³ ADEMLI, a.g.e.,s.177

- vi. Sonuçları belirleme süreçleri;
- vii. Rapor yapma süreçleri.

İç denetim kuralları konusunda bilgi elde etmek için kullanılan süreçler aşağıdakileri kapsamaktadır:

- i. Sorgu ve sunum;
- ii. Gözetim;
- iii. Destekleyici ve diğere belgelerin kontrolü;
- iv. Kontrol kurallarının tekrar uygulanılması.

Devamlılık (substantiv) prosedürleri, muhasebe belgelerinin ve raporların doğruluğunu ve gerçekliğini belirtmektedir. Bu çeşit prosedüre müşteri hesabındaki muhasebe notlarının destekleyici belgelere uygunluğunun kontrolünü örnek olarak gsterilebiliriz.

Devamlılık (substantiv) prosedürleri aşağıdaki maddeleri kapsamaktadır:

- i. Sunum;
- ii. Analitik süreçlere;
- iii. Operasyonların ve artıkların kapsamlı denetimi;
- iv. Destekleyici ve diğere belgelerin denetimi;
- v. Fiziksel denetim;
- vi. Dış onaylama;
- vii. Tekrar gerçekleştirme.

3.3.3. Özel Bankalarda Denetleme Süreçleri

Özel bankalarda denetimin görevi, bankaların emniyetli ve sağlam bir şekilde

faaliyet göstermelerini ve işlerinin gerektirdiği riskleri karşılayabilecek miktarda sermaye ve rezerv tutmaların sağlama fonksiyonudur. Güçlü ve etkili bankacılık denetimi, piyasadan sağlanması mümkün olmayan bir kamusal faydadır. Etkili bir makroekonomik politikayla birlikte ülkelerin mali istikrarı için son derece önemlidir. Bankacılığın denetimi maliyetli bir iştir, ancak yetersiz denetimin maliyetinin daha da fazla olduğu ispatlanmış bir gerçektir.¹⁵⁴ Kural olarak denetim ve gözetim birbirinden ayrı kavramlar olmakla beraber uygulamada birlikte dikkate alınmaktadır. Denetim belli aralıklarla banka içi ve dışı denetim elemanlarınca banka tarafından yapılan işlemlerin ve bunlara ilişkin kayıtların yasal düzenlemelere uygunluğunun sağlanmasının teminine yönelik bir işlemdir.

Aşağıda iç denetim testlerini oluştururken İç Denetim Bölümü tarafından göz önünde bulundurulması gereken genel iç denetim prosedürlerinin listesi bulunmaktadır.¹⁵⁵

a) Sorgu ve sunum;

Sorguya yapı bölmelerinin başkanlarından ve diğer işçilerden hem sözel, hem de yazılı şekilde gerekli bilgilerin ve sunumun alınmasını kapsamaktadır. Sorgular aşağıdaki amaçla yapılabilir:

- i. İç denetim objesinin operasyonları konusunda bilgilere ulaşılması;
- ii. Sistemlerin güvenilirliği konusunda ispata ulaşılması;
- iii. İç denetim işinde ortaya çıkan sorunların konusunda açıklamalara ulaşılması.

Sorgu ve sunum sonucunda ulaşılmış bilgiler belirli ispatlamalar talep edilmektedir.

b) Gözetim

¹⁵⁴ Azerbaycan Merkez Bankası, Özel Bankalarda Denetleme Süreçleri,2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(07.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(07.05.2010)), s.44

¹⁵⁵ Azerbaycan Merkez Bankası, Özel Bankalarda Denetleme Süreçleri, a.g.e., s.46

Sistemleri kapsayan çeşitli iç kuralların faaliyetlerinin gözlemlenmesi aşağıdaki maddelerin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

i. Uygulanmasının veya var olduğuna belgelerle ispat edilemeyen kontrol kurallarının yürütüldüğüne dair ispatı

ii. Diğer kuralların yürüldüğünün ispatı. Bu ispat türünün kalitesi iç denetim ancak gözetleme yaparsa, ayrıca denetimin yapıldığı bölümlerin şefleri ile onların misyonlarına ait özelliklerin tartışılması ile olumlu hale gelmektedir.

iii. Bankanın aktiflerinin varlığı, kalitesi ve durumu ile ilgili ispatı içermektedir.¹⁵⁶

Gözetimin uygulandığı durumlarda yüksek güvenilirlikli ispatlar elde edilmektedir, ancak diğer zamanlarda faaliyetle ilgili hiç bir kanıt sağlanamamaktadır. Sonuç olarak gözetim zamanı kontrolün gerçekleştirilmesi konusunda kanıt ulaşırsa, kontrol kurallarının zaman içinde sürekli olarak faaliyet göstermesi ile ilgili kesinliğe ulaşmak için ek iş talep edilmektedir

c) Analitik Süreç

Analitik süreç diğer gerekli bilgilerin elde edilmesinde kullanılmakta olup bilgilerin araştırılması ve değerlendirilmesi dâhildir. Analitik süreç aşağıdakileri belirlemek için uygulanır:

- i. Beklenilmeyen farklar;
- ii. Beklenen farkın var olmaması;
- iii. Olasılıklı yanlışlıklar;
- iv. Olasılıklı uygunsuzluklar veya yasak kurallar;
- v. Diğer akılda bulundurulmayan ve tekrarlanmayan operasyonlar veya

¹⁵⁶ Azerbaycan Merkez Bankası, Gözetim, 2010, <http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/> (07.05.2010), s.47

olaylar.

Analitik prosedürlar aşağıdakileri kapsamaktadır:

i. Genel mantık üzerine denetlemeler- İç ve dış bilgileri toplayarak artanı ve fiyatı tahmin ederek tutarlılığın kontrolü. Örneğin orta aylık hesap artanı ve orta aylık faiz derecelerini kullanmakla, müşteri hesabında olan artan faizin tahmininin hesaplanması, sonra tahmini hesaplamanın gerçek rakamla uygunlaştırılması.¹⁵⁷

ii. Meyillilik analizi- Uygun olmayan devreleri belirlemek için kıyaslanabilen bilgilerin belirli zaman kesitinde analizi.

iii. Katsayıların analizi- Örneğin, işçilerin sayısı ile genel maaş gideri arasındaki ilişki

iv. Tasarruf analizi- Bilgilerin tutarlılığını değerlendirmek için tasarruf ve hizmetler hakkında bilgilerin uygulanması.

d) Belgelerin ve Notların Kontrolü

Operasyon veya bilançonun bulunduğu belgeler ve diğer notlar dayanıklı ispat veya kontrol ispatını elde etmek için denetlenmektedir. Dayanıklılık ispat, operasyon veya bilançoda gösterilen farklı sistem gelirlerinin doğruluğunu ispat etmektedir. İç denetim imzaların veya diğer göstericilerin var olması hakkında ispata ulaşmak için belgeleri denetlemekle birlikte kontrolün gerekli kurullarla göre uygulanmasını belirleyebilmektedir.

e) Fiziksel Denetleme

Maddi aktiflerin hesaplanması (kasa gibi) veya fiziksel denetleme ve sonuçların bankanın hesaplama notları ile kıyaslanması sıkı durumlarda böyle aktiflerin var olması konusunda doğrudan kanıtla sağlanabilir. Aynı zamanda, iç denetim fiziksel denetleme aktiflerinin var olmasını kanıtlanırsa, ilgili aktiflerin kime ait

¹⁵⁷ Azerbaycan Merkez Bankası, Analitik Süreç, 2010, <http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/> (07.05.2010), s.48

olduğunun kanıtlanamadığı unutulmamalıdır. Aktiflerin kime ait olduğunu belirlemek için daha sonra ek denetlemeler talep edilebilir.

f) Tekrar Uygulama

Tekrar uygulama, operasyonun doğruluğunu sağlamak için kontrol kurallarının ve operasyon misyonunun tekrar yapılması demektir. Tekrar uygulama iki biçimde gerçekleştirilebilir.

i. Bilginin matematiksel doğruluğu ve uygun çalışılması ile ilgili ispat. Bu ispata, hesaplamaları denetlemekle veya bağımsız hesaplamalar uygulamakla ulaşılabilir.

ii. Kontrol sisteminde eksiklik veya kontrol kurallarının bozulması ile ilgili ispat. Bu ispata, kontrol sistemi ile ortaya çıkarılmayan yanlışlıkların belirlenmesi ile ulaşılabilir.

İç kontrolün var olması ve etkinliği ile ilgili ispat adeta sorgu ve kontrolü uygulayan uygun kadro üyelerini gözetlemekle, tekrar uygulama ve farklı operasyonlar üzerine vizalar veya imzalar gibi sübutları denetlemek ile gerçekleştirilebilir. Önceki operasyonlarda eksiklikler oldukça, kontrolün tekrar gerçekleştirilmesi (örneğin, deviz mahpuzları ile nakit ödeme notlarının karşılaştırılması) hem kontrolün etkili olması (eğer eksiklik ortaya atılmış ve tatmin edici şekilde ortadan kaldırılmışsa), hemde olmaması ile ilgili kanıt sağlamaktadır. Eğer önceki operasyonda eksiklik belirlenmemişse, denetlemenin tekrarı etkili olmayan iç kontrol ile beraber, kontrolün etkili bir şekilde gerçekleştirilemediği durumları da belirleyemez.

g) İç Denetim Seçmesi

İç denetim seçmesi, çokluğu (iç denetim evreni ile ilgili bilgilerin bütünlüğü) temsil eden seçme örnek unsurların denetimi içermektedir. Böylece, seçme üzerinde yapılan denetlemelerin sonuçları genellenebilmektedir. İç denetim seçmesi, çokluğun bütün unsurlarının denetiminin çoğu durumlarda verimsiz olduğu için uygulanır.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Azerbaycan Merkez Bankası, Rapor Verme Talepleri, 2010,

h) Rapor Verme Talepleri

Rapor vermenin esas amaçları aşağıda belirtilmiştir

- i. Kısa zamanda yönetime bütün iç denetim sonucunda ortaya çıkan önemli sorunlarla ilgili bilgi vermek;
- ii. Kontrol sistemlerinin tatmin edici faaliyet gösterip göstermediğini yansıtmak;
- iii. Sorunların mevcut olduğu durumlarda bölmenin yöneticilerine faaliyetin ve kontrolün mükemmelleştirilmesine yönelik değişiklikler üzerine önerilerin uygulamanın önemliliğini ispat etmek;
- iv. İç denetleme sonucunda ortaya çıkan sorunları çözmek ve geliştirmek için yöneticilerle sağlanmış anlaşmalar konusunda resmi ve yazılı notların mevcutluğunu sağlamak;
- v. Yöneticilere kontrol sisteminin uygunluğu ve kurumun iç kontrol çalışmalarının etkinliği ile ilgili bilgiler vermek.

Raporun içeriği, biçimi, zamanı ve kullanıcıları yazılı olarak belirlenmeli ve bankanın prosedürlerine uygun olmalı.

Her bir iç denetim raporu:

- i. İç denetim çalışmasının amacı, ölçüsü ve sonuçlarını sunmalı ve gerektiğinde raporlarla iç denetçi fikri yer almalıdır;
- ii. Tarafsız, anlaşılır, veciz, geliştirici biçimde yazılmalı ve zamanında sunulmalıdır;
- iii. İç denetimin sonuçları ile ilgili anlaşma ve önerileri uygulamak için çalışmalar iç denetim planında yer almalıdır.

<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010), s.49

Bütün iç denetim raporları aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır:

i. Kesinlik- Bütün raporlar nitelikli olayları temel almalı. İç Denetim Bölümünün ve her bir denetçinin güvenilirliğinin nitelikli olması, tarafsız ve objektif raporların düzenlanması bazında üst düzeyde tutulması önemlidir.

ii. Berraklık- Bütün raporlar anlaşılır ve açık olmalı. Raporlarda boş alanları doldurmak için hipotezler ve sözel yorumlar kullanmamak önemlidir. Rapor ek yoruma ihtiyaç olmadan berrak olmalıdır.

iii. Nicelikli anlatım- Bütün notlar, ortaya çıkan sorunların etkisi ve ciddiliğini belirlemek için yüksek düzeyde nicelikli anlatımlara yer verilmelidir.

iv. Vecizlik- Bütün raporlar ile ilgili olmalı. Bu raporların kesin olarak kısa olması anlamına gelmemektedir.

v. Adaletlilik- Bütün raporlar kullanıcıların hassasiyetini göz önünde bulundurarak oluşturulmalıdır. Özel önem eskide olmuş olayların veya insanların eleştirilmesine değil, mevcut durumların denetimine verilmelidir.

vi. Zamanında- Bütün raporlar denetim çalışmaları tamamlandıktan sonra zamanında yapılmalıdır. Akılda bulundurulacak vakit iki haftadır.

vii. Çözüm yollarının önerilmesi- Bütün raporlarda eksikliklerin kim tarafından, nasıl ve ne zaman ortadan kaldırılacağı yer almalıdır. Özellikle sorumluluk belirlenmedikçe etkililikten kayıp meydana gelir.¹⁵⁹

İç denetim raporları gizli saklanmalıdır ve İç Denetim Bölümü yöneticilerinin onayı olmadan banka dışında ve banka içinde serbest şekilde yayımlanamaz

3.3.4. Azerbaycan Merkez Bankasının Bankaların İç ve Dış Denetçileri ile İlişkileri

Bankaların bilanço ve bilanço dışı faaliyetlerine ait risklere, operasyonların özelliğine ve karmaşıklığına uygun olan, ayrıca bankanın pazar ortamında ve

¹⁵⁹ Azerbaycan Merkez Bankası, Rapor Verme Talepleri, 2010, a.g.e., s.51

operasyonların taleplerindeki değişikliklere cevap veren etkili iç kontrol sistemi entegre edilmelidir. İç kontrol sistemi, bankanın uyguladığı operasyonlar sonucunda ortaya çıkan risklere uygun olmadıkça AMB, bankaların üst düzey yöneticileri ile ilişkili tartışmalar yapmakta ve iç kontrol sisteminin geliştirilmesi için bankanın uyguladığı çalışmalarını kontrol edebilmektedir.¹⁶⁰

Bankalarda mevcut olan iç kontrol sisteminin (iç kontrol çalışmalarının etkililiği ile beraber) değerlendirilmesi AMB tarafından gerçekleştirilen banka kontrolünün bir parçasıdır. AMB, banka yöneticilerinin iç kontrol sürecinde belirlenmiş sorunlara dikkat gereken önemi verip vermediğini belirlemektedir. AMB, bankaların iç kontrol sistemini değerlendirirken, onlardan aşağıdaki sorunlara dikkat etmelerini talep istemektedir:

- i. Tarihen iç kontrol bozulması ile ilgili faaliyet ve ya durumlar;
- ii. Bankanın operasyon durumundaki değişikliklerin iç kontrol tarafları, örneğin:
- iii. Yeni yöneticilik ve üst işçi kadrosu;
- iv. Yeni veya yeniden yapılandırılmış bilgi sistemleri;
- v. Hızlı gelişen alanlar/faaliyetler;
- vi. Yeni teknolojiler;
- vii. Yeni operasyon veya faaliyetler(özellikler karmaşalar);
- viii. Kooperatif yeniden yapılandırma, birleşmeler ve tutumlar
- ix. Yeni bölümlerin ve şubelerin açılması, kurumların yapılması veya alınması, onların faaliyetinin genişlendirilmesi (ayrıca uygun ekonomik ve düzenleyici ortamdaki değişikliklerin etkisi).

¹⁶⁰ Azerbaycan Merkez Bankası, Azerbaycan Merkez Bankasının Bankaların İç ve Dış Denetçileri ile İlişkileri ,2010, <http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010), s.53

3.3.4.1. Azerbaycan Merkez Bankasının (AMB) bankaların İç Denetim Komitesi ve İç Denetim Bölümü İle İlişkileri

AMB belirlenmiş risk alanlarını ve yapılmış çalışmalarını tartışmak için bankanın iç denetçileri ile sürekli görüşmeler yapmaktadır.

İç denetim hizmetleri geniş alanı kapsasa da o bankanın politikasını belirlemez ve iç denetimle ilgili kurallar dışında, bu kuralların doğruluğunu onaylamaz. Eğer banka yöneticiliği kanun ve yasalara veya bankanın iç prosedürlerine zıt olan kararlar alırsa, AMB başkanı bu konuda İç denetim Komitesinin ve Yönetim Kurulunun ve gerekli olduğunda Gözetleme Komisyonunun başkanına bilgi verir. Ek olarak iç denetçi, bankanın işçi kadrosunun farklı üyelerinin yalan, dikkatsizlik, zararlı sonuçlanan faaliyetlerine ilişkin İç Denetim Bölmesi başkanına bilgi vermek hakkına sahiptir.¹⁶¹

Böylece AMB, İç Denetim Bölümünün belirlenen kuşkulu, sahte ve yasak aktivitelere zamanında tepki vereceğini düşünür. Çünkü olmayan kural ve çalışmalar hissedarlar ve diğer kredi verenlerin, hissedarların çıkarlarına, ayrıca kredi sisteminin uygun şekilde çalışmasına zarar verebilir.

3.3.4.2. AMB' nin ve Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler

Dış denetçiler, Denetim Komitesi, Yönetim kurulu ve Gözetleme Komisyonu ile yapılan tartışmalar, uygulanan iç denetim çalışmaları ve iç kontrolün geliştirilmesi ile ilgili öneriler sunmakla birlikte iç kontrol sisteminin kalitesini olumlu yönde etkilemektedir.¹⁶²

Dış denetçiler bankanın mali hesaplarının doğruluğunu sağlayacak ölçüde iç kontrol sistemi ile ilgili bilgiye sahip olmalıdır. Dış denetçiler belirledikleri eksikliklerle ilgili banka yöneticilerine ve kontrol eden kurumlara anlatım verir. AMB üst

¹⁶¹ Azerbaycan Merkez Bankası, Azerbaycan Merkez Bankasının (AMB) bankaların İç Denetim Komitesi ve İç Denetim Bölümü İle İlişkileri, a.g.e., s.88

¹⁶² Azerbaycan Merkez Bankası, AMB' nin ve Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(07.05.2010\), s.9](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(07.05.2010), s.9)

yöneticilerden ve Denetim Komitesinden, dış denetçiler tarafından belirlenen iç kontrol eksikliklerini ortadan kaldırmak için çalışmalar yapılmasını talep etmektedir.

Bazı alanlarda kontrol kurumu ve dış denetçi iş birliği ile birlikte faaliyet gösterebilir. Dış denetçiler kontrol kurumunun verdiği bilgilerden (örneğin yerinde yapılan kontrolün sonucu gibi, yöneticilerin fikirleri veya banka ile diğer fikirler) faydalanabilirler. Kontrol kurumu denetçiden İç Denetim Bölümünün faaliyeti ve çalışma kalitesi ile ilgili fikir bildirmesi talebinde bulunabilir.

Bazı durumlarda dış denetçi kontrol kurumuna ait olan veya onun adına çalışma yapılmasını talep eden bilgiye sahip olabilir. Böyle bilgiler aşağıdaki maddeleri kapsamaktadır

- i. Bankanın karar kabul eden bölümleri içinde ciddi çatışmalar olduğu veya esas yetkili yöneticinin beklenmeden istifa vermesi;
- ii. Yasa ve kuralların veya bankanın tüzüğünün bozulduğunu belirten bilgi;
- iii. İç denetçinin işten ayrılması veya onun işten uzaklaştırılması;
- iv. Bankanın faaliyeti üzere risklerin olumsuz değişiklikler ve risklerin gelecekte artma olasılığı;

Dış denetçi şunlarla ilgili bilgiye ulaşırsa AMB-na bilgi verir. Dış denetçinin yalan ve taraflı bilgi verdiği durumda sorumluluk kendisine ait olmaktadır.

3.3.4.3. İç Denetçilerle Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler

İç denetçinin sağladığı bilgiler dış denetim prosedürlerinin özellikleri, zamanını ve ölçüsünün belirlenmesi için faydalı olabilir. Bununla bile, dış denetçi mali raporlar üzerine denetçi fikrini belirlemek için özel sorumluluğa sahiptir. İç denetçi dış denetçinin işini etkileyebilecek önemli sorunlarla ilgili bilgi verir.

Tablo 3: Azerbaycan'da İç Denetçilerle Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler Tablosu:

Etap 1	Dış denetçiler tarafından kontrol edilen ve yönetilen faaliyetlerin gerçekleştirilmesi İç Denetim Bölümü çalışanları, dış denetim çalışan grubu ile beraber faaliyet göstererek dış denetleyicilerin iş programlarında belirlenmiş çalışmaları uyguluyor ve iş denetleme çalışanları grubunun lideri tarafından kontrol edilir. Dış denetçi grubu, bankanın mali raporlarının tamlığını, güvenilirliğini ve doğruluğunu onaylamak için şu çalışmadan faydalanabilir.
Etap 2	Dış denetleyici tarafından yönetilen faaliyetin gerçekleştirilmesi İç Denetim Bölümü çalışanları, dış denetimle ilgili çalışma programlarında belirlenmiş çalışmaları uygularken dış denetleyiciler grubu tarafından kontrol edilmeden faaliyet gösterir. Dış denetleyiciler, bu çalışmanın tamamlanması için süre belirlemekte ve yapılan işi, mali raporların tamlığını, güvenilirliğini ve doğruluğunu onaylamak amacı ile kullanmak için analiz eder. Dış denetlemeyiciler grubu İç Denetim kadrosunun faaliyetini değerlendirir.
Etap 3	Dış denetimin standart iç denetim prosedürlerine güvenmesi Dış denetçiler, İç Denetim Bölümü tarafından gerçekleştirilen işlere güvenmeyi karar alır ve sonuçta gerçekleştirilen işin ölçüsünü düşürülebilirler. Örneğin, bankanın bölümlerinin birinde iç denetleme yapılmışsa ve dış denetleyiciler yapılmış çalışmanın kalitesinden ve sonuçlarından memnun iseler, dış denetleyiciler yılbaşında bu bölümün denetlenmesini yapmak veya çok düşük düzeyde denetleme gerçekleştirmek yönünde karar alabilir.

Kaynak: Azerbaycan Merkez Bankası, AMB' nin ve Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(07.05.2010\), s.12](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(07.05.2010), s.12)

Dış denetçilerin algılarına göre, bankanın iç denetleyici grubu ile birlikte çalışmasının birkaç önemli tarafı bulunmaktadır. Bu onlara bankanın faaliyet ve operasyonları konusunda değerli bilgiler kazandırmakla birlikte bankanın iç denetçilerinin gerçekleştirdiği denetim çalışmalarının tekrarı için düşünme imkânı vermektedir. Ek olarak, bu işbirliği dış denetçiye bankada denetleme çalışmalarının alanını genişleteceği imkânı oluşturacaktır. Bu iş birliği, banka hizmetlerinin sayısının, karmaşıklığının bölüm operasyonlarının ve bunun sonucunda talep edilen denetleme işinin arttığı dönemde faydalı olacaktır.

Dış denetçilerle iç denetçiler arasında iş birliği, beraber anlaşma ve denetleme pratiğinden temel alır. İç Denetim Bölümü ve dış denetleyiciler beraber faaliyet göstermesi sonucunda karşılıklı olarak pratik kazanırlar.

İç denetleme prosedürlerinin zamanı, kapsamı ve çeşidinin belirlenmesi de iç

denetim çalışmalarına ne kadar güvenileceği ile ilgili dış denetçinin fikri, iç denetleme hizmetinin ilk değerlendirilmesi sonucunda belirlenecektir. Güvenliliğinin düzeyi yükseldikçe, bu işbirliğinin sonucu aşağıdaki tabloda belirlendiği gibi maddi gelir sağlamaya başlayacaktır.¹⁶³

Dış denetçilerin iç denetleme işinden ve bilgilerini kullanabileceği bazı alanlar aşağıda verilmiştir:

- i. Hesaplama sistemini tanımlayan tasarım veya tanımlayıcı notlar;
- ii. İç kontrolün değerlendirilmesi sorgusunun sonuçları veya iç denetim üzere anket;
- iii. Hesaplama sisteminde kontrolün denetlenilmesi;
- iv. Mali raporlarda unsurların dayanıklı (substantive) denetimi;
- v. İç denetimin sağladığı bilgilere göre, dış denetçinin bankanın bölümlerine gitmesi ile ilgili kararın verilmesi;
- vi. İç denetimin sağladığı bilgilere göre, bilgisayar sisteminin denetimi gitmesi ile ilgili kararın verilmesi;

İç Denetim Bölümü başkanı, iç denetçiler tarafından gerçekleştirilen çalışmanın dış denetçilerin çalışmalarına ihtiyaç olmadan tekrarlanmasını sağlıyor. Denetleme denemelerinin ilişkilendirilmesi aşağıdaki alanları kapsamaktadır: karşılıklı çıkarlarla ilgili sorunları tartışmak için sürekli görüşmelerin yapılması; denetleme raporlarının ve yönetim için yapılmış raporların değişimi; denetleme araçları ve yönlemleri ve terminolojisi ile ilgili genel tutuma ulaşılması.

3.3.4.4. AMB, Dış Denetleyiciler ve İç Denetleyiciler Arasında İşbirliği

AMB ve bankanın denetçileri, beraber çıkarları ve amaçları paylaşırlar.

- i. AMB' nin istikrar talebi denetçilerin "kurumların durmazlığı" ile ilgili

¹⁶³ Azerbaycan Merkez BankasıBankalarda İç Denetçiler ile Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler, a.g.e.,s.14

talepleri ile örtüşmektedir.

ii. AMB' in sağlıklı ve prudensial yönetimin esası gibi yüksek düzeyde iç denetim sistemi çıkarı denetçilerin mali raporlarının tam ve doğru olması ile ilgili taleplerle uyudur.

iii. AMB ve denetletçiler muhasebe sisteminin faaliyetini ve kalitesinin kabul edilebilir olmasını talep ederler.¹⁶⁴

Dış denetleyici, iç denetleyici ve AMB arasındaki işbirliği, bütün tarafların işlerinin daha etkili olmasını sağlamaktadır. Bu işbirliği, AMB, iş ve iç denetleyicilerin sürekli görüşmelerine dayanır. AMB bankanın üst düzey yöneticilerinin böyle görüşmelere katılmasını göz önünde bulundurabilir. Böyle buluşmalarda bütün taraflar karşılıklı çıkarlar alanı konusunda bilgi vermeli ve kontrol edilecek alanlara ve çalışmanın zamanına dikkat etmelidirler. Ek olarak, banka tarafından iç ve dış denetçilerin verdiği önerilerin uygulanması taraflar arasında tartışılabilir.

İş birliği, banka, dış denetleyici ve AMB arasında güvenilir ilişkilerinin bulunmasını gerektirmektedir. AMB bankanın üst düzey yöneticileri tarafından bankanın durumunu etkileyebilecek kararlar, gerçekler veya olaylarla ilgili bilgi verilmesini beklemektedir.

3.3.5. Azerbaycan Bankalarında İç Denetimi Sağlayan Komiteler Ve Onların Temel İşlevi

3.3.5.1. Risklerin Yönetimi Komitesi

Komitenin yapısı üç kişiden az olmamakla birlikte tek sayıda üyelerden oluşmaktadır¹⁶⁵. Komitenin üyeleri Yönetim Kurulu üyeleri ve bankanın yapı bölümlerinin yöneticileri arasından seçilerek Gözetim komisyonu tarafından atanmaktadır. Komiteye bu alanda genellikle Yönetim Kurulunun üyesi başkanlık etmektedir

¹⁶⁴ Azerbaycan Merkez Bankası, AMB, Dış Denetleyiciler ve İç Denetleyiciler Arasında İşbirliği, a.g.e., s.16

¹⁶⁵ Azerbaycan Merkez Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- Risklerin Yönetimi Komitesi, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(09.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(09.05.2010)), s.10

Komitenin amaç ve fonksiyonları;

a) Komitenin esas amacı risklerin yönetilmesi standartına ve kabul olunan risk politikasına uygun olarak banka üzerinde risklerin yönetilmesi alanında Yönetim Kuruluna yardım etmektir.

b) Komite, bankanın karşılaştığı riskleri belirlemek için sistemli süreci kontrollü gerçekleştiren kurumdur. Bu süreç aşağıdaki maddeleri kapsamaktadır:

i. Risklerin oluşması olasılığı ve onları oluşturabilecek zararları değerlendirmek;

ii. Riskleri Kabul etmek, riskleri kontrol etmek veya risklerin olasılığını düşürmek konusunda karar vermek;

iii. Riskelerin yönetilmesi sürecinin işlevliğini sağlamak;

iv. Sorunlarla ilgili uygun yetkili kişileri hemen bilgilendirmek;

Komitenin esas işlevleri aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır

i. Bankanın risklerin yönetilmesi ve süreci, risk politikasını yapmak ve Yönetim Kurulu ile anlaşarak onaylanması için Gözetim Komisyonuna sunmak;

ii. Risk politikasını belirli zamanlarda değerlendirmek ve talep olunursa ilave ve değişiklik ile ilgili sorunu Gözetim Şurasına sunmak;

iii. Banka üzerindeki önemli riskleri belirleyerek risk haritasının oluşturulmasını sağlamak ve sürekli denetimi gerçekleştirmek;

iv. Banka risk çeşitleri üzerine uygun çerçevelerin onaylanması için Yönetim Kurulu ve Gözetim kuruluna önerilerini sunmak;

v. Risk alanları üzere rapor verme ve kontrol sistemlerinin yapılması üzere, aynı zamanda risk alanları üzere yetkili ve sorumlulukların paylaşılması konusunda

önerilerini Gözetim kuruluna sunmak;

Komitenin Yetkileri;

- i. Bankanın genel risk politikasını belirlemek, risklere kontrol yöntemlerini belirlemek;
- ii. Bankanın ilgili bölümlerinden ve komitelerinden risklerin yönetilmesi ile ilgili gerekli bilgileri ve raporları almak;
- iii. Bankanın bütün yapı bölümlerinde veya komitelerinde risklerin yönetilmesi alanında eksiklikleri ortaya çıkardıktan sonra uygun çalışmaların gerçekleştirilmesini talep etmek;
- iv. Bankanın Kredi, Aktif ve Pasif Yönetim komiteleri için uygun kurallara onaylanmış limitlerin durumunu değerlendirmek.
- v. Bankanın faaliyetinin Gözetim Komisyonu tarafından onaylanan risk limitleri sınırları içinde gerçekleştirilmesini kontrol etmek.¹⁶⁶

Komitenin Temel Görevleri;

Komitenin temel görevleri aşağıdakılardan oluşmaktadır:

- i. Risklerin yönetilmesi kurallarının uygulanmasını kontrol etmek (bu kurallarda risklerin yapısı ve yönetilmesi yöntemleri kapsamlı bir şekilde yer almaktadır),
- ii. Bankanın aktif ve pasiflerinin ödeme süreçleri ve ölçüleri üzerine operasyonları (likidite “gapi” raporu) kontrol etmek;
- iii. Bankanın varlıklarının verimli şekilde kullanılmasının sağlanması amacı ile kredi olunma ve finansa edilmesi şemalarını sürekli olarak değerlendirmek;
- iv. Risklerin ve kontrol edilmesi yöntemlerinin finansa edilmesi için bu

¹⁶⁶ Azerbaycan Merkez Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- Risklerin Yönetimi Komitesi,a.g.e.,s.12

alanda bulunan banka içi kurallarla ilgili uygun metodoloji ve öneriler oluşturmak;

v. Bankanın farklı alanları üzerinde limitlerin belirlenmesi hakkında ve riskli alanlar üzerinde yetkilerin paylaşılması, öneriler oluşturmak ve Yönetim Kurulu ile anlaşarak Gözetim Komisyonuna sunmak.¹⁶⁷

Komitenin Raporları

Komite çeyrek yılda bir kereden az olmayacak şekilde Gözetim Komitesine” rapor vermektedir. Bu raporda Komitenin faaliyeti, risklerin yönetilmesi alanında mevcut durum, eksikliklerle ilgili bilgi ve komitenin bu alandaki önerileri yer almaktadır.

3.3.5.2. Denetim Komitesi

Komitenin yetkileri aşağıda verilmiştir

- i. Bankanın denetim politikasını ve stratejisini belirlemek;
- ii. İç denetim planlarını onaylamak ve denetim bölümünün faaliyetini gerçekleştirmek;
- iii. Dış denetimin atanması ile ilgili bankanın yetkili yönetici birimlerine öneriler vermek;
- iv. Dış denetim ile beraber çalışmaları sağlamak, denetimin sonucu ve önerilerinin gerçekleştirilmesine yardım etmek;
- v. Bankanın yönetim birimleriyle dış denetçiler, ayrıca kontrol birimleri arasında ilişki sağlamak;
- vi. İç denetim sisteminin iyileştirilmesi ile ilgili Hissedarların Genel Toplantısına ve Gözetim Komisyonuna öneriler vermek;
- vii. Yetkileri içinde, gerekli durumlarda Kabul ettiği kararların yürütülmesi

¹⁶⁷ Azerbaycan Merkez Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- Risklerin Yönetimi Komitesi,a.g.e., s.14

ile ilgili denetim yapmak;

viii. Merkez Bankasının yasal karakterli kurallarında yer almış diğer yetkileri gerçekleştirmek¹⁶⁸;

Komite kanunda yer almış aşağıdaki görevleri gerçekleştirir;

- i. İç Denetim Bölümünün yönetmenliğini onaylamak;
- ii. Bankanın yönetsel, operasyon, hesaplama politikası ve süreçleri, uygun iç denetim mekanizmalarının iyileştirilmesiyle ilgili önerilerde bulunmak;
- iii. Operasyonlarla ilgili görevlerin ve sorumlulukların paylaşılmasının ve operasyonlar üzere çift kontrol mekanizmalarının iyileştirilmesi konusunda önerilerde bulunmak;
- iv. İç denetim bölümünün bütçesi, iç denetçilerin göreve atanması, işten ayrılması, ayrıca ödüllendirilmesi ile ilgili bankanın Gözetim Komisyonuna öneriler vermek;
- v. Banka içi kontrolün durumunu banka düzenine ve faaliyetinin Stratejik Plana (İş Planı) uygunluğunun kontrol edilmesi ile ilgili denetleme raporları, ayrıca denetimin bağımsızlığının ve onun sonuçlarını değerlendirmek ve onaylamak;
- vi. İç denetimin sonuçlarını, fikir ve önerilerini Gözetim Komisyonuna sunarak beraber analiz etmek. Ortaya çıkarılmış yanlışlıkların, eksikliklerin, uygunsuzlukların ve bozulmaların ortadan kaldırılması ile ilgili Gözetim Komisyonuna önerilerde bulunmak;
- vii. Yıllık mali raporlarına bakmak ve onların tam ve Komite üyelerine belli olan bilgiye uygun olup olmadığını belirlemek;
- viii. Dış denetim sürecinde bankanın faaliyeti ile ilgili önemli olay ve bilgilerin dış denetçiye sunulmasını sağlamak;

¹⁶⁸ Azerbaycan Merkez Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- İç Denetim Uygulamaları, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(11.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(11.05.2010)), s.14

ix. Dış denetçiden denetim zamanı ortaya atılmış önemli gerçekler ve olaylarla ilgili bilginin hemen Komiteye sunulmasını talep etmek.

Komitenin Yapısı;

Komitenin yapısı 3 kişiden az olmamakla birlikte tek sayıda üyelere oluşmaktadır. Komitenin üyeleri Hissedarların Genel Toplantısı tarafından 4 yıldan az zamanda belirlenir. Komitenin üyeleri bir sonraki dönemde yeniden seçilebilir. Hissedarların Genel Toplantısı Komitenin üyelerinden birini Komitenin başkanı seçer.

Rapor;

Komite tarafından Gözetim Komisyonuna gelecek toplantısına faaliyetlerinde yasanın taleplerini göz önünde bulundurulma ile ilgili rapor sunulur.

Komitenin Etkililiği;

Komite kendi veya dış öneri sunanların yardımıyla yılda bir kere kendi görevlerinin gerçekleştirilmesini değerlendirir.

Denetim Komitesi Üyelerinin Sorumluluğu;

Komitenin üyelerinin yasaya uygun olarak “banka gizliliği” gibi düşünülen bilgilerin gizli tutulması sorumluluğu bulunmaktadır.¹⁶⁹

3.3.5.3. Enformasyon Teknolojileri Komitesi

Komitenin Oluşturulması, Bağımlılığı ve Yapısı

i. Komite Gözetim Komisyonu Tarafından Yönetim Kurulu üyelerinden ve uygun yapı bölümlerinin başkanlarından oluşturulur. Komite 3 kişiden az olmamakla birlikte tek sayıda üyelere oluşmaktadır. Komitenin başkanı ve üyeleri Gözetim Komisyonunun kararıyla atanır. Komiteye bu alanda deneyimi olan Yönetim Kurulunun üyesi başkanlık edir.

¹⁶⁹ Azerbaycan Merkez Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- Bilgi Teknolojileri Uygulaması, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(11.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(11.05.2010)), s.5

ii. Komite Yönetim Kuruluna bağlı değil, karar kabul etmekte bağımsızdır ve faaliyeti ile ilgili Gözetim komisyonuna rapor verir.¹⁷⁰

Komitenin Amac ve Fonksiyonları

Komitenin temel amacı Enformasyon Teknolojilerinin yönetilmesi alanında Bankanın gündelik faaliyetinin gerçekleştirilmesinde Yönetim kuruluna rapor vermektir.. Bu amaçla uygun olarak, Komitenin fonksiyonları aşağıda verilmiştir;:

- i. Bankanın yönetim enformasyon ve başka otomatikleştirme sistemlerinin çok iyi ve aralıksız çalışmalarını sağlamak ve denetimini yapmak;
- ii. Alınacak Enformasyon Teknolojileri donatımları ve araçları tekniksel ölçülerini belirlemek;
- iii. Enformasyon Teknolojileri ile ilgili sürecinin oluşturulmasını sağlamak;
- iv. Enformasyon Teknolojileri üzerindeki riskleri analiz etmek ve risklerin olasılığının düşürülmesi için uygun işlerin gerçekleştirilmesini sağlamak.

Komitenin Yetkileri

Komite Enformasyon Teknolojilerinin yönetilmesi alanında risklerin düşürülmesi amacıyla işlevleri gerçekleştirmek için aşağıdaki yetkilerden faydalanmaktadır:

- i. Enformasyon Teknolojileri alanında yatırımlar belirlenmesi;
- ii. Bankanın yapı bölümlerinden Enformasyon Teknolojilerinin yönetilmesi ile ilgili gerekli bilgilerin alınması;
- iii. Bankanın Enformasyon Teknolojileri ile ilgili sorunların tartışılması, önerilerin oluşturulması ve bununla ilgili Gözetim Komisyonuna öneriler sunulması;
- iv. Enformasyon Teknolojilerinin yönetilmesi, standartlarını ve kurallarını

¹⁷⁰ Azerbaycan Merkez Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- Bilgi Teknolojileri Uygulaması, a.g.e., s.8

kontrol etmek;

v. Bankanın yönetim enformasyon ve diğer otomatikleştirilmiş sistemlerinin çok iyi ve sürekli işini sağlamak ve denetimini yapmak.

Komitenin Faaliyet Kuralları

Komite Gözetim komisyonu tarafından Yönetim Kurulu üyelerinden ve uygun yapı bölümleri başkanlarından oluşur. Komiteye enformasyon teknolojileri sistemlerinin yönetilmesi deneyimine sahip olan Yönetim kurulunun üyesi başkanlık etmektedir.

Komitenin Raporları

Komite faaliyeti ile ilgili Gözetim komisyonuna rapor ve Yönetim Kuruluna bilgi verir.

3.3.5.4. Kredi Komitesi

Komitenin Oluşturulması, Bağımlılığı ve Yapısı

i. Komite Gözetim Komisyonu tarafından Yönetim kurulunun üyelerinden ve uygun yapı bölümlerinin başkanlarından oluşturulur. Komite 3 kişiden az olmamakla tek sayıda üyelere oluşmaktadır. Komitenin başkanı ve üyeleri Gözetim Komisyonunun kararıyla atanır. Komiteye Yönetim Kurulunun üyesi başkanlık eder.

ii. Bankanın Baş Mali Yöneticisi ve muhasebe hizmetinin yetkili kişilerinden biri Komitenin üyesi olmalıdır.

iii. Komite Yönetim Kuruluna bağlı değildir, karar almakta bağımsızdır ve faaliyeti ile ilgili Gözetim komisyonuna rapor verir.¹⁷¹

Komitenin Amacı ve Fonksiyonları

Komitenin temel amacı Kabul edilmiş Kredi politikasına uygun olarak, kredi risklerinin yönetilmesi alanında Yönetim Kuruluna yardım etmektir. Bu amaca uygun

¹⁷¹ Azerbaycan Merkez Bankası, Merkezi Bankanın Özel Bankaları Denetimi – Kredi Komitesi, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(13.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(13.05.2010)), s.4

olarak komitenin fonksiyonları aşağıdakılardır:

- i. Gözetim Komisyonunu belirlediği limitler ölçüsünde yerli yapı bölümleri tarafından kredilerin verilmesi ve kredi yükümlülüğünün kaldırılması, ayrıca onların şartlarının değiştirilmesi ve yeniden yapılandırılmasını onaylamak;
- ii. Kredilerin hesaplanmasını ve düzenlenmesini kontrol etmek;
- iii. Farklı faaliyet çeşitlerinin ve alanların kredileşmesi için kuralın oluşturulması ve uygulanmasını sağlamak;
- iv. Kredilerin ve kredi yükümlüklerinin fayiz derecelerini belirlemek;
- v. Sürekli kredi portföyenin denetimini yapmak;
- vi. Mevduatların hesapların sürekli olarak yeniden değerlendirilmesini sağlamak;
- vii. Kredilerin verilmesi ve ilgili yetkilere ve süreçlere uygun faaliyet göstermeleri sağlamak;
- viii. Kredilerin geri ödenilmesi için yapılan bütün çalışmaların uygulanmasına başkanlık etmek;
- ix. Bankanın uygun yasasına göre belirlenmiş ölçüler içinde kredilerin verilmesi ile ilgili sorunlara bakar; kredilerle ilgili olası zararlar için yapılmış ihtiyatların yeterliğini kontrol etmek ve analiz etmek;
- x. Ayda bir seferden az olmamakla birlikte kredi portföyüne ait riskleri analiz etmek ve risklerin düşürülmesi için uygun çalışmaların gerçekleştirilmesini sağlamak.¹⁷²

Komitenin Yetkileri

Komite kredileşme alanında risk olasılığının düşürülmesi fonksiyonlarını gerçekleştirmek için aşağıdaki yetkilerden faydalanmaktadır:

¹⁷² Azerbaycan Merkez Bankası, Merkezi Bnakanın Özel Bankaları Denetimi – Kredi Komitesi, a.g.e., s.7

- i. Bankanın genel kredi politikasının yapılması için direktiflerin belirlenmesi;
- ii. Banka tarafından gerçekleştirilen kredilerle ilgili aktif operasyonlar sonucunda oluşan farklı risklerin belirlenmesi;
- iii. Gözetim Komisyonu tarafından ona verilmiş yetkiler sınırları içinde varlıkların yerleştirilmesi ile ilgili sonuç kararın kabul edilmesi;
- iv. Gözetim Komisyonu tarafından ona verilmiş yetkiler sınırları içinde kredilerle ilgili aktif operasyonlar üzere anlaşmaların onaylanması veya onaylanmaması ve farklı kredi ölçülerinin belirlenmesi konusunda kararın kabul edilmesi;
- v. Kısa, orta ve uzun vadeli kredilerin verilmesi ve zamanının uzatılması konusunda kararın kabul olunması;
- vi. Belirlenmiş limitlerden daha fazla tutarda bankanın yerli yapı bölümlerinde kredilerin verilmesi ve zamanının uzatılması konusunda kararın kabul olunması;
- vii. Kredileşme ile ilgili müşteriler üzerinde, ekonominin bölümler ile ilgili ölçülerin belirlenmesi;
- viii. Somut kredi ve kredi riski taşıyan pazar araçları üzerinde ölçülerin belirlenmesi.

Komitenin Raporları

Komite faaliyeti ile ilgili Gözetim Komisyonuna rapor ve Yönetim Kuruluna bilgi verir. Komite tarafından Gözetim Komisyonunun toplantılarında kredi portföyine ve kredi risklerinin yönetilmesi hakkında rapor sunar. Bu raporlarda aşağıdaki maddeler yer almaktadır;

- i. Olası zararların hesaplanmasını içermekte gayri -işlek aktifler, ayrıca yüksek riskle sınıflandırılmış aktifler;

ii. Krediler üzerine kendi yükümlülüklerini bozmuş borçları uygun sınıflarla içermekle bütün zamanı geniş ve faizleri hesaplanmayan krediler, onların vadelerinin bitme nedenleri;

iii. Önceki çeyrek yılda yüksek olasılıklı riskle sınıflandırılmış bütün aktifler, böyle sınıflandırmaların nedenleri, herbir yüksek olasılıklı riskle sınıflandırılmış aktif üzere olası zararlar için ihtiyatın oluşturulması için tutar(meblağ);

iv. Problemlili aktiflerin kalitesinin iyileştirilmesine yönelik öneriler.¹⁷³

3.3.5.5. Aktif ve Pasif Yönetim Komitesi

Komitenin Oluşturulması, Bağımlılığı ve Yapısı

i. Komite Gözetim Komisyonu tarafından Yönetim Kurulunun üyelerinden ve uygun yapı bölümlerinin başkanlarından oluşturulur.

ii. Komite 3 kişiden az olmamakla birlikte tek sayıda üyelerden oluşmaktadır. Komitenin başkanı ve üyeleri Gözetim Komisyonunun kararıyla atanır. Komiteye bu alanda deneyime sahip Yönetim Kurulunun üyesi başkanlık etmektedir.

iii. Komite Yönetim Kuruluna bağlı olmamakla birlikte karar almakta etmekte bağımsızdır¹⁷⁴.

Komitenin Amac ve Fonksiyonları

i. Komitenin temel amacı aktif ve pasiflerin yönetilmesi alanında bankanın gündelik faaliyetinin gerçekleştirilmesinde Yönetim Kuruluna yardım etmektir.

ii. Bankanın aktif ve pasiflerinin yönetilmesi politikası ile ilgili Kanun ve Kuralların oluşturulmasına, onlara ilaveler ve değişiklikler yapılmasına ilişkin fikir vermekle birlikte taleplerine uygun olarak yapılmasını kontrol etmektedir.¹⁷⁵

¹⁷³ Azerbaycan Merkez Bankası, Merkezi Bnakanın Özel Bankaları Denetimi – Kredi, Komitesi,a.g.e., s.7

¹⁷⁵ Azerbaycan Merkez Bankası, Muhasebe Raporları – Bankada Aktif ve Pasif Yönetim Komitesi, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(13.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(13.05.2010)), s.2

Komitenin aşağıdaki fonksiyonları bulunmaktadır:

- i. Bu yönetmelikle belirlenen sorumluk ve fonksiyonlar geekleştirildiğinde yürütücü bankanın ilgili yapı bölümleri için zorunlu karakterli kararlar alınmaktadır;
- ii. Bankanın stratejik çıkarlarına zıt olmadıkça her bir nüşteri için farklı iç tarifelerin uygulanmasını onaylamak;
- iii. Pazar şartlarına bağlı olarak değeri ödenilen ve değişiklere hassas olan aktif ve pasiflerin faiz derecelerinin düzeltilmesi amacıyla Yönetim kuruluna öneriler vermek;
- iv. Gözetim Komisyonu tarafından onaylanmış kurallara göre likidite ve pazar risklerinin, ayrıca mali varlıklarının yönetilmesi yönlerini ve hedeflerini belirlemek, likiditedi ve aktif-pasiflerin faal yönetilme stratejilerini belirlemek;
- v. Bankanın öz sermayesinin yüzde 50'den fazla bütün aktif operasyonlarının geçekleştirilmesi(dış barılan kısa süreli varlıklar ve yerli haznedarlık birimleri ile ilgili anlaşmalar dışında) hakkında önceden önlem almak;
- vi. Bankanın nakit ve nakit olmayan likidite durumlarını sürekli denetlemek ve onaylanmış ölçekler sınırlarında bu alan üzere faaliyeti sağlamak;
- vii. Yasalara ve iç kurallara uygun olarak yapılması amacıyla planlaştırılmış sermaye düzeyi ve likidite derecelerine ulaşılması ve bunlara kontrolü sağlamak.

Komitenin aşağıdaki yetkileri bulunmaktadır;

- i. Bankanın yapı bölümleri tarafından geçekleştirilmesi zorunlu kararlar kabul edir;
- ii. Aktif ve pasiflerin yönetilmesi üzere gerekli bilgileri bankanın uygun yapı bölümlerinden ve sorumlu kişilerden talep edilir;
- iii. Aktif ve pasiflerin yönetilmesinin genel ve farklı alanları üzere mevcut

durumla ilgili ilgili yapı bölümlerinin ve yetkili kişilerin raporlarını değerlendirir ve karar kabul edilir,

iv. Aktif ve pasiflerin yönetilmesi alanında risklerin oluşmasında ve onların ortadan kaldırılmasında çalışmalar gerçekleştirmeyen veya bunu beceremeyen kişilerle ilgili karar kabul edilmesine ilişkin öneriler verilir,

v. Bankanın likidite ve finansal edileme politikasının belirlenmesi ve yönetilmesi için aşağıdaki sorunları kontrol etmek:

a. Aktif ve pasiflerin yapısı ve ayrı- likid aktivlere bölünerek bilanço kalemlerinin (örneğin, ayrı menkul ve üreme şirketlere yatırımlar) düzenlenmesine;

b. Talep edilen likidite emsallarının uygunluğuna;

c. Bankada likidite krizi oluştuğu zaman yönetimin uygulayacağı çalışmalar planına¹⁷⁶.

Bankanın sermayesinin yönetilmesi için aşağıdaki imkanları sağlamaktadır,

i. Likidite ve sermaye taleplerini göz önünde bulundurarak, sermaye gelirliği derecelerinin belirlenmesi;

ii. Sermayenin iş bölümleri ve yapılan hizmetler arasında paylaşılması;

iii. Bankanın ek sermaye almasını (tutarına ve çeşidine göre) ile ilgili önerilerin verilmesi;

Komitenin temel görevleri aşağıdakılardan oluşmaktadır;

i. Aktif ve pasiflerin yönetilmesinin çeşitli alanları üzerine sağlıyor ve analiz ederek değerlendirir;

¹⁷⁶ Azerbaycan Merkez Bankası, Muhasebe Raporları – Bankada Aktif ve Pasif Yönetim Komitesi, a.g.e., s.5

- ii. Bankada iç değerlendirme mekanizmalarının uygulanmasına ve daha da iyileştirilmesi ile ilgili önerilerde bulunur;
- iii. Bankanın likiditesinin yönetilmesinde kabul edilmiş kurallara uygun olarak yapar ve bu alanda kendine özgü görevler gerçekleştirir;
- iv. Milli varlıkların yönetilmesine ilişkin yönler ve hedefler belirlenir,
- v. Aktif ve pasiflerin yönetilmesi ile ilgili yönler ve hedeflere ilişkin yasaya uygun olarak yapılması sağlanır,
- vi. Yatırımlar üzerinde kayıpların değerlendirilmesine, ayrıca onların bilançodan silinmesi ve değerinin geri verilmesine ilişkin önerilerde bulunur;
- vii. Duran varlıkların Pazar fiyatına uygun olarak yeniden değerlendirilmesine ve onların şimdiki yılda mali bileşeni gibi saklanmasına ilişkin öneriler verir.¹⁷⁷

Komitenin raporları

Komite çeyrek yılda bir defadan az olmamak şartı ile Gözetim Komisyonuna rapor verir. Bu raporda Komite faaliyeti, aktif ve pasiflerin yönetilmesi alanında mevcut durumu, eksiklikleri ile ilgili bilgi ve komitenin bu alanda önerileri yer alır.

3.4. Azerbaycan ve Türkiye Merkez Bankalarının Denetim ve Gözetim Politikalarının Karşılaştırılması

Azerbaycanda bankaların dış denetim kontrolünü 1992 yılda mart ayında kabul olunmuş “Bankaların faaliyeti ve Merkez Bankası hakkında Kanunla” Azerbaycan Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilmektedir. Azerbaycan Merkez Bankası para kredi politikasını üç temel aracı; reeskont faiz oranları, zorunlu karşılıklar ve açık piyasa işlemleridir.

¹⁷⁷ Azerbaycan Merkez Bankası, Muhasebe Raporları – Bankada Aktif ve Pasif Yönetim Komitesi, a.g.e., s.15

Reeskont faiz oranları, Merkez Bankasına mali piyasada faiz oranlarının belirlenmesine, zorunlu karşılıklar ise piyasada gereksiz para yığına, enflasyonun kontrolünün sağlanmasına, bankaların likidite ihtiyaçlarının karşılaştırılmasına, açık piyasa işlemleri vasıtası ise kısa vadeli döviz işlemlerinin, özellikle repo ve ters-repo işlemlerinin gerçekleştirilmesine yönelik araçlardır.

T.C. Merkez Bankasının ise fiyat istikrarını sağlamanın temel amacı doğrultusunda hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını desteklemektedir. Bu paralelde, TCMB' nin temel görevlerinden Açık Piyasa İşlemleri yapmak, Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak, Türk Lirasının hacim ve tedavülünü düzenleme, ödeme ve menkul kıymet mutabakat sistemleri kurmak ve bu sistemlerle ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak, altın ve döviz rezervlerini yönetmektir.

Türkiye’de, Merkez Bankası ile beraber bankaların denetimini diğer bağımsız kamu kuruluşları gerçekleştirmektedir. Bu kuruluşlar arasında SPK, BDDK, TBB, TMSF gibi kamu kuruluşlarını örnek göstermek olur.

Azerbaycanda ise Türkiyede olduğu gibi Merkez Bankasından başka bağımsız kamu denetim kuruluşlarının faaliyeti bulunmamaktadır. Sadece TMSF-nun faaliyeti bulunmaktadır ki, söz konusu kurumun da faaliyet ve politikasına Azerbaycan Merkez Bankası denetim yapmaktadır. Azerbaycanda TMSF-nin temel amacı, bireylerin bankalarda tasarruflarının vade sonunda onlara verilmesine garanti etmektir. Azerbaycanda TMSF belirli faiz oranına sahip mevduatları sigorta etmektedir. Örneğin, yıllık faiz derecesi 15%-den yüksek olmayan ve mevduata yatırılan birikimin 100%-i, ancak maksimum 30 000 manata kadar olan tutarı sigortalamaktadır. Sigorta ödemeleri mevduata yatırılan dövizin cinsine bağımlı olarak ödenilir.

Türkiye’de ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu 5020 sayılı Kanun ile Değişik, 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 15.maddesinin (1) nolu fıkrası uyarınca, Bankalardaki mevduatın sigorta edilmesi ile anılan Kanununun 14.maddesi hükümlerine göre; hisseleri ve/veya yönetim ve denetimi kendisine intikal eden bankaların mali bünyelerinin

güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması ve üçüncü kişilere devri ve söz konusu Kanun ile kendisine verilen diğer işleri de yapmakla görevli ve yetkili olmak üzere kamu tüzel kişiliğine haiz olarak kurulmuştur. Kurumun organizasyon yapısı bankaçılıkta sistematik risklerin yönetimini sağlamak ve bireylerin yasal çerçevede haklarının korunmasını temin etmektedir.

Azerbaycandan farklı olarak Türkiyede bankaların etkin denetimini gerçekleştiren kurumların başında Merkez Bankasından bağımsız Bankaçılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu bulunmaktadır. Azerbaycanda ise Merkez Bankası yanında bu görevi Bankaların faaliyetine iç ve dış denetim departmanı üstlenmektedir. Bu departmanın temel amacı, bankaların faaliyetine denetim yapmakla beraber, bireylerin yasal çerçevede haklarının korunmasını temin etmektedir.

Türkiyede BDDK'nın iç kontrolle ilgili yönetmenliği temel olarak aşağıdakilerden oluşmaktadır :

- i. Yönetim kurulu etkili bir iç kontrol sistemi ile risk yönetimi sisteminin kurulması ve sürdürülmesi hususunda gerekli tedbirleri alır.
- ii. Üst düzey yönetim yönetim kurulunca onaylanan iç kontrol stratejileri, politikaları ve sürecinin belirlenmesi, yürütülmesi, sürekli olarak gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni riskleri de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi ve etkililiğinin kontrolünden sorumludur. Ayrıca bankanın taşıdığı risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntem, araçlar ve uygulama usullerinin geliştirilmesinden, yetki ve sorumlulukların açıkça düzenlenmesi ile görev ve sorumlulukların etkili olarak yerine getirilmesinden sorumludur.
- iii. Yönetim kurulu, mesleki ve ahlaki standartların geliştirilmesini ve her seviyedeki personelin iç kontrolün önemini ve üzerine düşen yükümlülüğü özümsemesini sağlayacak kurum içi kontrol kültürünün oluşmasını sağlar.
- iv. İç kontrol faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi çerçevesinde tespit edilen risklerin de izlenmesine olanak verecek şekilde günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak düzenlenir ve sürdürülür.

- v. İç denetim sisteminin etkin bir şekilde çalışmasının sağlanması bakımından, bankalarda yeterli ve etkin bir iletişim sistemi tesis edilir.
- vi. İç kontrol sürecinin izlenmesi faaliyetleri ve hataların düzeltilmesi kısmında açıklanmıştır. Bu maddeye göre iç kontrol sürecinin izlenmesinden sorumlu personel, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubunun görüşleri ve üst düzey yönetimin önerisi üzerine yönetim kurulunca görevlendirilir.

Türkiyede faaliyet gösteren diğer kamu kuruluşlarından biri de Türkiye Bankalar Birliğidir. Birliğin amacı, serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankaçılık düzenleme ilke ve kuralları doğrultusunda bankaların hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankaçılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararlar almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir. Birlik işlevleri Genel Sekreterlik tarafından yürütülür. Genel Sekreteri Yönetim Kurulu atar. Birliğin işlevleri:

- i. Bankacılık mesleğini geliştirmek gayesiyle gerekli önlemleri almak, Bankacılık sektörünün eğitim gereksinimlerini karşılamak,
- ii. Bankalararası ilişkilerde mesleki dayanışmayı güçlendirmek, üyeleri arasında haksız rekabeti ortadan kaldırmak için gerekli bütün önlemleri almak ve uygulamak, bankalar arasında çıkabilecek anlaşmazlıklarda, tarafların isteği ile hakem atamak veya hakemlik yapmak,
- iii. İç ve dış ilişkilerde Türk bankacılığını temsil etmek ve tanıtmak için gerekli girişimlerde bulunmak, gerektiğinde kamuoyuna bankacılık konusunda aydınlatıcı bilgi vermek,
- iv. Banka ve bankacılık ile ilgili olan konularda resmi makam ve kuruluşlara istişari mahiyette mütalaa vermek,
- v. Ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmaları yapmak ve yetkili mercilere önerilerde bulunmak

Sonuç olarak, hem Azerbaycan Merkez Bankası, hem Türkiye Merkez Bankası ve diğer bağımsız kamu kuruluşlarının temel amaçları bankacılık sektörünün etkin denetimini sağlamaktan oluşmaktadır. Her iki ülkenin denetim sistemindeki temel farklardan biri de Türkiyede Bazel II-nin denetim prensiplerinin uygulanma aşamasında olması ve Bazel I prensiplerinin artık yeterince uygulanmasıdır. Azerbaycanda ise bu ilkelerin uygulanması için banka yönetiminin siyasal bağımsızlığının elde edilmesi ve yasal çerçevede Merkez Bankası denetimi altında faaliyet göstermeleri gerekmektedir.

SONUÇ

Bankacılıkta iç ve dış denetim sistemlerinin etkinliği bankacılık sektörünün gelişimini sağlamakta önemli hususlardan biridir. İç denetim sistemi bankanın iç maliye raporlarını incelenmesi ve bankanın iç sahtekârlık olaylarının ortadan kaldırılması yönünde bir araçtır. Dış denetim sistemi ise bankanın faaliyetinin dışardan denetlenmesini sağlamak ve bilanço yapısını kontrol altında olmasını temin etmektedir. Etkin bir iç denetim sistemi, banka yönetiminin en önemli unsuru ve aynı zamanda bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak sürdürülmesi için gerekli bir yapıdır. Güçlü bir iç denetim sistemi bankanın amaçlarına ulaşılması, uzun dönemli kar hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve güvenilir mali ve idari raporlamanın sürdürülmesi için gereklidir. İç denetim sistemi aynı zamanda bankaların hem ilgili yasa ve yönetmeliklere hem de kendi politika ve yöntemlerine uyumlu olarak faaliyet göstermesine ve bankanın ticari itibarını olumsuz etkileyebilecek beklenmedik risklerin en aza indirilmesine yardımcı olur.

Gözetim ve denetim otoritesi ayrıca bankanın bağlı ortaklıklarına ilişkin bilgiyi elde edebilmek için de gerekli araçlara sahip olmalı ve kamuoyuna açıklanan tüm bilgilerinin değerlendirmesini ve analizini yapmalıdır. Raporlar analiz edilerek, bankanın sermaye yeterliliği, kredi limitleri v.b. ihtiyati kurallara uyup uymadığının değerlendirilmesi yapılır. Dışarıdan denetimde tespit edilen problemlerin daha ciddi problemlere yol açmadan çözümü için gerekli düzenleyici önlemlerin alınması sağlanmalıdır. Hazırlanan raporlar sadece tek bir bankaya yönelik değil tüm bankacılık sektörünün izlediği genel trendi belirlemek açısından da önem taşımaktadır. Bu raporlar ayrıca banka yönetimiyle düzenli olarak sürdürülen temaslarda ele alınmalıdır. Dışarıdan denetim işlevi ile hazırlanan raporlar yerinde denetimin zaman ve fayda açısından en etkin biçimde yapılabilmesine de yardımcı olmaktadır.

Azerbaycanda bankaların etkin dış denetim sistemini Azerbaycan Merkez Bankası gerçekleştirir. Türkiye Cumhuriyetinde ise bu görevi bağımsız ve kamu denetim kurumları üstlenir.

Merkez Bankasının denetim politikasının temel amacı, bankaların faaliyetinde risk yönetimi, iç denetim sisteminin etkililiğini, bankaların mali durumunu, kredi veren ve mevduat sahiplerine tehlike yaratabilecek banka faaliyetine gözetimi sağlamaktır. Merkez Bankası ile beraber bankaların dışardan denetlenmesini belirli mali karşılık esasında özel uluslararası finansal kurumlar da yapabilir. Elde edilen sonuçlar kapsamında belirli raporlar hazırlanarak bankanın üst yönetim kuruluna sunulur. Merkez Bankası ve Özel Uluslararası Denetleme Kuruluşlarıyla beraber Azerbaycan Bankalarının İç denetim sistemini oluşturan İç denetim Komiteleri etkin bir denetim süreci sağlamaktadır. Bu İç denetim komiteleri bankanın risk, maliye, aktif ve pasiflerin yönetimini, insan kaynaklarının durumunu ve diğer faaliyet alanlarını incelemekte olup, bu konuda sürekli olarak bankanın üst yönetim kurulunu bilgilendirmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Bankaların etkin denetlenme sürecine BDDK dışında, TBB, TCMB, TMSF ve SPK gibi kamu kuruluşları katılmaktadırlar.

Basel Komitesinin Gözetim ve Denetim prensipleri temelinde belirlenmiş sermaye yeterlilik rasyonu bankaların daha etkin denetlenmesi açısından çok önemlidir. Sonuç olarak Risk yönetiminin daha kolay yönetilmesi için sermaye ihtiyaçlarının kontrol altına alınması gerekmektedir.

Bu çalışmada Denetim ve gözetim sisteminin genel kavramından, tanımından, iç ve dış denetimin bankaların mali faaliyetindeki etkinliğinden, gözetim kavramının denetim sistemi ile ilişkisinden, bankalarda gözetim ve denetim prensiplerinden ve etkin denetim sisteminde Basel prensiplerinin önem ve rolünden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde genel olarak risk kavramı, bankacılıkta risk yönetiminin tarihsel gelişimi, risk yönetimin bankaların mali faaliyetindeki önemi ve prensiplerinden, Yönetim Kurulunun ve Üst Yönetim Kurulunun risk yönetimindeki temel sorumluluklarından bahsedilmiştir. Bankalarda risk türleri, Basel Komitesi'nin Bankacılık Denetimine ilişkin temel prensipleri ve bu prensiplerin risk yönetiminde temel rolü, Basel I ve II' nin önemi ve tarihi gelişimi, etkin denetim için ön şartları yer almaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde Azerbaycan ve Türkiyede bankaların denetim sistemindeki temel farkları, karşılaştırılmaları ve para-kredi politikalarındaki temel üstünlükler açıklanmaktadır. Türkiye Merkez Bankasının denetim politikasındaki temel üstünlüğü Basel I ve II ilkelerinin uygulanmasıdır. Bu ilkelerin Azerbaycan'da uygulanması belirli bir zaman gerekmektedir. Çünkü Azerbaycan finans sistemi ve özellikle bankaların yönetim prensiplerinde siyasal etkinin mevcut olması söz konusu prensiplerin uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu prensiplerin uygulanması için banka yönetiminin tam bağımsız olması ve yerel banka yasalarının doğru biçimde kabul edilmesi ve sadece Merkez Bankasının denetimi altında gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ABAÇ, Selçuk. **Para Teorisinde Faiz Oranları ve Türkiye'deki Uygulama**, İstanbul: Binbirdirek Matbaacılık, 1980
ALKİN, Emre ve Diğerleri. **Bankalarda Risk Yönetimine Giriş**, İstanbul: Çetin Matbaacılık, 2004.

ÂDEMLİ, İlyas **Bağımsız Denetim Ve Temel Unsurlar**, Bakü: Alov Yayınları, 2006.

ANBAR, Âdem. "5411 Bankacılık Kanunu'nun Değerlendirilmesi ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu İle Karşılaştırılması", **Vergi Dünyası**, Cilt 26, Sayı 301, Eylül, 2006.

ALTINBAŞ, Ayhan. **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, İstanbul: Turhan Kitabevi, 2006.

AREN, Sadun. **Para ve Para Politikası**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 2000.

AYTEKİN, Selda ve PİŞKİNOĞLU, Arzu. " Bankalarda Risk Yönetimi, Teftiş kurulu ve İç kontrol Birimlerinin Organizasyonu, **Aktif Bankacılık ve Finans Dergisi**, Cilt:6, Sayı:32 Eylül-Ekim 2003.

Azerbaycan Merkez Bankası, AMB' nin ve Dış Denetçiler Arasındaki İlişkiler, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(07.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(07.05.2010)).

Azerbaycan Merkez Bankası, AMB, Dış Denetleyiciler ve İç Denetleyiciler Arasında İşbirliği, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(09.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(09.05.2010)).

Azerbaycan Merkez Bankası, Analitik Süreç, 2010, [http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/\(07.05.2010\)](http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/(07.05.2010)).

Azərbaycan Mərkəz Bankası, Azərbaycan Mərkəz Bankasının Dənətim Süreci, 2010,
<http://www.cbar.az/assets/100/Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında.pdf> (07.05.2010).

Azərbaycan Mərkəz Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- Bilgi Teknolojileri Uygulaması, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(11.05.2010).

Azərbaycan Mərkəz Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- İç Dənətim Uygulamaları, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(11.05.2010).

Azərbaycan Mərkəz Bankası, Bireysel Risk Yönetimi Standartları- Risklərin Yönetimi Komitesi, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(09.05.2010).

Azərbaycan Mərkəz Bankası, Mərkəz Bankasının Dənətim Nəticələrinin Rəsmiləşdirilməsi, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010).

Azərbaycan Mərkəz Bankası, Mərkəz Bankasının Dənətimə Hazırlıq Prosedürü, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010).

Azərbaycan Mərkəz Bankası, Gözetim, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/> (07.05.2010).

Azərbaycan Mərkəz Bankası,“İç Dənətim Sistemində Komite Ve Kuruluşların Faaliyyəti”, **Ekonomi Dergisi**, sayı 4, 2004.

Azərbaycan Mərkəz Bankası, Azərbaycan Mərkəz Bankasının Bankaların İç ve Dış Dənətçiləri ilə İlişkileri, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010).

Azerbaycan Merkez Bankası, Özel Bankalarda Denetleme Süreçleri, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010).

Azerbaycan Merkez Bankası, Merkezi Bankanın Özel Bankaları Denetimi – Kredi Komitesi, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(13.05.2010).

Azerbaycan Merkez Bankası, Rapor Verme Talepleri, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(07.05.2010).

Azerbaycan Merkez Bankası, Muhasebe Raporları – Bankada Aktif ve Pasif Yönetim Komitesi, 2010,
<http://www.cbar.az/pages/legislation/normative-acts-and-instructions/>(13.05.2010).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik (Madde 8)”, **26333 Sayılı ResmiGazete**, 1 Kasım 2006.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), “Bankaların 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu¹ (Madde 24)”, **25983 Sayılı ResmiGazete**, 1 Kasım 2005.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), “Bankaların 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu (Madde 83)”, **25983 Sayılı ResmiGazete**, 1 Kasım 2005.

Bank of International Settlements (BIS), History of the Basel Committee and Its Membership, 2009, <http://www.bis.org/bcbs/history.pdf> (13.09.2009).

Bank of International Settlements (BIS), Observed range of practice in key elements of Advanced Measurement Approaches (AMA), October, 2006,
<http://www.bis.org/publ/bcbs131.pdf>(27.03.2009).

Basel Committee On Banking Supervision, Core Principles For Effective Banking Supervision (Basel Core Principles), Basel, 1997.

Basel Committee On Banking Supervision, Framework For Inleroal Control Systems in Banking Organisations, Basel, 1998.

Basel Committee On Banking Supervision, Intenal audit in banking organisations and the relationship of the supervisory authorities with internal and external auditors. Basel, 2000.

BATTAL, Ahmet. **Bankacılık Kanunu Şerhi**, 1.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, Ocak 2007.

BERDİBEK, Yaşar. **İç Denetimin Amacı: Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları**, İstanbul: TBB Yayını, Mart 1998.

BOLGÜN, Evren. **Risk Ölçümü ve Yönetim Uygulamaları**, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2005.

BOZKURT, Nejat. **Muhasebe Denetimi**, 1.b., İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1998.

CAPRIO, Gerard. **Banking On Crisis: Expensive Lessons, Research in Financial Services**, London: Jai Press, 1998.

ÇATALCA, Hasan ve Diğerleri. **Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi**, İstanbul: Siyasal Kitabevi, 2009.

ÇELİK, Aytekin. **Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sorumluluğu**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2005.

ÇOLAKOĞLU, Nusret İlker. **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2003.

ERCAN, Metin Kamil ve BAN, Unsal. **Finansal Yönetim**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005.

Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu,

http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm (25.01.2010).

BOLGÜN, K. Evren ve AKÇAY, Barış. **Risk Yönetimi**, İstanbul: Scala Yayıncılık, 2003.

Etik Kurallar, http://www.tide.org.tr/page.aspx?nm=etik_kurallar (05.02.2010).

FETTAHOĞLU, Abdurrahman. **İşletmecilik Finans İlkeleri**, İstanbul: Rengin Basımevi.2000.

FİKİRKOCA, Meryem. **Bütünsel Risk Yönetimi**, Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2003.

GÖKÇEN, Gürbüz ve KAYA, Feridun. Bireysel Müşterilerin Kredi Kartı Tercihlerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 39, Aralık 2001.

GUP, Benton E. ve KOLARI, James W. **Commercial Banking: The Management Of Risk**, John Wiley&Sons, Hoboken, NJ, 2005.

GÜREDİN, Ersin. **Denetim**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 10.b., İstanbul, Ekim, 2000.

HOLLIVVEL, John. **The Financial Risk Manual**, Prentice Hall, London, 2000.

HORDAHL, Peter ve PACKER, Frank. "Understanding Asset Prices: An Overview", Bank for International Settlements (BIS) Papers, 2007, No. 34,

<http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap34.pdf>.

ISMAILOV, Neymetullah. Bazeli Komitesinin Gözetim ve Denetim prensipleri ve uygulamaları, **Ekonomi Yayınları**, 2008.

İç Denetim Uygulaması,

<http://sedatergenc.blogcu.com/ic-denetim-ve-fransa-uygulamasi-fuat-uzun/2783367>

(06.02.2010).

JOEL, Bessis. **Risk In Management Banking**, John Wiley&Sons, New York, 2002.

ŞENGÜL, Doğan. “Destek Hizmetleri Tanım Önemlilik Kıstasları ve Risk Değerlendirmesi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 63, 2007.

KAMILOĞLU, Sinem. “Merkez Bankalarında İç Denetim: Avrupa Ve Amerika Merkez Bankalarının İncelenmesi Ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Öneri”, **(Yayımlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara), Haziran 2003.**

KAVAL, Hasan **Bankalarda Risk Yönetimi**, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2004.

KEPEKÇİ, Celal. **Bağımsız Denetim**, Genişletilmiş 5.b. İstanbul: Avcıol Basım Yayım, 2004.

Lima Deklerasyonu Denetim Usülleri Rehberi,

http://www.sayistay.gov.tr/yayin/elek/elekicerik/48_Lima_Deklarasyonu.pdf

(05.02.2010).

Maliye Teftiş Kurulu Ve Kamu Mali Denetim,

<http://www.mmd.org.tr/eserler/Tevfik%20ALTINOK.doc> (18.06.2009).

OKTAY, Uğur. “Türkiye'de Bağımsız Dış Denetim Uygulamaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı 214, Haziran, (1999).

ÖNDER, Timur. “Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması”, **(Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005).**

ÖNDER, Türkan. **Batan Bankalar, Bağımsız Denetim Ve Mesleki Ahlakı**, İstanbul: Beta yayınevi, Ekim 2001, s.21-22ÖRTEN, Remzi ve Diğerleri. TMSF Standartları Uygulama ve Yorumları, 1.b., Ankara: Gazi Kitabevi, 2000.

ÖZSOY, İsmail. **Türkiye'de Katılım Bankacılığı**, 2009,
http://www.tkbb.org.tr/download/TURKIYEDE_KATILIM_BANKACILIGI_EGT_NO_TLARI_PROF_DR_I_OZSOY_22-07-2009.zip.

ÖZŞAHİN, Gülfer. **Bağımsız Denetçinin Hata ve Hilelere İlişkin Sorumluluğu**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2004.

ÖZÜN, Alper ve CANDAN, Hasan. **“Bankalarda Risk Yönetimi Ve Basel II”**, 2.b., İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

Para Politikası, Türkiye’de Para Politikası Uygulaması,
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/gen_sek/para_politikasi.ppt (18.02.2010).

PENZA, Pietro ve BANSAL, Vipul K. **Measuring Market Risk With Value At Risk**, John Wiley&Sons, New York, 2000.

PEKER, Necmettin. “Bankacılıkta İç Denetim”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 34, İstanbul, Eylül 2000.

PHILIPPE, Jorion. **Value At Risk: The New Benchmark For Managing Financial Risk**, Mcgraw-Hill, New York, 2001.

RODOPLU, Gültekin. **Para ve Sermaye Piyasaları**, Isparta: Tuğra Ofset, 2002.

ROSE Peter S. **Commercial Bank Management**, McGraw-Hill Irwin, Boston, 2002.

Sermaye Piyasası Kurulu, Bankada İç Kontrol ve İç Denetim Bağlantısı, Ankara 2007.

Tasarruf Mevduat ve Sigorta Fonu, Faaliyet İzni Kaldırılan Bankalardaki Sigortalı Mevduat Ve Sigortalı Katılım Fonunun Ödenmesi İle Bu Bankaların iflas Ve Tasfiyesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,
<http://www.tmsf.org.tr/documents/mevzuat/tr/faaliyetiznikaldirilan.pdf> (05.01.2010)

TEK, Zuhâl ve ÇETİNKAYA, Egemen Mert. “İç Denetim”, **Bütçe Dünyası Dergisi**, Sayı 20, 2004.

TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim. **Para Ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**, Ankara: TCMB Yayını, 2004.

TMSF Görev ve Yetkileri,
http://www.tmsf.org.tr/index.cfm?fuseaction=public.dsp_menu_content&menu_id=23
(06.01.2010).

TUNCER, Ebru. “Basel II Gerekliliklerinden Bir Diğeri: “İçsel Sermaye Değerlendirme Süreci Oluşturma Zorunluluğu”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 60, Mart, (2007).

TUNCER, Gürsoy Cudi. **Finansal Yönetim İlkeleri**, İstanbul: Doğuş Üniversitesi Yayınları, 2007.

Türkiye Bankalar Birliğı, Risk Yönetimim Prensipleri, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 57, 2006.

Türkiye Bankalar Birliğı, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliğı ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”,
<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Dokumanlar/tbb50yil.pdf> (05.03.2010).

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2008,
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/dundenbugune_TCMB.pdf (21.10.1009).

Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE), ECIIA, (**Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu – European Confederation of Institutes of Internal Auditing**), **Konum Raporu Avrupa’da İç Denetim**, İstanbul, 2005.

Türk Katılım Bankaları, Türk Finans Sisteminde Katılım Bankaları (Genel Sunum), 2010,

http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_document&task=files.download&cid=1522

TÜRKO, R. Metin. **Finansal Yönetim**, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2002.

ULUSOY, Yasin. **Bağımsız Dış Denetim**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2007.

YAVAŞOĞLU, Mustafa. **Sermaye Piyasası Mevzuatında Bağımsız Denetim: Yorum Uygulama ve Açıklamalar**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2001.

YILDIRAN, Mustafa ve TANYERİ, Mustafa. **Döviz Kuru Risk Yönetimi**, İstanbul: Turhan Kitabevi, 2006.

YILMAZ, Eyüp. **Bankacılıkta ve Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Düzenlemeleri**, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Yayın Listesi, yayın no: 156, 2004.

YURTSEVER, Gürdoğan. **Teftiştten İç Denetime Bnaka Müfettişliği**, İstanbul: Baskıyapım, Kasım 2009.

Yüksek Denetim,

http://www.ydk.gov.tr/yukse_k_denetim.htm (06.02.2010).

YÜZGÜN, Arslan. Genel Denetim Yaklaşımı, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Sayı 16, Ankara(1995).

ZARAKOLU, Avni **Bankacılar için Para ve Kredi Bilgisi**, 3.b.,Ankara: Bankacılık ve Ticaret H. Araş. E, 2003.

ZEYNEP, Meriç. Operasyonel Süreçlerde Ve Risk Temelli Denetimde Türkiye'deki Kuruluşlar İçin Kurumsal Risk Yönetimi Konusunda Pratik Bir Yaklaşım, **Elegans Dergisi**, sayı: 66, Mart-Nisan 2004.